

Madách Aladár művei

I. Versek

Madách Könyvtár — Új folyam 26.

Sorozatszerkesztő: Andor Csaba

Sajtó alá rendezte: Bene Kálmán és Andor Csaba

A sorozat eddig megjelent köteteit lásd az utolsó lapon!

Madách Aladár művei

I. Versek

Madách Irodalmi Társaság
Budapest
2002

Készült Budapesten, 2002-ben, felelős kiadó,
műszaki szerkesztő, borító: Andor Csaba

ISBN 963 9386 01 4 (összkiadás)
ISBN 963 9386 02 2 (I. kötet)
ISSN 1219-4042

Szerelem könyve

Költemény

1879. június 24.

1880. február 12.

*Szerellem szent lánc a mindenség,
S benne mi is egy kicsinyke szem.*

MADÁCH IMRE

Ez a sok gondolat, ez a sok érzélem,
Mint szirtben élő víz, nyugodott szívemben.
Lelkem nem is sejté, szívem mitsem érze,
De a szirtre hullott a nap arany fénye:
Arany napfény hullt rám; reám nézett szemed
S érezni kezdém bent az eleven vizet.
És most a fájdalom, mint próféta kardja
Az elrejtett forrást íme felfakasztja!

I.

Szerelem tavaszát szívem soká várta;
Szerelemben gazdag szemed mosolyára
El is jött az végre!

Vártam az illatos, virágos pompára,
Mellyel e tavasznak ragyogó sugára
Eláraszt majd engem;

S dúsgazdagon lelkem s szívemet ellepték
A kínszenvedésnek bánatos, halvány kék,
Ábrándos virági!

II.

Midőn lélegzeted', mint virág illatát
Beszítottam oly kéjjel,
S kezet kézbe fogva egymás mellett voltunk
Sok szép nyári éjjel,

Ó, gondoltad-é, hogy nemsokára talán
Oly idők is jönnek,
Midőn visszaválnád szíved hó vérével
Percét egy ily éjnek?

Hogy a boldogságot, mely nekünk volt szánva
Kivettük egészen.
S hogy a boldogságban többé az életben
Részünk már nem léssen?

Ó, nem gondolhattad, de szíved mélyében
Azt hiszem sejtetted;
Szerelemittasan csókoltam fel néha
Arcodról egy könnyet!

III.

Ó, nem vagy te részes abban a nagy bűnben
Amelyért ily szörnyen megbűnhödnünk kellett,
Óh, enyém a bűn csak, és te mégis hüen
Osztod a bánatot és szenvedésemet.
Hagyd rám azt egészen, s szívem, mely fáj, eped,
Jobban tűri e kint, ha te nem szenveded.

*

Ó, pedig tudom, hogy szenvedsz keservesen.
Látom szemeidet mereven, könnyesen,
Zokogásod fojtva látom szenvedésed.
Bűn nélkül ily szörnyen nem lehet bűnhődni;
Kedvesem néked is bűnösnek kell lenni.
Mert az enyémnél még nagyobb bűnhődésed.
Ó, midőn megírom fájdalmas panaszom,
Alábbhagy szívemben az égő fájdalom.
Ó, de miben lehet néked enyhülésed?
Égető fájdalmat szívedbe rejteni,
Zokogni akarni s ilyenkor nevetni,
Hétszeres fájdalmú kínos bűnhődésed!

IV.

Kit megajándékoz jóságos végzete
Rokonérző szívvel aki őt szereti,
S lelkeik összhangját érezni kezdette,
S bármiért e földön e szívet elveti:

Óh, az a szív örök törvényét megbontja
S vét két, bűnhődését nem sejtí a világ,
Amelyért vétkezett, s nem vigasztalhatja,
Mivel e véteknek ára a boldogság.

Hiú szívem szerény virágát nem merte
Bátran, mint vőlegény, kebelére tűzni.
Kis virágom szíved büntudat vérezte,
Óh, egy még nagyobb kellett azt elűzni?

Óh, ez a mi vétünk s égető fullánkja
Szívünk bűnhődése, mely titokban kínoz.
Talán az élet majd lassan eltompítja
Ó, de boldogságot többé nekünk nem hoz!

V.

Mint a mag, mely szunnyad lent a föld méhében:
Szívemnek érzelve úgy szunnyadott éppen.
Midőn szerelmednek napvilága mellett
Szunnyadozó szívem már felmelegedett.
Csirázott a kis mag, levelei nőttek.
Lassankint gyönyörű bimbói fejlődtek.
Mikor kinyílt volna virága végtére,
Elhervadt egy fagyos szél lehelletére.
Hogy szívem hordjam, én leszakítottam.
Hervadtam, szárazan még mostan is ott van.

VI.

Mint a dúslombú fa pusztaság közepén
Sokáig fejlődött, lassan növekedvén:
Boldogságunk fája lassan növekedék;
Minden levél rajta egy-egy kedves emlék.

Lassan növekedett, de nem így lett vége;
Jött viharos szélvész, kitörte, széttépte,
Letépett levelit elragadta messze;
Járok a pusztán és szedegetem össze.

VII.

Oly hosszan elnézem ezt a kis fényképet,
Melyet nékem adott.
Rózsásan, vidáman, újra látlak téged,
Arcocskád a naptól egy kissé elégett.
A városban voltál,
S elhoztad a képet. Óh, akkor nem hittem,
Hogy e kicsi képet
Egykor így elnézem szívemben sebzetten,
Mint halvány emléket annak, hogy régenten
Ah, bírtalak téged!

VIII.

Azt mondják, hogy rózsás arcod halvány lett,
Azt mondják, megfogyott gazdag szép termeted,
Azt mondják, szemeid fénye már nem éget.
Elnézlek. Óh, épp így szeretlek én téged!

Ó, ha úgy látnának, mint én téged látlak,
Ha mint énám nézesz, rájok is úgy néznél;
Ha úgy láthatnának, ha te úgy nézhetnél,
Országok, városok lángba borulnának!

IX.

Ó, mikor elváltunk, és utolsó csókom
Ajkaidon égett,
Szorosan ölelve tartá még szívünk a
Hiú reménységet.

A belső küzdelem s kétségbeesésben
Szívünk elfásult-e?
Vagy egy váratlan, egy megfoghatatlannak
Segélyét remélte?

Ó, mikor elmentél mondád: «Úgy érzem,
Elválnunk nem lehet,
Rövid idő múlva egyesülök újra,
Örökre teveled.»

S mikor kérdezém, hogy miben van reményed,
Néztél meglepetten.
Én is tápláltam egy bizonytalan reményt,
Hogy mit, nem értettem.

S mikor már elváltunk: a nap és az éjjel,
A holnap és a ma
Összefolyt előttem, mint egy félig éber
Zavaros álomba'.

Vártalak szüntelen. Szívem nem veszté el
Ezt a hiú reményt.
Egyszer csak megtudtam, hogy most már másé vagy,
Hogy a bűn megtörtént.

X.

Ha meghaltam volna,
Egy-egy rövid órát lebegni körüléd
Megengedné nekem a nagy Könyörület.
Ha meghaltál volna,
Tudom s érzi szívem, hogy legszívesebben
Körömben időznél, elveszett kedvesem.
Ha meghaltunk volna,

Szellemeink együtt repültek volna fel
Szellemrokonságunk bontatlan frigyével
A távoli honba!

Ah de így amint van: se halál, se élet!
Vagy talán az adjon némi reménységet,
Hogy megszűnik még ez?
Hogy egy új szerelem ragyogó sugára
Derülhet szívünkben a bús éjszakára?
De hát vigasz-é ez?

XI.

Ki oly boldogságot, minőt mi, élvezett,
És e boldogsága azután elveszett,
Előre az nem néz.

Nincsen annak gondja többé a jövőre,
Érzi az, hogy minden vágya minő dőre,
S él az emlékekben.

Bár elhagyta minden, még a reménység is,
Van egy kincse a múlt, s az övé az mégis,
Övé mindörökre!

XII.

Édes átálmodni egy kedves emléket,
Ah, de aztán éget!
Álmaimból néha rögtön fölébredek:
Zörögnek! zörögnek!
Hallod-e? Hallod-e azt a zajt kedvesem?
Nem felel senki sem!

XIII.

Egész hosszú éjjel búcsúszavaidat
Remegve hallgatom.
Úgy összerезzenek, midőn néha a szél
Zörgeti ablakom.

Huh, hogy sír, hogy zokog! Mint hogyha reszketve
Sírna kint valaki.
Jaj, Istenem, talán te zokogsz! Ó, ki mer
Tégedet bántani!

Ki mer hozzádnyúlni! Ó, ki az a merész?
Tudom, igaz, értem . . . .
És a lámpám még ég. Óh, el nem oltottam,
Ég, ég oly sötéten . . . .

XIV.

Ó, lemennék érted a föld közepére,
Ó, felmennék érted a felhős kék égre,
Óh, és elhoználak.

S elhagytalak menni, mikor átkarolva
Karjaimból el nem ragadhattak volna;
Ó, csak most sajnállak!

Most mikor már késő, amikor már régen
Nyugalmam, örömem, minden reménységem
Elvesztettem véled!

Itt állok magamban. A fájdalom s bűnnek
Égető ujjai lelkeimig benyúlnak
S előttem egy élet!

XV.

Óh, úgy ég valami mélyen a szívemben,
Szemeim úgy égnek!
Ott látom előttem alakját valami
Rémesnek, sötétnek!

Alig merek nézni, mindenütt ottan van,
Ahová csak nézek.
És úgy ég valami mélyen a szívemben,
Szemeim úgy égnek!

De mi ez, ó, mi ez? hisz már nem bánkódom,
Egész nyugodt vagyok.
Hiszen nem is sírok, nem is panaszkodom,
Hahaha! kacagok.

Ó, hiszen felelek mindenre okosan,
Amiről csak kérdelek,
Csak úgy ég valami mélyen a szívemben,
Szemeim úgy égnek.

XVI.

Ez-e az a szoba, hol azelőtt laktam?
Most is, mint azelőtt, minden éppen ott van.
Ott asztalom. Ott az aranyozott könyvek.
Hogy szerettem őket, most nem is tetszenek!
Ott vannak fegyverim. Hah! lőnek biztosan!
De hogy vonz, vonz a kép, mely ott felettök van!
Egy szép régi arckép. Szeme jóságos kék.
Hogy vonz, vonz az a szem, s most oly szigorún ég!
Félek, hogy eltűnik, ha közelebb lépek . . . . .
Ki nem állom. Megyek! Ott benn félek, félek!

Ugyanazon hegyek, ugyanazon tájék.
Ni! Ezen a fán a betű is ott van még!
És mégis úgy érzem, mintha csak álmodnám,
Mintha az egészet nagy tükörben látnám! . . . . .
Midőn jó barátim olykor hozzám jönnek,
Mintha régen, régen láttam volna őket.
Óh, oly furcsán néznek néha és hallgatnak.
Vajon mit nézhetnek, vajon mit akarnak?

Minden megváltozott. Minden oly egész más.
Avagy csak szívemben van szörnyű változás?
Ki nem állom! Megyek! Innét messze, messze!
Mint nehéz álomban üldözve, kergetve!

Mint szélvész kergeti a száraz levelet,
Kétségbeesés s kín engem úgy kergetett.
Az útnak izgalma, a zaj, az emberek,
Oly kíméletlenül fájón érintettek.
De mintha durva kéz felrázna hirtelen,
Kínos álmaimból végre fölébredtem.

Hosszú kínos álom, amelyből ébredtem.
Keresem sötétben félig még imetten
Hol vagyok? Mi történt? Mért is jöttem ide?
Tegnap indultam-e, vagy egy esztendeje?
Ó, még meg se irtam néki a levelet!
Késő, késő . . . hiszen mostan már nem lehet!

XVII.

Midőn megérkezem magányos honomba
S a fák közül lakom tornyai intenek,
Oly fájdalmas érzés fogja el szívemet,
Mintha jéghidegen egy kéz érintne meg.

Ó, nem így volt akkor, mikor még ilyenkor
Tereád gondoltam, amint ülsz szobádban.
Hintómat meghallod. Tüd megáll kezeden.
Szíved gyorsabban ver. Szemed ragyog. «Itt van!»

Mintha egy láthatlan varázs vonzott volna,
Meg nem nézve semmit, meg nem látva semmit,
Egyszerre csodásan ott voltam melletted.
Üdvözöltek fényes szerelmes szemeid.

Távollétem alatt amiken bankódtunk,
Amiken örültünk, amiket éreztünk,
Elmondta egy csókunk, – egy volt-e vagy ezer? –
Elmondta egy hosszú lázas ölelésünk.

Most, midőn átlépek szobámnak küszöbét:
Hideg van. Sötét van. Mintha éjfél lenne.
Sötét boltívei mintegy rám borulnak.
A csöndben lépteim visszhangoznak benne.

Hallgatok. Megállok. Összeszorul szívem.
Lélegzetem eláll, mintha fojtanána.
Oly súly nyomja lelkeket retentő terhével,
Mintha a boltívek reám szakadnának.

Mintha nem tudnám, hogy hol vagyok, szemeim
Égetőn, sajogva körültevedeznek,
Mint látva szívemből mellembe s fejembe
Tolul a fájdalom, és zokogni kezdek!

XVIII.

Jól esik zokogni, midőn a kín éget.
A könny enyhülést ad.
Ó, bár nem gyógyítja, de mégis enyhíti
A lelki fájdalmat.

De mindenkit a jó Isten mentsen attól,
Mit én néha érzek,
Midőn a fájdalom lelkem elborítja
S könnyek nem jövének.

Óh, a megkötözött, elkínzott vadállat
Midőn köteléki
Mégvérezték, rágja azokat, s enyhülést
Adhat az még néki.

Hozzáférhetlenek, mik engem véreznek,
Ama kötelékek.
Mentsen a jó Isten mindenkit meg attól,
Mit én néha érzek!

XIX.

Meg vagyok kötözve. Kötelékim vágnak!
Vágnak és égetnek!
Szakítom, harapom, vérem ízét érzem,
De nem, nem engednek!
Megvan! meg! Széttépem! – Sötétben vergődöm . . . .
Kőfalak környeznek!

. . . . .

Tajtékban fogam közt csikorog a homok!
Rágok! követ rágok!
Hajh, sajog homlokom! Konganak a falak,
Körmeim szakadnak!
Véresen, tajtékbán fetrengok, fetrengok!
Hah! ki nem törhetek!

XX.

És hát lehetetlen, teljes lehetetlen,
Hogy bírjalak téged?
Hogyha széjjeltépnék minden tekintetet,
Mindent ez egy végett?

Hogyha feláldoznék mindent, mit szerettem,
Mindent, mire vágytam.
S szembeszállnék érted az egész világgal,
Emelt fővel, bátran?

És ezredek óta a föld népeinek
Ami szent, mindennel?
Ha szembeszállanék, hogy újra bírjalak,
Magával Istennel?!

Hisz te engem szeretsz. Álmaid eltűntek,
Megtört már reményed.
Kétségbeesésünk lázas égő kínja
Most mindent széttéphet!

S mégis lehetetlen, teljes lehetetlen,
Ó, mert te erős vagy,
Mint egy szent. S végtelen legyen bár szerelmed,
Keserved bármily nagy:

Szenvedni fogsz s meghalsz, de el nem felejtet,
– Ahhoz nem fér kétség, –
Hogy ami elválaszt jobban, mint a halál,
Az eskü a szentség!

XXI.

Ó, bár ott nem voltam, de lélekben láttam.
A gyertyák már égtek.
Virágok közöttük, s fent az oltár felett
Feszület s szent képek.

És láttalak téged oltár előtt állni
Menyasszonyi díszben.
Nem láttam mást senkit. Te halvány voltál,
És úgy fáj a szívem.

És hallottam, amint kimondád reszketve
Ezt a szót: «Szeretem».
Mit éreztél, midőn először hazudtál,
Kedves egyetlenem?

Óh, azt is hallottam, majdnem kimertülve
Súgtad: «Holtomiglan».
Tudtad-e te, mi az, a bú menyasszonya
Lenni holtodiglan?

Ó, mert nem hazudtál. E szó mit jelent ott
Ó, te azt jól tudtad.
Szívednek mélyében egy még szentebb érzés
Enyém, enyém maradt!

És én a látványban mintegy elmerülten
Teutánad mondtam,
Virággal kézben, mint vőlegény: «Szeretem
Én is holtomiglan».

XXII.

Mint ki sivatagon utazott sokáig,
S végre forráshoz ér majdnem elaléltnan,
S beszíja a kristály-tiszta hús habokat
Végső erejével, mi még szívében van.

Úgy szítam be, midőn akkor találkoztunk,
Mint elalélt vándor nyugodt tekinteted',
Beszítam belőle megint egy időre
Vigaszt és életet.

Beszélgettünk akkor, de nem azt beszéltek,
Amiket szánk mondott; szemünk beszéltek.
Mit érezhettél te, mikor lesütötted
Kristályos szemeid', melyek könnyezének?

Ne adja az Isten, hogy e kínos érzést,
Melyet te éreztél, olyan érezhesse,
Ki csak egy hajszállal, egy vékony hajszállal
Rosszabb s gyöngébb, mint te!

XXIII.

Járok nyugtalanul az üres szobákban,
Némelyben megállok, aztán körülnézek.
Kimegyek kertembe, majd meg visszajövök,
Mintha még itt volnál, mintha keresnélek.

Majd újra kimegyek és a házra nézek,
Nézek, mert látom, hogy kinyitva egy ablak.
Mintha azt remélném, hogyha soká nézem,
Odajössz egy percre, s talán megláthatlak.

Nem jó oda senki. Kedvenc virágidből
Csokrot kötök aztán, mint hogyha várnálak.
Soká, soká nézem, aztán felkacagok,
S eldobom szomorú, lassú hervadásnak.

S aztán eszembe jut, hogy midőn elváltunk,
Kis csokrod szétoldva a lábamhoz hullott,
S éppen, mint most láttam, leválva a földön,
A többtől külön egy rózsaszín szirmot.

XXIV.

Kijárok kertembe. Felkeresem sorban
Mindazon helyeket, hol láttalak egykor.
Itt van az a kis híd, sűrű lombsátorban
Ahol csókoltalak üde kikeletkor.

Össze nem beszéltünk, mégis összejöttünk,
S kezet kézbe fogva, közel egymás mellett,
Itt e kőpadoknál, óh, oly sokszor ültünk,
Amíg az est eljött, s haza mennünk kellett.

Ezen virágokat szeretted legjobban,
Halvány rózsaszínű szirmocskáik vannak.
Ezeket hordtad te legtöbbször hajadban;
Mióta elmentél, minek virítanak?

Esténként e kertben zendült fel dalaid
Ezüst csengése, tiszta erejével
Betölté a nagy kert minden kis zugait,
S körüllebegett az est levegőjével.

Mintha minden madár, mintha minden levél
Véled zengett volna, úgy hangzott az ének . . . .
Mostan minden hallgat, mióta elmentél
S hallgatom ütemét szívem verésének.

Egy gyors fordultnál a fáknak árnyában
Megesik, mert lelkem ott repked feletted,
Egyszerre csak látlak az est homályában,
Egy virágzó bokrot elnéztem helyetted.

S feledve szívemnek fájalmát, bánatát,
Gyorsan felé tartok s közel hozzá lépek
S mintha csakugyan te volnál, oly kéj fut át,
Midőn a virágok az arcomhoz érnek.

XXV.

Gazdag vetésemen leng az arany kalász,
Szomorúan nézdelve járkálok mellette.
Fú az esti szellő, mint vágyó sóhajtás
Aranyos napfényben, szelíden felette.

S leesik a harmat, mint könny a kalászra.
Óh, ami itt terem,
Keserű sóhajok s könnyek közt fogom én
Költeni kenyerem!

XXVI.

Letarolt fensíkon rég lovagolok már,
Egy nagy fakó mező most az egész határ.
Csak egy-egy facsoport itt-ott a távolban –
Egy gondolat! s ez is most már megettem van.

Mint hogyha repülnék, azt érzem most már.
Hej, de velem röpül az a szép nagy madár!
Az a gyászos emlék ott repked körültem.
Vágtatok lázasan, vágtatok örülten!

Egy-egy fa, ház, falu, mellettem elmarad,
De el nem hagy sehol ez az egy gondolat!
Bármint is vágtatok, ott felettem lebeg
Mint fenn a kék égen az a fehér felleg.

Egy kék hegykoszorú a messze távolban
Mint egy varázsgyűrű mindig körülöm van;
Bármint is vágtatok mindig körülövez.
Ó, kedves emléked mindig körülöm lesz!

XXVII.

Óh, a te emléked, óh, a te emléked
Mindenütt vélem van.
Mindenben mit látok, mindenben mit hallok,
Minden gondolatban.

Szentegyházba megyek. A harang csengése
Hívja már a népet.
Szentegyházba megyek, hogy egy kis időre
Felejtselek téged.

De amint belépek, meglátom a helyet,
Hol te imádkoztál,
Ott a zászló mellett. Nem ül ott most senki.
A zászló még ott áll.

A szent anya képe néz reám kegyesen
Főnt a magas zászlón.
Könyörülő szívvel, égő szeretettel,
Tehozzád hasonlón.

Hogy elfelejtselek, imádságot mondok
Végre meghatottan,
Ah, de a te neved, felejthetlen neved
Még abban is ott van!

*

Letörte a virág terhe az ágat.
Hej keserű a virágos búbanat!
Elhagytam a rózsám, mikor szerettem.
Talán most is imádkozik érettem.
Sorban ülnek a varjak a fedélen,
Haldoklóért harangoznak most éppen,
Hej, nehezen halhattál meg jó lélek!
Ottan sírtak melletted, kik szerettek!
Felrepültek, megijedtek a varjak,
Domboldalon gyászos népek dalolnak.
Koporsóban halott fekszik hidegen.
Hogy irigylem! Bocsáss meg, jó Istenem!

XXVIII.

Mint midőn vigadók közt egy lerogy rögtön,
S hozzálép a halál, mint hívatlan vendég,
Úgy meglep mosoly közt, vidor, játszi körben
Engemet is néha egy fájdalmas emlék.

Jégérintésétől ajkim elhallgatnak,
Árnyéka letörli arcomról a mosolyt,
Az arcok körülöm, mint köd szétfoszlanak,
Midőn szemeimben egy könnyecsepp széjjelfolyt.

Ne szóljatok róla. Ó, ne is lássátok.
Szavaitok akkor oly igen fájának.
A rögtön megholtat minek ápolnátok,
Nálam sincs reménye a vigasztalásnak.

XXIX.

Ó, nem érezném én ezt az úrt szívemben,
Ha nem ismernélek.
Örömet nyújtottak komoly törekvések
S könnyed játszi élvek.

Megösmertetett az igaz boldogsággal
A te szereteted.
Mióta elváltunk, egész boldogságom,
Örömem elveszett.

Kétségbeesés közt visszakívánom én
Legalább a múltat,
De érzem s tudom, hogy e boldogság után
Élvet mi sem nyújthat.

És van-e hát oly nagy, kinek van hatalma,
Amik történtek,
Nem történté tenni. Van-e hát ilyen nagy
Hatalma Istennek?!

XXX.

Ó, halál, ó, halál! borítsd rám lepledet!
Meghalni, feledni, ó, mily édes lehet!
Boríts el mint a hó hervadó virágot,
Adj nyugalmat úgysem várok boldogságot!
Ó, jer álom! Álom? és hogyha ébredés?!
Hijába, hijába, nincsen itt kitérés.
Álom vagy ébredés: enyészet vagy élet!
S ha igazán élet, csak folytatás lehet!
Ha szívünk vágyait föl nem ismerhetjük,
Hogy történt? Mit hozott? hogyha nem keressük,
Ha vége gyűlölet', vége szeretetnek,
Úgy fonalunk szakadt. Óh, de az nem lehet!
Ha az, ki még ma sírt holnap azon nevet,
Az megszűnt, nincs többé! Ó, de az nem lehet!
Nem lehet, nem lehet! Ó, de jó Istenem
Meddig, meddig kell még így nekem szenvednem?
De ki a szabadba! feledni e kérdést.
Isten tartsa távol a kétségbeesést.
Csak szívemben sejtem elrejtett utait.
Szenvedek, szenvedek, a szenvedés gyógyít!

XXXI.

Mint szürke árny áll egy magányos olajfa,
Selymes levelein fénybogárcák égnek.
A könnyű lombok közt fénylő csillagival
Látom mély azúrját az estéli égnek.

Hangos kis csalogány csattog a lomb között,
Vagy a fa epedő sóhaja az talán?
Visszhangzik a sóhaj reszketve a légben
Olajfaerdőből a hegynek oldalán.

Játszi szellő szárnyán jó vissza a sóhaj
Balzsamos, illatos virággporral telve.
A csalogány hallgat. Kéjes néma csöndben
Reszket a fa minden virága, levele.

XXXII.

Nagy ereje van a mély gondolatoknak,
A rokonlelkében visszasugároznak.
Kedvesem, ne hidd azt, hogy azok ábrándok,
Midőn azt képzeled, hogy melletted állok.
Én is feltekintek néha meglepetten,
Úgy érzem, hogy ott vagy olyankor mellettem.
Édes kéj fut végig testemen, lelkemen:
Mintha megérintenél, kedves egyetlenem!

*

Az a bimbó jaj be szépen fakad,
Rám mosolyog benne csókos ajkad.
A kis madár rólad cseveg nékem . . . .
Nem élnék én már anélkül régen.
Véled vagyok, akármerre járjak,
A felhőben is csak téged látlak.
Csókod szívom a levegő égben . . . .
Nem élnék én már anélkül régen.
Tréfás tündér, aranyhajú álom,
Ringass, mesélj, oly nehezen várom.
Hozd el őt úgy, mint azelőtt régen . . . .
Csak még egyszer hozd őt vissza nékem!

XXXIII.

Paloták kincsei hínak, hívogatnak . . . .
Mehalt szív, fájó szív csak maradj magadnak!
Nézd, nézd s öntözd könnyel kis száraz virágot!
Álmodd újra vissza vesztett boldogságot!
Hej, szívem csalódtál! Ugye néha hitted,
Hogy palotád fényén fájdalom pihenhet.
S most nem lelsz ott gyönyört, hisz a tavaszt láttad,
Édes, fényes, dalos pompáját csodáltad . . . .
Ismered illatát egyszerű virágnak.
Illatszert már nem kell, – csak maradj magadnak.

*

Napkeleten egy bús sötét árnyék
Egy fekete felhő ottan van még,
Elandalgok a szivárványíven.
Óh, Istenem, mért fáj úgy a szívem!
Te szelíden mosolygó szivárvány
Mögötted van az a sötét ármány!
Mit ér nékem a szivárvány fénye,
Ha elverve szívemnek reménye!

XXXIV.

Szerettem olvasni. Uralgó tanokban
Hol van az igazság, a tévedés hol van,
Kerestem, kutattam.
S mily örömmel láttam ott a régiekben
Egy-egy élő eszmét szunnyadni feledten
Egy-egy gondolatban.

S látni, hogy meg nem halt, csak az órát várja,
Mikor majd előlép, s álarcát lerántja,
Mily örömet adott!
Jertek, jertek újra! még jobban szeretlek,
Jobban értelek most, szívemhez beszéltek.
Az is félig halott!

XXXV.

Szívem égő vágya lebegett feletted,
Forrongott, *vonzódott* s gyémánt jegeccé lett.
    És a gyémánt fénylett.
S midőn rám néztél, mint virág kivirított
Ős *érzékenységgel*, kéjesen borított!
    Nyílt, illatozott
Galambszárnyat kapott, amint közelb léptem,
S égő *indulattal* derekad öleltem.
    S turbékolt mellettem.
S midőn megcsókoltál, tudtam több csókod vár,
Mi kedves *öntudat*: hogy szívünk szeret már!
    Ó, szívem beszélt már.
Aztán belénéztem szerelmes szemedbe,
Kétkedő *elmével*: igazán szeretsz-e?
    Szűm kétség vérezte.
Óh, az mosolygott, és *ihletten* láttam ott
Egy alakban minden tetted, gondolatod!
    Szívem tisztán látott.
S nem szerethetek mást, csak azt a gyémántot,
Csak azt a galambot, csak azt a virágot.
Óh, édes e *tudat*, édes ez *értelem* . . . .
Azt a képet nézem mindenütt *ihletten!*
    Boldogság körülem
Megláttam! s azóta nem lehet felednem.
Látjátok okosak, így lett a szerelem!

XXXVI.

Ó, vakok! midőn néha bölcsekedtek
Azt mondjátok, hogy csak ábránd a szerelem.
Mirtuszkoszorút rá csak a költők tettek,
Pezsgő vér szülötte, azután ellebben!

Barátsággá lesz az, mondja okosan más,
Pedig az ilyenkor többnyire csak tőrés;
Hitvány támaszai körülmény, megszokás,
Sok tekintet, érdek meg annyi sok és – és –

S midőn a szív alig vonhat már igáján
Elő kötelesség! Sokféle félelem!
Pezsgő vér szülötte volt ez csak igazán,
Igazán ábránd volt, de ez nem szerelem!

Óh, a szerelem a szív igaz érzése,
Az örök szeretet egy fényes sugára.
Két lélek vonzalma', örök növekvése,
Nemtő, kit az Isten küldött a világra!

Tövises *önérdek* árva rózsá bokrán:
Ez az első bimbó legelső feslése.
Ti csak töviseit nézétek annak tán,
De az nem szerelem, csak eltévedése.

S ottan van e bimbó a többiek fölött,
Amelyek fejlődnek körülötte szépen;
Ott van a szeretet szép bimbói között,
Mint legillatosabb ott van a középben.

S ha csak levél van ott vagy dísztelen tövis,
S nincsen a bokron a szerelem rózsája,
Legyen virágzása bárminő gazdag is,
Nincsen meg a bokor szép harmóniája.

XXXVII.

Édesb a *szerелеm*, s melegebben ölel,
Mint csak a szeretet.
Hisz ez bújában, ha szerettét siratja,
Másokat ölelhet!

Az anyának lehet, kit legjobban szeret,
Van kedvenc gyermeke;
De a hűn *szerető szülő* szívnek nem-é
Kedvenc mindenike?

A művész s a bölcs az eszmét, mely lelkétől
Nyert élő alakot,
Ó, nem szereti-e? Mint munkás is a díszet
Mit varrott, faragott?

Jó barát s *testvér* közt talán szívünk néha
Egyet jobban szeret.
Csillagok közt is egy lehet legszebb, de nem
Uralja az eget.

És nem vagyunk-e mind szeretett *gyermeki*
Az örök atyának,
Ki az égben lakik, s kinél a szomorúk
Vigaszra találnak?

És a *humanitás*, ezen égi virág,
E fényes szeretet,
Mint a magas kék ég, nem terüle úgy el
Az egész föld felett?

Midőn a szeretet siratja szerettét
Óh, az vigaszt lelhet.
Mint fán kúszó repkény, ha egy ág letörött,
Másikat ölelhet!

De szerelem tövén, mint kis hóvirágon
Csakis egy virág van.
Ez legédesebb, mert széles e világon
Csakis egy tárgya van.

XXXVIII.

Ah, nem vezett még el öregvő földünkről
Az éden végképpen.
Megvan az még most is egynehány boldognak
Szerető szívében.

Szerető társak, kik viruló tavasszal
Egymást feltalálják,
S szeretnek viruló ifjúság hevével,
Óh, azok jól tudják.

Másütt boldogságot, másütt változatot
Nem keresnek azok.
Egymásban találnak szebbnél szebb virágzást,
Ezer változatot.

Alig veszik észre, midőn a szép tavaszt
Felváltja a szebb nyár.
Ifjúságuk eltűnt, a kinyílt virágban
Gyönyörködnek ők már.

Csodálva csodálják egymás fejlődését
Szépségben, erőben;
Mások s mégis mindig azok ők mindennap,
Minden esztendőben.

S csakhamar jő az ősz egész új szépséggel,
Az érett édes kor.
Mi lehet édesebb, mint tavasz s nyár után
Szeretni ilyenkor?

Mint két édes narancs, virág illatával,
Narfény ragyogással,
Körülvéve üde levél közt hófehér
Bimbókkal, virággal.

S midőn az idő s kor elhozta édesen
Már a szelíd telet,
Akkor megnyugodni, s átnézni a múltat,
Kedvesebb mi lehet?

Átnézni a múltat, s nézni a jövőbe,
Érezni ihletten,
Hogy szerelmükre szebb tavasz fog virulni
A jövő életben.

S ha néha hideg van, s magukra maradtak,
Ha néha zord a tél:
Mily jó melegedni, mit szerelmük gyújtott
Ösmerős tűzhelynél.

Átszerették együtt a reggelt, a delet.
Az estét s éjszakát,
S nyugalommal várják egy tisztább, pompásabb
Hajnal hasadását!

XXXIX.

Szerelem! nem vagy te csintalan kis tündér,
Ki homlokon csókolsz és azután elszállsz.
Óh, ez csak kis szolgád, kit előre küldesz,
Magad nem jössz mindég, néha megette állsz.

Csak némely szív előtt veted le fátyolod,
Azoknak azután édesanya vagy te.
Habár szaladnak is tarka pillék után,
Megint visszavágnak szerető öledbe.

S ha elhagyod őket okos büntetésképp,
Mivel megbántottak, s hiába dorgáltad,
Mint pajzán gyermekek játszanak még kissé,
S aztán a sötétben kiáltnak utánad.

XL.

[«]Hej, elment a mama! Gyerekek, no hajra!«
Hej, de jó idő ez a csintalanságra!
Hogy elingerkednek,* hogy elenyelegnek!
Ölelkeznek s no, no, most már verekednek!
Hej, hogy ég az arcuk! A hajuk szemükbe’!
Csak kést ne, csak kést ne mostan a kezükbe!
Anyá helyett egymást büntetik. Büntetlen
Nem maradnak sehogy. Így büntet az Isten!

XLI.

Ne játsszatok tüzzel, szerelemmel. Éget,
Kegyetlenül éget.
Én is mint gyermek a tüzzel, úgy játszottam,
Szerelem, tevéled.

S most panaszkodom, mint gyermek, ki játék közt
Ujját megégette;
Ó, mint fáj szívemnek, midőn az emberek
Nevetnek felette!

*A kötetben: elin/erkednek; sajtóhiba [B. K.]

Vegyétek komolyan, s feltaláltok benne
Békét, üdvösséget,
És ha csalatkoztok, még a fájdalom sem
Oly iszonyún éget.

Óh, mert sebetekre mint azéra, aki
Égő házat mentett,
Oly édes balzsamot, oly édes vigaszt ád
Öntudat, tisztelet!

XLII.

Szóljatok nevetők, kik rajtam nevettek,
Hogy vélem jár a bú, mint halavány árnyék, –
Szóljatok, van-é hát olyan közöttetek,
Aki átérezte, amit én érezék?

S érzi igazán, hogy csak egyet szeretett,
És ezt az egyetlen aztán elvesztette,
S nem szerethet mást, mint azt, aki elveszett –
No az ilyen, ha tud, nevéssen felette!

Hogyha tud, kacagjon, és kacagok én is,
A zokogás néha átmén kacagásba.
De ki azt meghallja, bár szíve kemény is,
Soká nem lesz annak kedve kacagásra.

XLIII.

Ó, mi lassan halad, ó, mi soká marad
Minden rövidke nap.
Mily iszonyú hosszú, mióta elmentél,
Az a néhány hónap.

Amíg együtt voltunk, ama boldog idő
Megjelent és elment!
Alig vettük észre, mint tarka pillangó
Ragyogott s elreppent!

S most ez a néhány nap, ah! oly soká marad,
Ah, oly lassan mozdul.
Mintha kedvvel nézné, hogyan sajog szívem
Égő fájdalomtól.

XLIV.

Bejártam kibontva képzelmem szárnyait
Távoli országok bűbájos tájait,
Ahol pálmás berkek környezik a tavat,
S a tükrön ringatva csodás virág virít.

Balzsamos légben rezg árja édes dalnak
S az ágak virágos terhüktől hajlanak.
S mikor az* est eljő, virágok, pillangók
S a hó tükre tündérfénnyel világolnak.

De lelkem, de szívem nem talált, nem érzett
Sehol nyugodalmat, sehol békességet.
A tündértájakon meg nem pihenhettem,
Mindenütt vágyódva kerestelek téged!

Ó, pedig mi édes nyugalmam lehetne
Itt e köves völgyben erdőktől övezve,
Magányos lakomban, ha veled lehetnék.
Kezeidet tartva, derekad ölelve.

*A kötetben: S mikor azt; sajtóhiba [A. Cs.]

XLV.

Mint a hímes pille virágról virágra
Nyugtalanul repked,
Úgy keresi lelkem, nyughatatlan lelkem
Minden kis emléked.

A hímes pillének édes ízes mézet
Nyújtnak a virágok.
Minden kis emlékből új örömet lelek,
Új vigaszt találok.

A tarka pillének minden új virágszál
Édesebb, édesebb.
Emlékező lelkem minden új emlékre
Beléd szerelmesebb.

XLVI.

Mintha ma lett volna. Tűjéről felnézve
Egy egyszerű leány
Méla szemeivel bizalmas nyugodtan
Föltekintett reám.

Egy percig gyönyörrel függtem nagy szemem,
S aztán meglepetten
Sokáig néztem egy aranyos virágot
A barna szöveten.

Kérdeztem aztán, nem fázott-e az úton,
Hideg szelek járnak.
S néztem tűje hegyét amint általszúrta
Kelyhét egy virágnak.

Szívembe nyilallott, midőn felelt, s hangját
Csengeni hallottam.
Ott álltam még kissé, s nem szólhattam többet
Megzavarodottan.

És midőn elmentem, restellve kérdeztem:
Szívem, mi lehetett?
Eh, mit! csitt szív! Ez is olyan, mint a többi,
Csak nem játszik veled! . . .

Te voltál e kedves egyszerű leány, ki
Rám nézett nyugodtan.
Te vagy az, ki voltál, de én, óh Istenem
Mennyire változtam!

*

Tegnap minden szunnyadt fehéren,
Ma ébred tavasz kék ködében.
Ezer kis rügy ragyog és reped.
Víg madárdal csattog és eped.
Ezer virág, piros és fehér,
Emeli föl fejét, hasad s kél.
Vigyázva járj mostan a gyepen,
Bimbócskát tapodsz el szüntelen . . . .

XLVII.

Talán még emlékszel. Éppen hajnalodott,
S ablakodban leltél tőlem egy kis csokrot,
S öröm s fájdalomtól egy percig habozva
Kidobtad, s ablakod alatt elhervadott.

Ó, pedig szíved már titokban szeretett,
Tudom megcsókoltad, mielőtt kidobád.
Mostan, midőn érted, hogy az mit jelentett,
Forró könnyeiddel, tudom, megáztatád.

Két kinyílt rózsza volt, friss harmat gyöngyével,
Egy vérpiros együtt egy tiszta fehérrel.
A boldog s fájdalmas szerelem jelképe
A reménység néhány szép zöld levelével.

Nem értetted akkor titkos jelentését,
Hogy megösmered az örömet s bánatot,
Szerelmem végtelen bánatát s örömét
És egy rossz órában azután eldobod.

Ha ezt tudtad volna, mindennel szakítván,
A vérpiros rózsát kebledre tűzöd tán.
Avagy a fehérét megtartottad volna,
Hogy szíved őrizze, mint védő talizmán.

*

Aranyos kis babám, szeretlek!
Menekülj bárhová, követlek!
Amit mondasz, annak nem hiszek,
Minden csak azt zengi: szeretlek!
A hangodban hallom, ha nevetsz,
A szemedben látom, hogy szeretsz,
A szívedben szól egy kis madár,
Kis galambom, ugye hallod már?

XLVIII.

Óh, midőn először ajkunk összeforrott,
Soha sem érzett kéj reszketett át rajtam.
Teljes nagy szerelmed kéje általhatott,
Egyszerre átértém, egyszerre megtudtam.

Mily soká kértelek, legjobban te tudod,
Szerelmed megnyernem soká, soká kellett,
Látva, hogy hideg vagy, mint szobor vagy halott,
Néha majd lemondtam, s megborzadtam tőled.

Közönyös modorod, végtelen szerelmed?
Óh, el nem árulta, óh, nem is sejtette,
– Mily órjás az erő, mellyel ezt tehetted, –
Midőn szíved forró szerelem égette.

Megtudtam azt azon egy perc kéje alatt,
Midőn megcsókoltál, s átöleltél hévvel;
Mert így nem ölelhet, mert így nem csókolhat,
Csak ki régen szeret titkolt szenvedéllyel.

Oly édes odadók voltak e csókjaink,
Mint szeretők, kik egymásra borulnak,
Midőn hosszú válás táplálta vágyaik
Egy szerencsés percben újra valósulnak.

*

Szeretsz már kedvesem,
Kit én úgy szeretek.
Az egész világgal
Szívemre ölellek!
Viríts már kis virág,
Dalolj már kis madár!
Csak virítsd, csak dalold,
Hogy babám szeret már!

XLIX.

Hajnali harmattól bársonyos friss gyepen,
Édes madárdaltól zengő liget szélén,
Egy sötét, illatos ibolyácskát leltem
Üde, zöld levél közt elbújva szerényen.

Körülnéztem, mintha egy rejtett szem nézne,
Lehajoltam mégis és leszakítottam.
S oly furcsát érzék, midőn vissza, messze
Követtem sötétlő nyomom a harmatban.

*

Keblemre tűztem fel
Egy szép kis virágot,
Sétáltam. Körülem
Annyi sok virágzott.
De én ezt az egyet
Oly igen szerettem.
Egyszer csak keresem
S látom, elvesztettem.

L.

Hogy is volt az akkor, midőn együtt voltunk,
Ah, oly nehéz azt most újra elgondolni.
Nem sokat beszéltünk, mégis jól mulattunk,
Ó, tudtunk mi akkor együtt gondolkodni.

Megértettük egymás szívének verését,
Megfeleltük avval egymásnak kérdését.
Hogy is szólott volna ajakon az ajkunk.
Egy volt szívünk, lelkünk, minden gondolatunk.

S csodálva csodáltuk szívünknek mélyéből,
E titkos varázsból néha fölébredten,
Mily gazdagok lettünk, egymásnak kincsből,
Jóságban, tudásban, hitben, szeretetben!

LI.

A galambház körül röpködnek szelíden
A fehér galambok.
Körüled röpködnek, szerelmes galambom,
Kedves gondolatok.

Amíg veled vagyok, mi ez édes zavar,
Amely lelkemben van?
Honnét e gyöngédség minden érzetemben,
Minden gondolatban.

Leültek nyugodni a fehér galambok
Egy kiszáradt fára.
Mintha újra állna, egy varázsütésre,
Teljes virágába.

LII.

A nap fénye kétszer oly jól esik nékem,
Mióta szemeid mély tükrében nézem.

A madarak dalát is jobban szeretem,
Mióta hangodat bennük felfedeztem.

A virágok illatát érteni nem bírtam,
Forró lélegzeted amíg be nem szítam.

Hogy a mézben mi oly kellemesen édes,
A te csókjaidból tanultam meg édes.

Mily összhangzó egész ez a nagy természet,
Megtanított arra első ölelése!*

LIII.

Mi az, mi szemedből oly gyönyörrel tölt el
Mért esik oly jól, ha simítasz kezekkel?
Mi az, mi lelkeimig visszhangzik hangodban?
Mi amaz édes hő, mely közeledben van?

Mi az, mi megdöbrent, ha neved említik?
S fájdalmas kéjjel rezg szívem közepéig.
Mi az mi körültem mindent megaranyoz,
Mindent megdicsőít, s nyugalmat mégsem hoz?

Mi új ragyogóbb színt, jobb ízt ad mindennek
És nélküled mégsem hoz gyönyört szívemnek.
Nem enged élvezni munkát, mulatságot,
Úgy tünteti azt fel, mint kemény napszámot.

Mi az, ami nem hagy sehhol megnyugodni?
Mi az, mi kényszerít utánad vágyódní?
S nincs kielégítve, bármeddig vagy velem?
Óh, az a végtelen, érthetlen szerelem!

*A vers egy további versszakkal kiegészítve jelent meg újra (Jelenkor 1896. 25. [aug. 16.] 389.):

Szerelmed búbajos tündér álmoképe
Szívemnek örökké ragyogó emléke!

LIV.

Midőn összejöttünk, minden áldott este
Egymásra találtunk az ajtóban lesve.
Ha a szél susogott, a bútor ropogott,
Szemünk hogy fellángolt, szívünk hogy dobogott,
Hogy az ajtót betedd, még arra se vártam,
Forró, hosszú csókkal utadat elálltam.
Mindig azt gondoltam, ez volt legédesebb,
S mindig az utolsó volt a legédesebb.
Hajnalban, midőn a végső csókot kaptam,
A legédesebbre csak akkor akadtam.
Mindig az utolsó volt a legédesebb.
Legislegutolsó, legislegédesebb.

LV.

Várlak már, édesem, várlak már, kedvesem.
A csillag fönn ragyog némán és fényesen,
Elült már a madár, a szellő nem susog.
Szívemben ég a vágy, epedve itt vagyok.
Balzsamos esti lég mindenre kéjt lehel,
Ölve ringat el álomnak kéjivel,
Csak engem nem ölel és a kis csalogányt,
Epedve itt vagyok, hallgatva hő dalát.
Szívemben ég a vágy. Várlak már édesem!
Keblemre, jer borulj, édes szerelmelem!

LVI.

Ajkad az ajkamon, szíved a szívemen.
Mind a két kezeckéd együtt a kezemben.
Hosszú szép fürteid körülöttem széjjel . . .
Talán csak álom volt az a boldog éjjel!?!

Óh, ölelj kedvesem, ölelj szorosabban.
Édes remegés van mindenik tagomban.
Ó, hogy ver a szíved. Mégis oly messze van
Óh, ölelj kedvesem, ölelj szorosabban!

LVII.

A szürkülő hajnal csókjaink megleste,
Csókoltalak aztán reggel, délben, este.
Átcsókoltuk együtt a nyári éjszakát.
A szürkülő hajnal újra csók közt talált.

*

Aranyos csók ragyog a határon,
Hegyen, vízen, minden kis fűszálon.
Erdő, mező boldogan mosolyog.
Legboldogabb mégis csak én vagyok!
Csókod ég a szememen, ajkamon.
Százezrével adhatom, kaphatom!
Mindenknek kéje más, íze más.
Mint csalogány csattogás, pattogás.

LVIII.

Ha csókjaink helyén kis bimbók nőnének
S azokból illatos rózsák fejlődnének,
Rózsákkal lennének mi beborítva akkor,
Mint tavasz derekán a vadrózsa-bokor.

LIX.

Soká néztem, midőn a hajnal hasadott,
Lezárt pilláidat, nyugodt méltóságod.
A nap is feljött már, a redőny hézagán
Általtört sugára már a falon játszott.

De nékem a hajnal csak akkor ébredett,
A nap akkor kelt fel, reggel csak akkor lett,
Midőn álmodozó fejed hátravetve,
Hosszú szempilláid szépen felvetted.

LX.

Ó, hányszor kértelek, hogy ismételj egy szót,
Amelyben nékem oly különös varázs volt.
Amíg ismételted, hangod fordulatát
Szívemmel hallgattam, mint varázsfüvolát.
Hogyan mozgott kis szád piros ajka, néztem,
Válladon nyugtatva karjaim szelíden.
Hallgattam. És néztem ajkid, hogy mozognak
S aztán lángpirosra összecsóktalalak.
Mostan egy kis madár jár ablakom elé,
Mintha ama kedves szavat csicseregne.

LXI.

Néha kételkedtem, azt hittem nem vonzott
Egyéb hozzád, csakis az égető vágyak.
Azért szerettelek, mert forró volt csókod,
Ölelése szelíd, karjaid oly lágyak.

Hogy mi volt ez érzés, most már tudom, érzem,
Mert midőn már csókod majdnem elfeledtem,
A bűvös varázsra még tisztán emlékszem,
Melyet érzék, mikor ott voltál mellettem.

Árván maradva lelkem siratja, gyászolja
Belső szentélyében az elveszett tárgyat.
Tán te is azt érzed, mert megújul néha,
Míntha velem lennél, a régi varázslat.

LXII.

Midőn gondok nyomtak, s forró homlokomat
Kebledre lehajtam,
Malasztos kezednek egy lágy érintése
Enyhülést hozott rám.

Kezed nem volt finom. Ujjaid nem játsztak
Síma billentyűin hangos zongorának.
Se a legyezőnek finom tafotája
Nem volt a te kezéd hiú játszó tárgya.

De érezhettem a nyomokat, melyeket
A tű rajta hagyott.
Mégis mint egy virág szirma úgy érintett,
Mikor megsimított.

LXIII.

Emlékszel-e, midőn szemed láztól égett
S ittasan csókoltam forró verejtéked?
Megdöbbenve láttam akkor legelőször,
Mily kimondhatlanul szeretlek én téged.

Ha eszedbe jut most, mi volt e csókomban,
Ő, tudom bánkódol akkor meghatottan.
Hogy nem inkább azon egy csókomnak hittél,
Mint szómnak, mit néha nagy bölcsen mondtam.

Ez okosság hozott ránk ennyi szenvedést,
S ad-é a hideg ész most már vigaszt azért,
Hogy hideg szavára hallgattunk olyankor,
Midőn csókjainkban Isten szava beszélt!

LXIV.

Nem felejthetem el, bármeddig is élek,
Hogy midőn bennem már lankadott a lélek,
A szív elfásulva már nem lelkesedett,
Megtanultam tőled, hogy mi a szeretet.

Nem felejthetem el, bármeddig is élek,
Hogy midőn környeztek iszonyú kétségek,
S kétségbeesés közt kívántam a halált,
Szívem karjaidban vigasztalást talált.

Nem felejthetem el, bármeddig is élek,
Hogy szerettél engem, s hogy én szerettelek.
Elfásulás s kétség nem ártnak már nékem,
Megtörnek egy édes ragyogó emléken.

LXV.

Midőn észrevetted, mi súlyos helyzeted,
S édes titkunk fátylát majdnem fellebenték,
Benned a vádoló öntudat felébredt,
S rémképei szíved titkosan vérezték.

Midőn a kétkedés előttünk megjelent,
S fölemelt jobbal, mint halvány szellem, állt ott,
S nem tudtuk, felemelt jobbja hogy mit jelent,
Áldást ad-e reánk vagy iszonyú átkot.

Óh, akkor szíved, mint kézben a kis madár,
Reszketett, vergődött s nem talált megnyugvást,
Óh, akkor mondtad te, tudom bánod most már,
«Bár meg ne ösmertük volna soha egymást.»

Bár meg ne ösmertük volna egymást soha,
Visszhangzik lelkemben ez a szörnyű szózat.
Óh, te azt nem értéd, szíved nem súghatta,
Midőn szád kiejtette ezt a szörnyű szókat.

Mondhatlan üdvünk ragyogó emlékét,
Mely szívünk kincsével gazdagon tölté be,
El kellene dobnunk sivar nyugalomért,
Óh, mennyit vesztenék ily üdvtelen cserébe?

S ki az, ki akarná, ha elmúlt tavasza
Feledni pompáját csak azért, mert tél lett?
Mivel szenved érte, ki az, ki akarna
Szívéből kitépni egy kedves emléket?

*

Széthullott a rózsa levele.
Fagyos szélvész repül már vele . . . . .
Verje Isten sötét szárnyadat,
Mit bántod az én virágomat!
Sötét szélvész, gyászos, bús holló,
Ne károgi, hogy minden mulandó!
Verje Isten sötét szárnyadat,
Mit bántod a boldogságomat!

LXVI.

Mint a fecske röpköd nyugtalan, sebesen,
Midőn érzi, hogy már közeledik a tél,
Te is oly nyugtalan voltál szép kedvesem,
Amidőn engemet elhagyni készültél.

És mégis elhagytál, talán biz azt hitted,
Hogy mert két hona van a vándorfecskének,
Új hona akadhat, új tavasz derülhet
Még egyszer másnál is a te szívecskédnek?

Nem igazat mond ám a költő dalában,
Hogy két hona vagy a vándorfecskéknek.
Csak nálunk van fészük, s a pálmák honában
Epedve vágyódnak utána szegények.

Ugye most már tudod, ugye már érezed,
Hogy szívednek nálam van igaz hazája?
Ugye megnyugvásod ottan sem lelheted?
Ugye most már vissza vágyódsz utána?

Óh, ha gondolatod körülrokkod híven,
Mint elhagyott házat visszatérő fecskék,
Láthatod a helyet, melyet őriz szívem
Mint az öreg eresz a pici fészkecskét.

*

A kis madár nem maradhat itt télen.
Harmat helyett jeget talált fészkeben.
Gonosz szívem, hiú szívem, no most bánd!
Mért engedted elszállani madárkád!
Kis madaram, messze, messze repültél
Mégse lehet tagadnod, hogy szerettél!
Áldja meg hát a jó Isten szívedet,
Hogy legalább egy ideig szeretett!

LXVII.

Soha, egy percre se féltettelek téged.
Szemeiddel minden titkod elbeszélted.
S midőn titkaidat gyönyörrel olvastam,
Ott láttam szerelmed minden gondolatban.

Soha, egy percre se féltém szerelmedet,
Mint egy szabad madár, érzelmed repkedett,
Ah, oly jól esett, hogy én hozzáam repültél,
S nékem oly édesen, szépen csicseregteél.

Most kalitkájában a kényszerűségnek
Gyászollak édesem, de még most se féltlek.
Szívem összeszorul egy bús gondolatnál . . . .
De, hisz ha tehetnéd, csak hozzáam szállanál!

LXVIII.

Zajongó tengeren erős, biztos sajkám!
Világító tornyom tenger szirtes partján,
Utam iránytűje,*
Tenger kikötője,
Ó, miért hagytál el!
Sivár pusztaságnak te kis gyalogútja,
Vezető utacska édes ivókútja,
Kis kutam forrása,
Enyhe buzogása,
Mért hagytál el engem!
Végtelen sivatag zöldellő ligete,
Üdítő ligetem virágos kis kertje,
Kertem virágzása,

*A kötetben: iránytűje; sajtóhiba [B. K.]

Dús illatozása,
Mért hagytál el engem!
Óh, te kedves házam, házamnak tűzhelye,
Tűzhelyemnek lángja, a lángnak melege,
Lelkemnek mindene,
Szívem egyetlené! Ó, miért hagytál el!

LXIX.

Húzd rá, cigány! nagy a kedvem!
Kopog a sark, ruha lebben!
Húzd a régi jó nótámat!
Sírjad túl a bánatomat!
Vígán fiúk! Cseng a pohár!
Szakad ez a gyászfátyol már.
Sötét csipke! Eh, le vele!
Meleg a lány hó kebele!

*

Mintha temetnének, a zene is úgy szól.
Mintha piros vérem innám a pohárból.
Ölő karom közt maradt egy hitvány báb.
Kínzó, kínos álom, ne tovább, ne tovább!

LXX.

Zordon úton járok, mellettem mélységek.
Szinte fejem szédül, midőn visszanézek.
Sokszor csak kiálló ágas gyök tartott fel,
Mint igaz jó barát, erős, biztos kézzel.
Az út is oly köves, ingó, bizonytalan
S céloom alig sejtem, oly nagyon messze van.

Idáig csak jöttem. Szép lassan vigyázva.
Vezetett szerelmed szelíd holdvilága.
Most a túske megtép, a kő megvérezett.
Hogyan menjek tovább, oly sötét, sötét lett!?

LXXI.

Beteg lelkem elé feledett érzések,
Régi büntársaim újra visszatértek.
Arcukban már egy-egy vonást felismerem,
Ó, mért kellett újra találkoznom velek!

Látom a mélységet és a magasságot,
Hová lelkem süllyedt, hová lelkem vágyott.
Látom a lejtőn a helyet, hol elmentél,
Mely helyig keblemre hajolva vezettél.

Ó, minő édesen jutottam odáig,
S most magamra hagyva lábam már csuszamlik.
Esztenőket küzdök újra percek alatt.
Tartson fel emléked: hiszen csak az tarthat!

LXXII.

Bekopogott hozzám a jó szívű Vigasz,
Leült mellém és oly édesdeden beszélt.
Mondta, van egy híres orvos jó barátja,
Begyógyítja az még szívem sajnó sebet.

Ó, te híres orvos, nyugodt szemű Idő,
Ó, ne nyúlj szívemhez, sebem ne érintsed.
Hová lennék aztán, ha begyógyítanád
S szívem üres marad, elvesztve e sebet?

Ha könnyem elapad, s mint egy bukott szellem
Elfeledném mennyem magasztos összhangját,
Talán elmerülnék kínos élvezetben.
Kedves egyetlenem, mért hagytuk el egymást!

LXXIII.

Hogy vannak szebbek is! Óh, én azt ráhagyom.
Van ott egy-két vonás szabályos arcodon,
Mely a te sajátod, azért kedves nékem.
Mint látjuk néha a legigézőbb képen,
Hogy a báj tündére itt-ott enyelegve
A művész ecsetét el-eltérítgette.
Amíg a kép készült, ott tréfált s nevetett
S benn hagyta mosolyát: bájt és igézetet!
Ráhagyom. Lehet, hogy nálad még szebb is van!
De mikor nékem csak te tetszel legjobban!

LXXIV.

Más keze vonása nem látszik meg rajtad.
Egész lényed mint egy kristály úgy született.
Elnézem emléked a tarka kavics közt:
Istenem, Istenem! mily nagy kincs lehetett!

Ha te ama kincset, amely benned rejlett,
Gyorsan s könnyen, amint mondják: kimíveled.
Ó, hogy néztek volna vakító fényébe! . . . .
Pedig mi nem volt kincs, az kincsesé nem lehet.

Egykor találtam egy régi, régi gyűrűt,
Selejtes kövére művész vésett képet,
Alig vehettem ki még egy-egy vonását,
S a gyémánt körüle oly gyönyörűn fénylett!

LXXV.

Van nő, ki mint a sas oly magasan szárnyal.
Hideg van, hol repül.
Másik, mint a kis fűj, oly igen rejtve él,
Oly észrevétlenül.

Más mintha nem élne. Én rajta csupán csak
Tarka tollat látok.
Van, mely mint csalogány csattog, meg olyan is,
Amely mint lúd gágog.

Te: házban gondos tyúk, velem szelíd galamb
És az utcán páva.
De mi *nékem* voltál, nem találom azt fel
Százezer madárba.

LXXVI.

Szívem melegével táplálnám éltedet;
S álmomban ott álltam ravatalod mellett.
Álmomban virágot tettem koporsódra.
Egyszerű csokor volt fehér s piros rózsza.
Most ébren tudom, hogy ámbár meg nem haltál,
De szívemtől talán végképp elszakadtál.
Most egyszerű dalba foglaltam emléked,
S egyszerű dalomat felajánlom néked.
A koporsóra tett egyszerű virágot
Megérti a szellem, mely messze elszállott:
Egyszerű érzelmim ez apró dalokban
Talán visszhangoznak szívedben titokban.

LXXVII.

Ha kis lakod előtt megállna egy vándor,
S csendesen leülve ott az ákác alatt,
Szeretettel kérne, engedd megpihenni
És beszélne aztán tarka újságokat.

Az férjhez ment, az meg ezt tette, azt tette . . .
S többi közt mondaná, hogy én meghaltam.
A csöndben ez után reád feltekintve,
Látna-e valami különöst arcodban?

S ha mikor már elment, bemennél a házba,
Tudnál-e szívedből siratni engemet?
Óh, ha te siratnál, én azt meghallanám.
A gondolat erős, messziről eljöheth!

Ha akkor épp úgy, mint minőnek ismertél,
Egyszer csak csendesen, szelíden lépnék be,
S szemem mosolyogna, kérdőleg nézve rád,
S kezemet nyújtanám. Óh, elfogadnád-e?

Óh, elfogadnád-e, s eljönnél-e vélem
Oda, ahol egy az élő szó s gondolat,
Oda, hol a szívnek vonzalma a törvény,
S az égi szikra nincs rejtve hamu alatt?

Óh, egyszer álmodtam, hogy eljöttél hozzám
S levelet tartottál fekete pecséttel.
Szelíden néztél rám s szívedre mutattál.
Szívszakadva kértem: vigyél el, vigyél el.

LXXVIII.

Ah rólad mindig oly gyászosat álmodom.
Oly sötét volt hajad fehér homlokodon.
Szemed le volt hunyva, szácskád kissé nyitva,
Arcod két oldalról kezem szorította,
S úgy csókoltam reá forró csókjaimat . . . .
És te szemeidet még fel se nyitottad.
Ó, meghaltál! Álmom jelentése az volt.
De csókom tüzetől föllángolna a holt!
S te hideg maradtál. De hát mit jelenthet?
Istenem, Istenem! talán már nem szeret?

LXXIX.

Úgy szeretnék rólad egyetmást megtudni,
Vagy legalább némit beszélni hallani,
Mégis ha azt sejtem, hogy rólad hallhatok,
Míntha a szívemet szorítná valami.

Ó, ha csak egy rövid percig láthatnálak!
Vágyakodik szívem végtelen epedve,
S mégis félek tőle. Boldognak kívánlak
S ó, boldognak látni halálom lehetne!

S a vonást, mit hosszú szenvedés néha hagy,
Arcodban meglátni nem lehet kín oly nagy,
Ó, ha találkozunk kedvesem, csak ne mondd,
Ne mondd azt, hogy szenvedsz, se azt, hogy boldog vagy.

LXXX.

Midőn találkoztunk, nem sokára aztán,
Hogy szakadnunk kellett, óh, az oly jól esett,
Helyzetünket át nem értettük még talán,
Mit álomnak véltünk, az most valóság lett.

Ha most így érezve véled találkoznom,
S köztünk a fájdalom egész óceánja . . . .
Mi történnék, ha e fájdalomóceán
Vad hullámtöréssel gátját átszakítja?

*

Nyihog, vihog a fergeg lova már!
Sörényitől elborult a láthatár,
Messze földről dobogását hallani.
Hej, ki merne előtte megállani!
Szélvész lován itt van már a fergeg.
Éjfél haja a felhők közt tekereg.
Rezes fényes karikása, hej, játszik.
Csattog, pattog, a villámmal cikázik!
Ég a torony, mint lobogó gyertyaszál.
Hajlik, törik minden, hol a vihar száll.
Mehúzódodom, tán elvonul felettem.
Mehúzódodom. Ments meg uram, Istenem!

LXXXI.

Hajómnak meglebben fehér vitorlája,
Köztünk a fájdalom egész óceánja . . . .
Még látom a parton, látom azon helyet,
Ahol elbúcsúztam tőled utoljára.

Ködbe vész el a part. De mint egy édes hang
Átzenget mélabúsan a ködön egy harang,
Szelíd üzeneted: «Nem tudlak feledni!»
Ott reszket szívemben, mint egy bűvös visszhang!

LXXXII.

Nem lehet! nem lehet! feledni nem lehet!
Mosolygó kis ajkad, szerelmes szemedet!
Nyakad egy hajlását, fejed hogy mozdítod . . . .
Oly édes az egész szerelmes alakod . . . .

Ah, oly nagy! ah, oly nagy! vágyam most, ah, oly nagy . . .
Égő vágy, utánad, már soha el nem hagy!
Csak egy kis ujjaddal érintéd ajkamat,
Ruhád egy kis fodra eloltá szomjamat.

Eszemet! eszemet! elvesztem eszemet!
Sírok és nevetek, mást tennem nem lehet!
Amint rá gondolok, hogy egykor csókoltál,
Szép hosszú hajaddal játszódva takartál.

LXXXIII.

Szelíd kis galambom, ugye gondolsz még rám!
Ó, ha csak egy percre arcom láthatnám!
Ó, ha csak egy percre nézhetnék szemedbe!
Hogy lássam, vajon még éppen úgy szeretsz-e.
Nem szólnék egy szót sem arról, mit szenvedek,
Csak azt mondanám meg, hogy nagyon szeretlek.

*

Felhő, felhő, fehér felhő,
Megállj kisé, fehér felhő!
Megállj kisé, beszélj velem,
Hallgasd meg az üzenetemet!
Felhő, sötét az árnyékok,
A napot is elborítod.
Ne haragudj, beszélj velem,
Vidd el az én üzenetemet!
Szalad, szalad az árnyéka.
Messze földre ér a' még ma.
Ó, ha vele repülhetnék,
Rózsám még ma veled lennék!

LXXXIV.

A legzordabb szív is érezte varázsod,
S gyönyörrel megállott.
Nézett, mint virágot,
Mely egyszerűn virít a gyalogút mellett.
És midőn elhaladt,
Vigyázva lépkedett,
Míg elment melletted.

S szerettél mindenkit, s legjobban engemet.
Már jobban nem lehet!
Más úgy nem szerethet!
Mi egymást odadón, igazán szerettük,
S mégis oly borzasztón
Megkeserítettük.
Úgy megkönnyeztettük!

LXXXV.

Elbizakodottan egy király régente
Varázsos gyűrűjét tengerbe vetette.
De egy kis halacska újra visszahozta,
Csakhogy csodálatos varázsától fosztva.

Jó csillaga letűnt. Óh, én is így tettem.
És ha a sors mostan, hogy inkább büntessen,
Visszaad? s eltörli csodás varázsodat?
Istenem, Istenem! mi szörnyű gondolat!

Ó, nem, nem! Úgy lenne, mint akkor régente,
Midőn egy álomból egyszerre ébredve,
Hazug képeiben még veszted sirattam
S íme, ott szunnyadtál nyugton karjaimban!

LXXXVI.

Bú, te szelíd nemtő! midőn meglátogatsz,
Mért maradsz oly soká, szívünk mért emészted?
Miért nem illansz el te is oly hirtelen,
Mint a pajzán öröm, nevető nővéred?

Vagy ha már oly hű vagy a szívhez, amelyet
Hideg ölelésre választál magadnak,
Miért hagyod hát el akkor egy-egy percre,
Mikor kékjét érzi már a fájdalomnak?

Mikor már megszokta hideg ölelésed,
Ah, oly elhagyott, ha még te is elhagyod . . .
S csakhamar visszatérsz, s új kinszenvedésben
Érezteted a már felejtett bánatot!

LXXXVII.

Tűnődöm, keresek emlékeim között
Oly valamit, ami reád homályt vetne,
Hogy azt felidézve, gondosan táplálva,
Általa emléked felednem lehetne.

Mely bár kicsiny lenne, mint délben az árnyék,
Szépen meghúzódva fa alatt, fal mellett,
De már estefelé a völgyet tarkázza,
Midőn hosszan-hosszan nyúlva növekedett.

Itt-ott befedi már egy-egy domb oldalát,
Az erdőt, hegy ormát s az egész vidéket:
Úgy elborítaná feledés éjféle
Sajongó szívemben szerelmes emléked.

Ha ilyet találnék, tán akkor végtére
Téged elfeledve szívem megnyugodnék.
Keresek, keresek, de mit sem találok;
Mind csupa napfény az, nincs ott semmi árnyék.

Tó felett suhanó kis fecskének szárnya
Olykor megérinti a tükröt gyöngéden,
Alig venni észre, de ilyet sem tudok,
Mi homályos lenne ezen az emléken.

*

Nem hajt ki a ciprusbokor virága.
Az én szívem egymagában oly árva.
Tarka lepke, pihenj meg a zöld ágon,
Kedves emlék, te légy az én virágom!

Sütközik az arany pille a napon,
Rád gondolkod szívem gyöngye, aranyom!
Játszik szárnyán a napsugár, úgy ragyog,
Sokat sirt a szemem, de most mosolygok.

LXXXVIII.

Miért szeretem én ezt a virágocskát?
Hiszen oly egyszerű, öt szírom az egész.
De ha nézem üde bársonyos öt szirmát,
Mint egy bánatos szem, úgy a szemembe néz.

Árvácskának híják. De ha soká nézem,
Mért kelnek szívemben oly méla érzések?
Mint hogyha szerelmes szemeid, úgy érzem,
Könnyesen és némán szemembe néznének.

Ó, nem szemrehányás, mit látok szemedben,
Nem is panasz, hanem megszokott fájdalom.
Hosszan, hosszan nézem, s aztán önfeledten
Égő ajkimmal a virágot csókolom.

LXXXIX.

A csalogány dalát hallgatom mélázva . . . .
Mintha gondolatim visszhangzása lenne.
Epedő fájdalom, szívemnek mély gyásza,
Végtelen szerelmem visszhangoznak benne.

Csattog a csalogány. A dal változata
Hűn követi méla gondolataimat.
Elhallgat. Nem követ. Fájdalmam elhagyta.
Akkor gondoltam a legfájdalmasabbat.

Nem tudott követni, gondolataim oly
Kimagyarázhatlan keserűk valának?
Vagy az éneklés közt a nagy fájdalomtól
Szíve repedt-e meg a kicsi madárnak?

XC.

Jaj szívem! ott látom! gyermek van ölében!
Mit nézesz, mit látsz ott parányi szemében?
Ne keresd! ne keresd! Ne! ne tartsd oly közel!
Majd még megvakítod forró könnyeiddel!

Istenem, miért adsz szép mérges virágot!
Kis bimbóban mérget, boldogtalanságot!

Ottan, ott feletted – egy sötét árnyék van,
Percre pár arcvonás! Eltűnt egy mosolyban!
Nem! boldog nem lehet! Nyugodt, elégedett . . . .
Hisz vétke nem volt nagy. Hiszen csak tévedett.

A múlt
Elmúlt . . . .
És elveszett.
Jövő
Ha jó . . . .
Szebb nem lehet.
És a jelen
Örömtelen.
Szívemben egy halott,
Élő halott . . . .

Egy kép, mit ott hagyott,
Csak az van ott.
Üres koporsó,
Min zokogok,
Rá kis virágot
Sem adhatok!

XCI.

Midőn forró nyáron a föld száraz kérge
Már megrepedezett,
Hosszú, száraz hőtől oly sok kedves virág
Elhervadt, elveszett.

S teljes zöld díszében, virágpompájában
Minden szárad senyved –
Az én árva lelkem oly búsan haldoklott,
Szerelem, nélkülöd.

Meleg őszi eső újra föléleszti
A holt természetet,
Fölbreszté végre elfásuló lelkem
A te szereteted.

De a növényzetnek késő őszi eső
Nem ad új virágot.
Szerelem áldása nem hozott, nem adott
Nékem boldogságot.

A növénynek jó volt újra föléledni,
Új tavasz vár rája.
Majd elborítja még virágos áldással
Ragyogó pompája.

De lelkemnek jobb lett volna elfásulva
Nyugton szenderülni.
Hisz nem fog rá soha új tavasz, szerelem
Tavasza derülni!

XCII.

Kopár őszi tájkép, felette borult ég.
Sivár szürke színű minden, mint az árnyék.
Nincs távlat, árnyalat. Völgy, erdő és halom
Csendes és egyforma, mint régi fájdalom.

Csendes és egyforma. Mintha felhőn járnék.
Bár megyek, úgy érzem, mintha nem haladnék.
Se nap, se éjszaka, se este, se reggel,
Mint bűm egy végtelen reménytelenséggel.

Ó, te rám borult bú, ó, te fájó szívem,
És te sivár tájék, összhangoztok híven . . . .
Ha az arany napfény kisütne egyszerre,
Fájó, fájó szívem talán megrepedne!

*

Hejh, az a köd jaj be régen borult rám!
Csak legalább az utamat láthatnám.
Szakadj meg hát, hogy verjen meg az Isten!
Szakadj szét köd, szakadj meg te is szívem!

Nem bánom már, akármilyen előttem!
Köd, sötét köd lebeg csak ott felettem!
Köd előttem, köd utánam, felettem!
Majd megtudom, hol vagyok, ha elvesztem!

XCIII.

Ha egy nagy szerelem a szívből kiveszett,
Virulhat-e újra előbbi díszében?
Ha a virágzó fát a vihar kitörte,
Virulhat-e újra, még egyszer oly szépen?

A rejtett gyökérből hosszú senyvedés közt
Kivirul lassanként egy gyöngéd új hajtás.
Kihajt a szerelem örök gyökeréből
A kiveszett helyett a szívben néha más.

Ó, de meddig, meddig senyved a szegény gyökér
Rejtélyes munkában a földnek méhében!
Mit szenved a szív, míg az örök gyökérből
Kihajt a szerelem előbbi díszében!

A felnőtt ifjú fa törzsén ah, oly soká
Meglátszik a forrás helye, talán mindég . . . .
Az új szerelemnek mámora nem oly szűz,
Mint szellem felette áll egy halvány emlék.

Azért ha szerelem fakad szívetekben,
Mint zöldellő hajtást, híven ápoljátok.
Óh, ez a végtelen szerelem hajtása,
Mit az örök végzet bízott tireátok.

*

Leesett a gerlefészek.
Fáj a szíve a gerlének.
Bűg a madár, sír a hangja,
Meleg fészket úgy siratja.
Hej, sír az is, aki hallja!

Sírok én is keservesen,
A kedvesem úgy keresem,
Pedig ott van a szívemben.
Hej, tartottam az ölemben.
Úgy csókoltam, úgy szerettem!

XCIV.

Nem vet többé a tó kék vize hullámot,
Nem fodrozza szellő, oly sima, oly nyugodt.
Nem játszik rajta a nap fényes sugára
Mint lelkem megdermedt, megdermedt, megfagyott.

Hegyet, mezőt hó fed. Megfagyott kérgének
Sima tükrén a nap hideg csóki égnek.
S mintha a hegyek, mik kék távolban voltak,
Hidegen fehérén közelebb lépnének.

Ó, te hideg való! szívem már átértett.
A ködös csalódás fátyola elveszett.
A távol erdőből a sima hómezőn
Síró szél hajt néhány elszáradt levelet.

Emléklevelei a rég elmúltaknak
Bokorban, árokban itt, ott megnyugodnak.
Minden száraz ágon, minden hitvány kórón
Tél hideg csillogó virági ragyognak.

Hidegen, nyugodtan mi sivár ragyogni . . .
De itt a hó alatt furcsa zajt hallani.
A fagyos hó alatt egy kis csermely zokog.
Mintha a szívemben úgy fájna valami.

*

Fájj, csak fájj, hisz úgyis
Régen fájtz már szívem!
Fájj, csak fájj, de csitt! csitt!
Sebedet rejtse híven.
Csitt! csitt! csak ne mutasd
Nevetnék is talán . . . .
S jobban fog majd fájni
Ez a seb azután.

XCV.

Óh, a boldogságot egész nagyságában
Csak mostan látom át, mikor rég elveszett,
Csak akkor látjuk egy órjás hegység csúcsát,
Amidőn utunk már messze tőle vezet!

Amíg benn élünk a hegység völgyeiben,
Néha hitvány dombtól az órjás nem látszik.
Most látom fehérülő ragyogó csúcsait
Felnyúlni az égig, fel a mennyországig!

Hajóm tovább repül. Mint hazám partjától
Búcsúzom a bérctől, tehát: Isten veled!
A hegy alja eltűnt, víz s ég ölelkeznek.
Még csak a csúcs ragyog azúr párák felett!

XCVI.

Lenyugodott a nap. A nyugati égen
Egy égő csik látszik.
Magas kopár ormon egy néhány percig még
Arany fénye játszik.

És az is eltűnik, mint egy futó mámor,
Lassanként végképpen.
Oly józan hideg lett körülöttem, mindjárt
Sötét lesz egészen.

Az édes merengés elrepül s haza vonz
A tűzhely melege.
Ó, mint fáj a szíve annak, akinek nincs
Hová betérnie . . . . .

XCVII.

Pásztor tüze mellett mélán üldögélek.
A láthatár szélén a távol hegységek,
És az elborult ég hatalmas boltíve
Est szürke leplében megölelkezének.

Ah, oly szűk kis kör az, melyet megvilágít
Reszketően változó lángja a kis tűznek.
Csak néhány bokorra veti játszi fényit:
Olykor mint halavány emlékek feltűnnek.

S elmerülök mint egy néma gondolatban
S felrezenek, midőn a tűz nagyot lobban,
Midőn ledől néha egy-egy égő hasáb.
Érzem, akkor megint tereád gondoltam.

E kis körbe alig fér lelkem fájdalom.
Szét nem terülhet. Ah! oly elhagyott vagyok.
S íme! felpillantok, s látom vigasztalva,
A messze távolban egy szép csillag ragyog!

Ragyogj kis
Csillagom!
Beszélj már   Mi édes
Hallgatom   Sejtelem:
,Jer ifjú, . . .
Jer velem!‘

XCVIII.

Kedves emlékeim, mint vándor madarak
Elszállnak, elszállnak!
S én magam maradok, mint végső zöld lombja
A hervadó fának.
Mint szárnysegett madár, midőn hegyet erdőt
Jég s hó borítának.

Tündéerkertben voltam. Magas, lombos fái,
Mint élő boltozat, kínáltak hús árnyal,
S mint tündér zenekar a dús lombok közül,
Elragadón hangzott édesbús madárdal.
Elöttem gondozott utak kanyarogtak
A lomb közt elveszve . . . . .
Sötét, nagy fák előtt kőszobor fehérlett,
Mint egy élő eszme!
A tágas zöld gyepek bársonyos szőnyege
Oly sok árnyalatban terült el előttem.
Ahol a nap érte aranyos melegen,
Hol árnyak húzódtak hűvösen, sötéten.
S oszlopcsarnok előtt, játszói szökőkútnál,
Ott ültem melletted.
Ábrándos virágok kéjesen borultak
Egymásra feletted.

S most a lomb lehullott, az utat sem látni,
Fehér hó fedé be.
Szél sír az ágak közt, az éneklő madár
Jobb hazába méne.
Csak a szobor áll még egyformán, nyugodtan
Mintha szárnyam nőne! . . . . .

XCIX.*

Szívem hideg józan. Tüzem elhamvadott.
Csendes nyugodt este ott ülök mellette.
Nézegetek egy-egy sárguló kis lapot,
Könnnyem öntözé, s az idő porral lepte.

Egy-egy száraz virág, szalagra feltűzve . . . . .
Olyformát érzek most, amidőn egyenként
Rádobom nyugodtan a hamvadó tűzre,
Mint midőn az anya bünteti gyermekét.

S valahányszor egy-egy virágot, kis lapot,
Nyugodt kímélettel a hamura dobok,
Egy percig nyugodtan, csendesen senyved ott,
S aztán tiszta lánggal fényesen fellobog!

S akkor fáj szívem, mint büntető anyának,
Amidőn gyermeke szívből sírni kezdett.
Már csak hamva száll fel az égett virágnak,
A láng kialudott, szívem már hideg lett.

Ó, nem, nem! Ottan a sötét hamu alatt,
Ott van a zsarátnak eleven tüzével,
Mint egy édes emlék, egy kedves gondolat
Körülölel édes, szelíd melegével.

*A kötetben: CXIX.; sajtóhiba [A. Cs.]

Egy kedves gondolat, körül, körüllebeg . . . . .
Hej, vígan lobogna a tűz ott, felszítánám!
Itt, közöttünk az az aranyhajú gyermek.
Szeretne éretted. S haját simogatnám . . . . .

Az édes áramlat játszadoz mellettem,
Egy el nem égett kis rózsaszín szirommal
Itt lebegne az is feletted, felettem,
S szívünk eltölténé édes nyugalommal.

C.

Emlékeim között egy húsvéti tojás!
Feltámadás jele!
Kedves jelvényekkel, jelentős írással
Magad írtad tele.

Nefelejcsvirágból szépen összefonott
Gyöngéd koszorúban,
Biztos vonásokkal két szó: «Hű szeretet»
Rajta kiírva van.

Mint egy szent ereklyét tartom e kis kincset,
S oly hosszan elnézem.
És átérzem, amit szíved érzett, midőn
Készítéd serényen.

Azt érzed-e most is, vagy talán szívedben
Az érzés most már más?
Elnézem az írást, mint hogyha kérdeném.
Oly biztos a vonás!

Tehát ha nem tudunk feledni. Ha szívünk
Szeretni kénytelen,
És ez a szerelem, mint kagylóban a gyöngy,
Növekszik szüntelen.

Mint itt szép tavasszal szerető szívünkkel
Egymásra borultunk,
Hosszú szenvedéstől tisztult lánggal égve,
Ott fenn találkozunk!

Vége.

Hangok a pusztán

Költemény

1881

Mondottam ember küzdj' és bizva bízzál.

MADÁCH IMRE

Egy csókom még s a nagy útra
Kövesd nővéredet;
Ó jó lány, *te* okos fiú: –
Az Ész s a Szeretet.

Palotákba, kis kunyhókba
Szerényen benyitván,
Osszátok ki mindenkinek
Amit éppen kíván:

Enyhe italt szomjazónak,
A szívnek, mely szeret, –
Az éhező észnek pedig –
Egy darab kenyeret.

I.

Szellős oszlop-tornácon
Ültem házam előtt;
Egy vándor állt meg ott, s szólt,
És én hallgattam őt.

Szólt édes, lassú hangon:
«Nem ösmersz engemet?
Azt, ki öröktől volt s lesz,
S e percben született?

«Eljöttem, hogy megmondjam,
Hogy férfi vagy s szabad,
Hogy gondold át, mi vár rád;
Minden fejlik s halad; –

«A gyöngye áram, mely itt
Melletted elrepül,
A nőtt talajt sodorja
Majd észrevétlenül.

«Menj, menj a pusztaságra,
El, napkelet felé,
Ott lelsz egy sziklaormot,
Egy sírbolt jelölé,

«Ott lelsz fel engem újra,
S megösmersz majdan ott.» –
Szólott, s a pusztaságra
Lassan elhallgatott.

És én tisztán beláttam: –
Veszendő minden itt . . .
El, el tehát, utána!
Keresni nyomait. . . .

II.

Az észnek pusztasága
Egyforma és sivár, –
Ki cél nélkül tévedt rá,
Fel és le körbejár: –

Körültem elkerengnek, –
Én nézem csendesen;
A *Cél* ott int előttem
Távrolról, édesen.

De míg odáig érek,
Mit látok s gondolok,
Beszéljék könny s mosoly közt
Ez egyszerű dalok.

III.

Bábel tornya mellett álltam,
S lapozám a történelmet;
Hasonlatban láttam ottan
A férfit, nőt, bünt s szerelmet;

Láttam szívek mély tengerén
Egy óriás özönvizet;
Láttam azt a templom-hajót,
Amely rajta átvezetett.

Azt hiszitek, meg nem történt,
Ami erről írva vagyon?
Megtörtént és megtörténik: –
Új özönvíz közel nagyon. . . .

IV.

Azt mondjátok: a történet
Körben forog szakadatlan;
Minden küzdés, lelkesedés
Hiába van, haszontalan.

Körben forog, igen körben,
De ám mindig magasabban,
Mint forgó szél, melynek zúgó,
Széles csúcsa az égben van!

Kis csigákkal, virágokkal
A homokban játszadozott,
S feljebb, feljebb ragadta mind,
És fent minden szárnyat kapott!

V.

Mint sugár fa, virágba ment
Egy oszlop a Capitólon; –
Láttam ingni és ledülni,
S szedték róla, ami ólom.

Ahol a fa s oszlop állott,
Város, erdő van most ottan;
Ahol a szekér nyikorgott,
Most a gőz-ló tüsszög, rohan.

És ki ott ül, fönna gépen,
Néz az égbe, s ott lebegnek,
Mint a jövő madarai,
Hajói a képzeletnek.

VI.

Virágzásba ment az oszlop,
Amely a Capitólon van;
De a virágzás egyszerre
Megállott az arhitravban.

Csak egy titkos háromszeglet
Rejtette fenn az ideált,
Mely mint férfi, nő és gyermek,
Eszményítve felette állt.

De az élő, virágzó szirt
A gót-templom torony-vége
Fel, felküzdik véghetetlen,
Fel a magas, kéklő égbe!

Hogy örök a lélek, mely a
Szirtből lassan kivirított
Azt az őskor titkon tartá,
Fennen arra Ó tanított.

VII.

Soká bujkált az igazság
Szirtbe vágott barlangokban;
Jelvényekben, hasonlatban,
Soká, soká élt titokban.

Hol a gyök nő, ott őrizték
A tömegtől, amely játszik:
Most látjuk a Mindenségben,
Arany fényben ott virágzik.

VIII.

Vándorolunk a nagy pusztán: –
Új úzi azt, ami érett,
Ifjú tölti a vén helyét,
Követi az év az évet.

A népeknek milliói
Hosszú vándorútra kelnek.
Mint a nap a nagy kék égen,
Felragyognak, lepihennek.

Ha leszállt a nap, kigyúlnak
A csillagok milliói,
Az új népek mind új napok,
Az ősi fény fenntartói.

IX.

A népek az ős hegyekről,
Mint patakok csergedeznek,
S tespedezve, ellapulva
A tengerbe veszve, vesznek.

S új talaj nő, merre mentek.
Új virágot új föld nevel,
Nemesbedett új közérzet
Új illatot, eszmét lehel.

De ha már az eszme megért,
S válik, mint testtől a lélek,
Zivatart hoz a természet,
S a hullámok újra élnek;

Visszahajtvá szélvész szárnyon
Le-lezúgnak a hegyekre,
S újabb talajt sodornak le,
Mind messzebbi tengerekre!

X.

Vándorolunk, mint a folyó, –
Ki reménybe', ki kétségbe' –
Csörgedezve vagy zuhogva,
Felhő szárnyán fel az égbe!

XI.

Lüktet a nép élő szíve,
S hajtja vérét messze, messze,
És hová mén és hová ér,
Nől, erősbül, szépül teste.

S mindig vissza-visszatérve,
Hogyha élt úgy, amint kellett,
Új erővel százszorozva
Egy családban békén lüktet.

XII.

Óh, az agg-kor! A férfiú
Mért hanyatlik, ha megérett?
A napnak mért kell leszállni,
Midőn délben szépen fénylett?

Óh, az, ami bennünk megért
Útra készül, lassan válva, –
Lehetne-e piros hajnal,
Hogyha a nap le nem szállna?

* * *

Mi nemesebb van a porban,
Azt a szellem válogatja,
S eszményítvén, alakítván,
Mi por maradt, hagyogatja.

És magára hagyva a test
Lassan-lassan lehanyatlik,
S meghalt, ha az eszmény elszállt,
Oda, hol a szellem lakik.

* * *

Mert csak Ő az Örök-Való,
Végzetetlen s változhatlan: –
Anyag, Erő, Szellem, minden
Akaratában benne van.

XIII.

Körülöttem fontoskodnak
Őszek tudományban; –
Tapogatnak, vizsgálódnak
Az éji homályban.

Ha az igazsághoz érnek,
Hangosan koppannak;
Tudós bogár éjjel repül,
Nekimén a fálnak.

De ők látnak az orrukkal,
Ha megütik: tudják,
Zsongó, bongó ébredéssel
A hajnalt majmolják.

Nem hiszik, hogy szárnyuk nőhet,
Kik földön görögnek,
Ugranak ők a sötétben, –
Lába nőtt a rögnek.

Mások, amit közel érnek,
Hevenyében fálnak,
Papírhernyók, üres papír
Könyvért élnek, halnak.

No, de mindegy, szükségesegek,
Enni vakon látnak;
Ha terjed a világosság,
Megnőnek a szárnyak.

XIV.

E keresztény világ furcsa: –
Ha leszállna Krisztus közénk,
S tanítana, mint régente,
Most újra megfeszítenénk!

XV.

Kiben ősi természete
Fojtott szava újra szólal,
«Anathema, anathema!»
Cimborál az a gonosszal.

XVI.

Ki a jogban a jót nézi
S igazságban szeretetet:
«Naiv ember; nem kell nekünk,
Nem érdemel tiszteletet.»

XVII.

[«]Az Akarat öntudatlan;»
«Felülmúlja a rossz a jót;»
«Nincsen más csak anyag, erő;»
És a kakas háromszor szólt.

XVIII.

Megtagadtátok újra Őt;
Gyalázzátok, nevetitek;
Már rég el is ítéltétek, –
Hejh, most meg nem feszítitek!

Mert azt mondta, hogy mint úr jó,
S van számtalan tanítványa, –
Égnek fénylő seregei,
Várnak, lesnek a szavára.

XIX.

[«]Felírjuk mind, ami csak van,
Az élőt és élettelen,
Ami kint a napon repes,
Ami szunnyad a földben lent.»

Mikor mindent leírnak már,
Beosztanak, elnevezik;
Jön egy csendes kis változás,
Akkor újra elkezdhetik.

XX.

Amidőn ti észlelgettek,
Hasonlítottok, okoskodtok,
Megfordul-e elmétekben,
Hogy hát mivel gondolkodtok?

Hallom, hogy ez anyagcsere;
Hát e csere Öntudata?
Mi az, minek enged, tágít
Véreteknél indulata?

És ha még ez sem elég tán,
Mi az Ihlet a művészen?
Midőn lelke tűzszikrái,
Mint gyémántok, hullnak készen?

XXI.

[«]Szellem nincs, és az anyagot
Már végképpen kiismertük;
Fel van bontva elemire,
Elneveztük, méregettük.»

Hogy kivagytok az anyaggal,
Melyet lehet vágni, edzni; –
Kérlek, tudós uraimék,
Egy rőf napsugárt lemetszni.

De ti tudtok mindent, mindent,
Ami lehet, ami nagyon; –
Tudományok mellett pedig
Sötét lenne, sötét nagyon . . . .

XXII.

Ez nem lehet, az nem lehet,
Okoskodnak, tépelődnek;
Mi üresen kong a fejük
Új dologba, ha ütődnek!

XXIII.

Ha fölébreszt akaratom
Egy szellemi képességet,
Mit Ihletnek mond a költő,
S itt-ott látsz, mint betegséget;

Mi jobb- s balról helyes útra
Tömegeket jól irányoz,
S milliónyi sokaságot,
Mint egyetlen lényt, kormányoz;

Akkor látod mi az, ami
Lát, érez, hall, tapint, ízlel –
S mint madár a tört tojásból,
Kitör bátor repüléssel!

XXIV.

Állítjátok nagy okosan: –
Hogy anyagra szellem nem hat;
Sajnos, látjuk most mindennap
Jó csattanós pofont adhat.

Vagy nem az ád? nevetitek?
No mi ad hát? A kezetek?
Mi az, ami elindítja,
Ha pofoztok, hízelegtek?

A szellemnek anyag is kell,
Mely rá hasson, melyre hasson;
Öntudata csak így lehet.
– Lám, a mosoly szűnik lassan!

XXV.

Mit beszélek én szellemről!
Gyerünk inkább fogni majmot!
Hogy mit tudtok, uraimék,
Üveg nélkül látjuk majd ott. –

Csindara bumm! Itt a majom!
Az embernek hű testvére;
Fejlett csúszó állatokból,
S apja ember lett végtére.

Jól van, jól, hisz ez nagyon szép. –
A kígyónak megnőtt lába;
De hát hogy is nőtt odáig,
Amíg járnai nem használta?

«Tested porból van s az léssen»
Föl van írva köre, ércre;
De szellem nem jött a testbe,
Csak szellem lehelletére.

XXVI.

Hat virágos, dús gyümölcsfa,
Mint hat oszlop, úgy környezett,
S aki őket elültette,
Megáldottam a jó kezét.

Láttam a szép összhangzásban,
Egymáshoz amelyben álltak,
Hogy tudták a gondos kezek,
Bölcsen mit és hogy csináltak: –

Ha az ember szíve mélyét
Kezdi értni és vizsgálni,
Látja ottan a szeretet
Hat oszlopát szépen állni;

S midőn érti, hogy ez tükör,
Melyben ott a nagy természet,
Megáldja az Örök-Valót,
Ki mindent tett, mindent végzett.

De hisz ti azt, mi a szívben
Csendesesen szól, nem értitek: –
Tanítsanak botló lábak,
Kezeitek, *füleitek!*

XXVII.

[«]Minek írtak a próféták
Annyiféle sok badarat?»
Szavánál az embert fogjuk,
Füleinél a szamarat.

Az Ige az változhatlan,
Csak az ember érti félre;
Kinek kék a szemüvege,
Fest az mindent zöldre, kékre.

XXVIII.

Mi rég mosolyg már az égen
A szivárvány tünde íve;
Hat színével ölel minket
Az úr ezen kedves míve.

Hat színében ragyog ottan
Az örök fény, az egyetlen;
Majd rájöttök, hogy mit jelent,
Elemezvén ernyedetlen.

XXIX.

A ragyogó égnek kékje,
E nagy szem, mi régen néz rád; –
S hányszor mondják, még se hiszed,
Hogy ez örök szem mindent lát.

XXX.

Vakok vagytok! mind hiába!
Meddő fát hiába rázni; –
Nem is lehet egy hegycsúcsot
Mikroszkóppal jól megmászni.

Aki lent a földön csúszik,
Bár nem bukik, nem messze lát; –
De hát akkor csússzék szépen,
S látónak ne tartsa magát!

XXXI.

Vakok vagytok, vakok, vakok!
Ha még mostan sem látjátok,
Hogy pásztorok rég leírták
Egész Geológiátok!

Vakok vagytok, vakok, vakok!
Én hiába verselgetek,
Összecsap a hab rajtatok,
Nincsen, végképp nincs hitetek!

XXXII.

Elvettétek a hitünket,
El a végső reménységet,
A szerelmet gúnyoljátok
Mint egy aljas gyöngeséget;

El is vezett a Szeretet,
Hit és Remény utána ment; –
Palotát nem emelhetünk
Alap nélkül a lében fent.

Humanitást, moralitást
Bár oly fennen papoljátok:
Mint burjánzik tőle a bűn,
Vakok vagytok, nem látjátok?

XXXIII.

A ti híres bölcsességtek,
Anyag-erő, csak megjárja,
Valahogy csak állja helyét,
Amíg meleg nap süt rája;

Amíg vissza-visszanéz még
A régi hit nyugvó fénye,
De ha sötét lett, s vihar jön:
Ki mer menni majd eléje?

XXXIV.

Ti, kik mindig kutatjátok,
Mi az oka ennek, annak?
Nem látjátok, hogy apáink
Erényi, mik köztünk vannak?

Nem látjátok, hogy a hitnek
Boltívei alatt nőttek?
Hová lesznek majd azután,
Midőn azok összedőltek.

XXXV.

Majd lesz idő, hogy majomért
Nem kell menni Afrikába,
Ott vigyorg majd a szerelem
Nélkül nemzett unokába'.

XXXVI.

Nem tudjátok, hogy mért vagytok;
Ami tévedt irányában,
Más oldalra hajlik kissé,
Úgy áll meg egyensúlyában.

Nem tudjátok, mért kellett
Megérni a tagadásnak; –
Megadnám az árát másképp
Én is az ily tanításnak.

XXXVII.

Míg a pusztán tévedeztem,
A sárkányra rátaláltam;
Amint dühhel reám rohant,
Rút fejeit mind levágtam.
S ezek szóltak, amint vágtam:
«Én magamat meggyűlöltem,»
«Én gyűlöltem a szerelmet,»
«Én fiaimat megöltem,»
«Én vagyok a testvérgyilkos,»
«Én apámnak adtam mérget,»
«Én gyűlöltem, hah, mindenkit,
Ellenségem a természet.»

S a hetedik, miként árnyék,
Vágásomnak ellenállott,
S akkor láttam, hogy egy Cherub
Sugározva ottan állott.
Lejött onnét, ahol heten
Álltak aranyfényű felhőn,
S míg szelíden reám nézett,
Lelkemben a szó eképp jön:
Nem mondtak el ezek mindent,
Néha az Ént túl szerették,
Azért vágytak máséra is,
A szerelmet könnyen vették,
Övék* mellett mást nem láttak,
Apát rosszban is követték,
És az egész mindenségből
Az Istent kifelejtették.
A hetedik nincs, az árnyék,
Azt levágni lehetetlen,
Csak ő úr, az Örök-Való,
Csak ő szeret véghetetlen. – –
S a sárkányon borjúfej nőtt,
S jó igavonó marha lett.
«Én voltam az ős Tagadás,
A Kétkedés, a Gyűlölet»
Így szólott a vén Lucifer,
S most isteni ígét hirdet.

XXXVIII.

Fényes csillag vitt a pusztán,
S világítva elöl szállott;
Történt, hogy egy ős bálványhoz
Ellebegett, s ott megállott.

*A kötetben: *Ovék*; sajtóhiba [A. Cs.]

Láttam, hogy az ős bálványnak
Nincs árnyéka, és csodáltam;
Háromszögű mindenünnét,
Láttam, midőn megvizsgáltam.

S a szirtbálvány lába mellett,
Mint egy pici fecskéfészek,
Egy kis sátor volt felvonva,
Gondoltam, hogy itt benézek.

S láttam bent egy férfit s egy nőt
Üde szépség s dús erővel,
Mint két gyémánt arany kapccsal:
Egy viruló csecsemővel.

S a csillag leszállt közénk,
És szívemben ekként ragyog:
«Hol igazán szeret kettő,
A harmadik köztük vagyok.
Remélj ifjú, higgy és szeress,
Akkor leszel szívben boldog.»

XXXIX.

Láttam egykor egy nagy hegyet,
A föld, mit a tűz kihányt ott,
Mint egy eszme csendes sírja,
Szép arányokban megállott.

Láttam aztán kemény szirtből
Letűnt korok ős bálványát,
Rejtni, mint a hegy föld tüzeit,
Lelkünk belső tudományát.

Számoljátok, számoljátok
Szélességit, hosszáságit;
Meggzóal a szirt, midőn a
Sárkány csillag bévilágit!

XL.

Ledőlt régen már a bálvány,
Üres szemek búsan néznek;
De a romon friss melegen
Most is ott a fecske-fészek.

Kis kunyhóban, ott mellette,
Ma is ott van a szeretet,
Mint volt ezer-ezer éve.
S mennyi hamis isten veszett!

XLI.

Megettem a múlt elmarad,
Elöttem a jövő szárnyal,
S a jelenbe lépek mindig,
Napfény környez vagy éj árnyal.

Elmaradnak kedves képek,
S elmarad az árny megettem;
Érzem, hogy a nagy természet
Koronája, célja lettem.

Érzem Isten csókját égni
Égbe néző homlokomon,
Látom utam, amint ott int
Egy magasló sziklaormon!

Bennem él a nagy természet,
Isten csókja betetézte;
Vándorlok az élet útján
Fel a csúcsra, fel az égbe!

XLII.

Vándorolok, mint e folyó;
Titkos törvény hajtja, hajtja . . . .
Öleli, mit magának vájt,
Majd füves, majd szirtes partja.

Utam mellett két oldalról
Kéklő hegység és zöld halom,
S eszemben oly balgaság jár:
Egyház, Állam, Társadalom.

XLIII.

A nagyképű okosság,
A tar homlokú ész,
Mi könnyen rendszert alkot,
S az ítélettel kész.

Ki vétkezett, bezárják,
S felakasztják is ott;
Circumdederunt! Megvan.
Végképp elkárhozott!

S nem tudják, mert az orron
Ott a kék pápaszem,
Hogy e nagy mindenségben
Nem vész el semmi sem;

Hogy az örök természet
Gyógyít minden sebet,
És megbocsát a holtnak,
Ki már kiszenvedett!

XLIV.

Ha az, aki tudva vétett,
Elmondaná, mit szenvedett;
Hogyha a kint kitarthatná
Egy-egy sír, mit némán fedett:

Akkor talán belátnátok,
Mily látvány az írott törvény;
A szívnek mély tengerében
Mint forog egy titkos örvény.

*

Ha látnátok, hogy mily bűnök
Álltak már a bölcső felett,
Nem hoznátok oly nyugodtan
Élet-halál ítéletet.

XLV.

Két áram van a világon,
Azt mondják: a rossz és a jó,
S a kettő közt inog, süllyed
Életünk, e gyenge hajó.

Nagy folyó az élet, s árját
Az őstörvény hajtja, hajtja;
Itt-ott egy szirt, itt-ott egy part
Egy-egy percre visszatartja.

Ki pocsolyán, partnál evez,
Küzd sekéllyel, küzd sziklával;
Csak a szabad vizet látjuk
Folyni lassú méltósággal.

XLVI.

Ott van a szép s a jó mellett
A gonosz, a rút is,
Nem lesz abból sohase jó,
Akármint okult is.

Küldjétek a gonoszokat
Jól őrzött szigetre,
Mindjárt lesznek, kik felkapnak
Jóra, becsületre;

Hozzátok be a rútakat,
Amint kelnek, járnak,
Fesse a nap mind le őket,
S jó lesz ideálnak.

XLVII.

Aki túllő, az se talál: –
Ha azt mondod: «Elkárhozol,
Egy jó Isten elveszt végképp,»
Zavarba még kit sem hozol.

Másképp néznek, ha azt mondod:
«Sorsod az lesz, mivé tetted;
Úgy ébred, mi örök benned,
Aminőre fejlesztetted.»

XLVIII.

[«]A vihar az Úr haragja,
A mennydörgés sújtó átok»
Ebben látom rossz szívetek,
Hogy ilyen az ideáltok.

A zivatar egyensúlyt hoz;
Sötét felleg bár az égen,
Az Úr szeme ott mosolyog
Felhők felett fényben, kéken.

XLIX.

A büntetés a tényben van,
Törvényt lát a sértett eszmény.
Ős vonzása helyreállít,
Veszni semmit sem engedvén.

L.

Azt mondá ő egy embernek:
«Szirt vagy s e szirtre építetek»
Vakok! ezt a hasonlatot
Mái napig nem értitek?

Hogy a lélek ezen szikla,
Amely örök, s el nem veszhethet,
S ha tévedtünk, úgy az eszmény
Szenvedéssel visszavezet.

LI.

Ahelyett, hogy példájukkal
Nemesítnék szíveinket,
Mindenféle badar tannal
Keserítnek ők el minket:

Hogy az Isten lényege mi,
Szóval mondják azt az *észnek*,
Körülírják, ellentmondnak,
S nincs értelme az egésznek.

Sejtheti az ész az Istent,
De hogy minő, ne keresse;
Durva szerszám a logika,
Arra, hogy Őt megérthesse.

Repülésre szárnyak valók,
Szívvel oda elébb jutnánk, –
Hisz megmondta: Örök-Való,
Hisz megmondta, hogy jó Atyánk!

LII.

Ha jóllaktak valahára
Borral, pecsenyével,
S veresedő arcukra, mint
Holdvilágra nézel, –

Csodálkozva látod, hogy a
Hasukon babrálnak,
– Talán gyomor-romlat ellen
Keresztet csinálnak!

LIII.

Ki tanított imádkozni,
Mondta, sokat ne fecsegjünk;
Elmondta a néhány szavat,
Segítségül mit rebegjünk.

S néktek, kik utánozzátok,
Csacsogásra nyílik szátok!
Néha gúnyul elejtitek:
«Jöjjön el a Te országod.»

LIV.

Ha a titkos összhangzással
Lelkem, szívem összeolvad,
S a megindult lélek árja
Szememre egy hó könnyet ad,

Legmagasabb eszményemhez
Mikor percre méltó lettem,
S teljes lelkem esd a jóért: –
Imádkoztam, könyörögtem.

LV.

[«]Porain a béke lengjen!«
Nékem azt ne kívánjátok!
Munkál, érez, küzd szellemem:
Nékem béke lenne átok!

LVI.

Ha a holtat eltemették,
Mivel divat, gyászoljátok;
Hitvestárs ha volt, az *időt*
Egész évig megtartjátok.

Ha atya volt, avagy rokon,
Ki valamit hagyott rátok,
Na, jól tette, hogy már elment,
Már rég oda kívántátok.

És azután féltek tőle, –
Hogyne, kit úgy szerettetek . . .
Hej, de lenne zavar, hogyha
Megjelenne közöttetek!

LVII.

Ha az Isten megengedné,
Mit a dús kért a regében,
Hogy egy rokon visszajönne:
Lenne zavar hevenyében!

Szó mögé nem bújhatnátok,
Hiszen látná, mit éreztek.
S azt hiszitek, hogy másképp lesz,
Ha majd *ti ott* megérkeztek?

LVIII.

A szellemet, ha hiszitek,
Ideálnak álmodjátok,
Azt hiszitek, ha meghaltok,
Még ma éjjel égbe szálltok,
Hárfás, szárnyas angyalok közt
Ég zenéjét hallgatjátok . . .
És egész nap nem érdekel
Semmi más, csak a – kutyátok! . . .

LIX.

Minden ami van, lassan nől;
A szellemnek fő szolgája,
Az ihlet sem lesz egyszerre,
Fészkében nől előbb szárnya.

A madár is szárnyán kúszott,
Ami előtt repült véle,
És ti mindjárt elszállnátok,
Fel az égbe rögtön, élve!

LX.

Az égbe vagy a halál visz,
Vagy lelkünk új születése:
Annak, mivel ottan látunk,
Lassú biztos ébredése.

Ne csodáld majd, hogyha ébred
És elvakul a nagy fénybe;
Hiszen addig, amíg szunnyadt,
Soh'sem néztél föl az égbe.

LXI.

Amidőn a pusztán jártam,
Rögtön, mint egy tündérálmot,
Déliabáknak tükrét láttam:
Szép táj hasonmása állt ott.

S a pusztán elfáradt lelkem
Szárnyra kelt és odaszállott, –
S egy hang így szólt a szívemben:
Mire vágyol, megtalálod!

LXII.

Az östörvény a lelkeket
Vonja, hová vágyakodnak,
Mennyi fény gyúlt szíveikbe,
Ott annyi fénnel ragyognak.

Csakhogy a test túlzott élve,
Ott nem gyönyör, mint vágy éget,
S nem ad az ész logikája
Javulásra reménységet.

Azért, ki épp semmit se hisz,
Ottan csak a sátánt látja;
A tagadás és a túlzás
Önnön magát reflektálja.

LXIII.

A halottra úgy gondoltok,
Mint az elmúlt esztendőre,
Ki hinne még szellemekben, –
Hisz az bigott, örült, dőre!

Nékem mindegy. Én úgy érzem,
Hogy itt járnak köztünk néha; –
Nemes célért küzd az egyik,
Tovább játszik a kis léha.

Nem csak érzem, de amidőn
Néha-néha elmerengek,
Elköltöztek nagy eszméi
A lelkemben visszacsengnek.

A szeretet szólal néha
Édesen a távol honból;
Van, ki dorgál, van, ki gúnyol,
Van, ki gyűlöl és káromol.

Mindig csak az embert hallom,
Természete fénye-árnyát;
Bármi légyen az álarca
Csak mímeli szarva-szárnyát!

LXIV.

Borzalommal mért nem veszem
A halottat titkon körül?
Elfelejtí szűm a hullát,
S a feltámadt társnak örül.

Felejttem azt, mi veszendő,
Felejttem azt, mi elveszett;
Nem sértem meg a hulláért
Azt, ami él: a szellemet!

LXV.

Ha van szellem, okoskodtok,
Mit bálná az törekvésink?
Hogy érintnék már többé azt
Örömeink, szenvedésink?

Hisz felejtí fenn a fényben,
Mit itt játszott, a játékot,
Otthont, hazát, jó barátot,
Mint egy eltűnő árnyékot.

Hja, ki játszik, hiszi, felejt, –
De az élet komoly játék;
Átnyúlík az örök fénybe
Belőle egy hosszú árnyék.

Mint napfényben nyári nappal,
Ki szeretett, enyhet kap ott,
De ki játszott és ki gyűlölt,
Lát ott milljó torzalakot.

LXVI.

A gyermek, amidőn játszik,
Mindent nagyon komolyan tesz,
Komolyabban, mint mi élünk,
Fontoskodva munkál, tesz-vesz.

Otthona a kis játszó zug,
Hazája a lakó fedél,
S ha felnőve hazát ösmersz,
Szobát, otthont nem becsülnél?

LXVII.

Ki jószívű, gyermekek közt
Néha felvesz gyermek-arcot,
Játék közben tanít néha,
Rendezi a gyermek-harcot.

Csak apáink, kik elmentek,
Lennének oly szívtelenek,
Hogy közönnyel és felejtve
Többé reánk se nézzenek?

LXVIII.

Visszajönnek ősatyáink
Ide közénk néha-néha;
De beszélget arkangyallal
Az, ki hiú, az, ki léha.

Ki, ha apja jó szelleme
Ott előtte megállana,
Tekintete előtt talán
Ijedtében szörnyet halna!

LXIX.

A szellem, ki játszik, gúnyol,
Ki tudja, nem visz-e rosszra?
Szeretet álarca alatt
Nem akadunk-e gonoszra?

A jövőbe ki ellátott,
Ily tanácsot adott nekünk:
«Lesznek hamis próféták is;
Gyümölcsikről ráösmértünk.»

LXX.

Tündéreket, szellemeket
Keresnek a költők régen;
A földben, a szélben, vízben,
Szent berekben, a kék égben.

Bár ezek csak a képzelet
Viráginak lenge árnyai,
De érzi ám szívünk néha,
Mik az angyal arany-szárnyai!

Óh, ez érzés: percnyi Ihlet!
Aztán itt hagy a sötétben, --
De értjük, hogy helyünk van, mint
Férfi s nőnek fenn az égben, --

Értjük, hogy a lélek örök,
S előtte a végtelenség,
Benne él, mint szép valóság,
Nem mint hiú képtelenség!

LXXI.

Hogy értitek ti azt, hogy majd
A végső nap feltámadunk?
Hogy majd akkor elítélnek?
Ugye addig csak szunnyadunk?

Hol, miképpen? Tán a földben?
A por nyugtot ott nem talál,
Hisz a gyök ott megkeresi,
Mit a szellem már nem használ.

És ha nyugszunk, hogy is beszélt
Jézus Mózessel, Illéssel?
Vagy ti csodák nélkül éppen
Nem szolgáltok megfajtással?

Bizony csoda, elég csoda,
Amit mindennap láthatunk;
S majd ha szemünk végképp kinyílt,
S többet látunk: feltámadtunk!

LXXII.

Atyám házán sok lakás van,
Odamegyünk, ottan várnak.
Óh, Bölcs! ha most tanítanál,
Órültekhez bezárnának!

LXXIII.

Ős atyáink boldog szeme,
Mely látta Őt, ki leszállott,
A szellemnek egy lehére,
A mélységes égbe látott.

Látták ott az örök törvényt,
Látták itt, hogy miért élnek;
S ha kellett az igazságért,
Megszenvedtek s elvérzének!

LXXIV.

Összejöttek, hol atyáik
Koporsói sorban álltak;
Úzve, hajtva a szabadból
Menedéket ott találtak.

Örök fényű meleg lángja
Ott égett a szeretetnek;
Ifjaiknak lángszavában
Nagy szellemek beszéltenek.

Most is ott van a koporsó,
De a szellem rég elszállott;
A szeretet lángja helyett
Selyem rojtú perzsely áll ott.

LXXV.

Hú pásztorok, kik a nyáját
Serényen nyírjátok,
Jobb lesz, ha a kereszt helyett
Az ollót hordjátok!

LXXVI.

Politika? Személykérdés.
Az Én körül forog minden.
«Legeltetünk és megnyúzunk.»
Ez most az elv: Semmit ingyen.

LXXVII.

Törvényt látni csak papírost
S tintát, hogy majd beléfülünk!
Az igazság mellékkérdés,
Ahhoz sohasem fordulunk.

Lehet csalni, lopni bátran,
Csak ne tégy bélyegcsonkítást;
Fogd meg jól a legyet, mint pók,
Csak tartsd meg a formalitást.

LXXVIII.

Sokan együtt jobban látnak;
Jó törvénykönyv van a szívben: –
Amit egy vét jobbra, másik
Igazítja balra híven.

Mért nem kell hát élő törvény,
Melynek szava bizton szólna?
Ha erővel érvényesült,
Majd akkor a mennykőt szórja!

Hja, de persze borraivaló,
Sok intrika elmaradna; –
Attól félnek most legjobban,
Ami igazságot adna!

LXXIX.

Ti, akik azt hiszitek: a
Történelmet csináljátok,
Bár jelesek kar és észben,
Bábok vagytok, hitvány bábok!

A nép csendes közérzete,
Az igazgat öntudatlan;
Jutalomul, büntetésül
Váltakoztok szakadatlan!

Ha nemesbült már az egyén,
Jobbat kíván, s nem halljátok,
Porba dőltek, mert leroskad
A hatalom, amely átok.

LXXX.

A vulkánok, a tűzhányók
Természetet nem alkottak:
Hadvezérek, diplomaták
Csak tüsszögtek, csak morogtak.

Lassú, csendes, biztos erők
Működtek a földben, vízben;
Azoké a munka, érdem,
Kik javítnak szívben, észben.

LXXXI.

Azok, akik tanítanak,
Vigyázzanak, vigyázzanak!
Ne csak az észet növeljék ki,
A szívekre is hassanak!

Kemény követ vassal vájjuk,
Csak úgy lesz majd abból eszmény;
S amint vési, vájja a vas,
Kiszikrázik belőle fény!

Csak a szív és az ész együtt
Szikrázik ki bölcsességbe; –
Kinél ez nincs, az tapogat
Ész mankóján a sötétbe'.

LXXXII.

A vasárnap el van vetve,
Nem érdemel tiszteletet;
Elítélték, még mielőtt
Célja-módja megértetett.

Nem látjátok, hogy az embert
Majd halálra fárasztjátok?
No, nektek ez jól sikerült,
Az Úristent megloptátok!

LXXXIII.

A tulajdon tekintélyét
Majdnem végképp elvesztette;
Hogyisne, hisz a nagy többség
Lopta, csalta, nem szerzette.

Hallottatok-e bálványról,
Melynek arany-ezüst teste,
De a lába hitvány agyag?
Hej, mi szörnyű lesz leeste!

LXXXIV.

Aki egykor közénk leszállt,
Meggyógyított érintéssel,
Áldott ajka, s ti kezditek
Átkozással, mérgezéssel.

LXXXV.

Fübe, fába adott erőt
A jóságos ős természet;
Óvatosan alkalmazva,
Bár nem gyógyít, de enyhíthet.

Mert ő gyógyít maga mindent,
De szenvedni gyöngék vagytok,
Azért adott enyhe erőt;
De ti mérgezést akartok!

LXXXVI.

Mit az Isten azért adott,
Hogy az embert felvidítsa,
Betegeknek mit adott, hogy
Pangó vérük elindítsa,

Ti isszátok azt mint italt,
Eszitek mint eleséget,
És azután panaszkodtok:
Itt is sajog, ott is éget.

Ha pedig az ős természet
Ki akarja a bajt vetni,
Hej, hamar a mérgezökhöz!
Elfojtani, fűrni, metszni!

LXXXVII.

A csecsemő arcán ott van
Már az agg-kor ráncá,
Apja vétke súlyos láncát
Keservesen rázza!

És mert zörög, rajta! kötik
Mindig erősebben, –
«Büntetek én negyedízig,»
Így szólott az Isten.

LXXXVIII.

Újévre meggratulálunk:
Elküldjük a b. ú. é. k.-t, –
Igen derék ez attól, ki
Tudj' az ördög, hová kívánt!

LXXXIX.

Hja, ahol a szív nem szeret,
Ahol igaz vonzalom nincs,
Ott a túlzott figyelmesség
Valósággal lehet nagy kincs: –

Mi össze nem való s nem áll,
Kalapáljuk össze szöggel;
Enyvezzük a szeretetet
Mesterséges eszközökkel.

XC.

Midőn néha nagy művelten
Udvaroltok, társalkodtok,
Ott ülök én közöttetek,
S vizsgálom mint* gondolkodtok. – –
Ha egyszer csak elmondanám? . . . .
Egyelőre még hallgatok. – –

XCI.

A házasság most rút csalás,
S csalódás jár érte;
Mind megbánta már a csalást,
Ki a végét érte.

XCII.

Vesszük, adjuk a portékát,
Áll az ember-vásár;
De nem tudjuk, hogy mit veszünk,
Rajta bár: Szabott ár.

Számolgatnak, mérlegelnek,
S ha egy lányra nézel:
«Kérje meg az úr azonnal,
Ha ennyit merészel!»

Meg is kérjük, el is vesszük,
S aztán elkergetjük,
Vagy pedig a félvilágot
Tisztesen szeretjük.

XCIII.

Az oltárnál megesketnek
Arra, mit nem tudhatsz: –
Súgják: tartsd meg a formákat,
Aztán bátran csalhatsz.

Ha kérdeznék egyszerűen:
«Szereted-e szívben?»
Nemes, bátor öntudattal
Felelhetnénk híven.

XCIV.

A legszebbet, mit ihletve
Eszményít a véső,
Kiveszi szép alakjából
Fűző, kenőcs, féső.

Mit mondana Phidias most,
Ki látta a szépet –
Ha, erővel ott lefogva,
Egy bált végignézett?

XCV.

Mikor köztünk erő s szépség,
Isten csókja égett,
Domborult a szolid lepel,
A kőszobor éledt;

Most a tarka, cifra bábok
Bármint is ugranak,
Mintha nyársat nyeltek volna,
Csak kitömve vannak! – –

XCVI.

Mikor férfi volt a férfi,
Valamikor réges-régen,
Nem mint mostan félig-meddig, –
És a nő, nő volt egészen;

Nem mint mostan félig férfi,
Félig pedig játszi gyermek;
Óh, akkor ki amit vétett,
A végsőig bűnhődte meg.

De mert alkalmatlan volt ez,
A szenvedést elodázni,
Kitalálták gyógyítani,
Kitalálták megbocsátni; –

Azóta, jaj, szenvedésink
Fiaink szenvedik újra, –
És hogy mi se szabaduljunk,
Elvisszük a síron-túlra.

XCVII.

Ó, ti hitvány árusok, ti!
Tolakodtok, verekedtek!
Becsülettel, egészséggel,
Szerellemmel kereskedtek.

Kaptok érte utált társat,
Senyvedést és gyalázatot;
Minden hamis portékátok
Magatokra átkot hozott!

Mindent, mindent megkaptatok,
S mindenetek odaveszett,
Mert egyet nem kerestetek;
Az igaz, hű szeretetet.

XCVIII.

Hosszú járás-keles után
Templom elé értem végre: –
Szirtből karcsún kifaragva
Virágzott a magas égbe. –
Láttam ott, hogy kis bódékban
Vásárosok tolakodtak,
Az árusok tarka mezben
Alkudoztak, árulgattak.
Láttam ottan emberfejjel
Mindenféle vadállatot;
Az állatot látta a nép,
S nem érté a hasonlatot.
Volt, ki árult szövetséget,
Melynek napja régen letelt,
S cifra ládát kínálgatott,
Néztem, s nem volt semmi sem bent.
Láttam, ki bölcs könyvet árult,
De rajta volt fényes kardja!
Másik a fehért s feketét
Találomra veszi, adja;
Volt ott olyan, ki eldobta
A jelentős ősfarmákat,

Esetlen bő zubbonyt árul
S célszerűtlen gallérvakát;
A legcifrább árult képet
És gyönyörű jelvényeket;
Kérdezgettem, mit jelentnek,
S nem kaptam hű feleletet;
De megszólalt egy aggastyán,
És csendesen nézett reám,
Ez volt, ki a pusztára vitt,
Áldott legyél Uram! Atyám!
«E szirtorom itt e templom,
A nagy titok most itt lakik;
Ott a sírbolt, amint mondtam,
Kopogjatok, s kinyitattik.»

XCIX.*

Kopogtattam a sír-bolton
Szeretettel, Akarattal,
Ijesztettek ördögökkel,
Ijesztettek a halottal;

De az ajtó lassan mozdult,
Élt ott minden, s halkán szólott,
Édes illat, harmónia
Ily szavakkal bátorított:

Akit ide eltemettek,
S az Eszme, mit nekünk adott,
Nincsen itten, köztetek él.
Feltámadott! feltámadott!

*A kötetben: CXIX.; sajtóhiba [A. Cs.]

S elém tárult a természet,
S az Eszme a természetben,
Úgy, mint ezer, ezer éve, –
Csakhogy eddig nem értettem!

C.

Ami ezer éve állott,
Az ősi föld, néha indul;
Inog, ledől, ami korhadt,
Csendes, biztos ringásitól.

Ébredjetek, ti szunnyadók,
Itt az óra, itt az óra!
Megszólalt az ércharsona
Virradóra, virradóra!

A szívekben titkos szózat
Ébred néha váratlanul,
Mint mikor a halálharang
Érces nyelve rögtön kondul.

Ébredjetek, ti szunnyadók,
Itt az óra, itt az óra!
Megszólalt az ércharsona
Virradóra, virradóra!

Az elfojtott ős természet
A szívekben újra támad,
Szárnyra kél az, ami ember,
Porba süllyed, ami állat . . . .

Ébredjetek, ti szunnyadók,
Itt az óra, itt az óra!
Megszólalt az ércharsona
Virradóra, virradóra!

Vége

JEGYZET

Szerző által követett lélektan szerint az emberi lélek elemei a hat szeretet: önérdék, szerelem, szülői-, testvéri-, gyermeki- és ember-szeretet. Ezek a lélek affectionalis irányát képezik s az agy alsó részében székelnek. Az intellectualis irány a homlokon van s elemei a perceptio, penetratio, analyzatio, reflexio, combinatio, distributio. E két irány összeműködése eszközli az ihleti (intuitionalis) tehetségek fejlődését, melyek az agy felső részében működnek s jelenleg eddig ismeretlen tüneteményekben nyilvánulnak. E tünetemények a lélek-búvárok figyelmét kezdik általánosan felkölteni. Elemei: intuitio, inspiratio, aspiratio, determinatio, justificatio, és centralizatio. E három irány (affectionalis, intellectualis és intuitionalis) összhangja a harmónia, vagyis a lélek igazi megingathatlan egyensúlya.

A szerző.

Romlott Magyarország

Lyraink korszaka

1896–1905

Ezen nép vezetői csábítók, és a vezetettek el vannak veszve.

Izsaiás IX. 16.

Ki nem ismerheti német barátságát?
Leginkább magyarhoz gonosz akaratját?
Hogy gyűlöli német a magyar katonát,
Ha akarod adok neked ezer példát.

Zrínyi Miklós gróf
Szigeti beszéde VI. 112–120.

Ne higgy magyar a németnek.

Régi népdal.

I.

Tűzzük ki a gyászlobogókat!
Magyarországon nagy alku volt;
Adtunk és vettünk elvet, lelket,
És eladtuk magát a hont.

Kezünk megkötve ezer szállal,
Járomba fogva az élet hajt,
Aki meg tudna halni bátran,
Megretten, látva száz apró bajt.

Tűzzük ki a gyászlobogókat,
Sírjunk, gyászoljunk, hazánk halott!
Mert csak szívünkben élhet a hon,
És meghalt, hogyha már nincsen ott.

És nincsen annál, ki eladta,
Ki érdeket, célt el nem feled,
Aki nem érez forró szívvel,
Az árulóval egyforma lett.

Tűzzük ki a gyászlobogókat,
Függetlenségünk már eladott;
Hontalan porlad nagy Rákóczi!
S Kossuth nem polgár itt, csak halott.

Gyászolva, sírva egynéhányan
Körülálljuk még a ravatalt;
A függetlenség szent eszméje
Haldoklik itt, vagy már meghalt. –

(1896)

II.

Midőn künn mindent jég borít el
S engesztelhetlen tél hava,
Farkas ordít a rengetegben,
S gyűlik vérengző vad seregben,
Vigyázz, te puszták vándora!

Vigyázz, mesés nagy távolságból
Bejött népem, itt idegen,
S lángoszlopod nincs, mely világol,
Utad irányán messze lángol,
S nép-erdő környez hidegen.

S az irigy szomszéd fogát fenve,
Éhen vigyorgva rád morog,
És lesve, várva e közönyben,
E szörnyű nagy nép-rengetegben,
Készül már, hogy fölfalni fog.

S te egymagadban, mint a vándor
A nagy hidegben elalél,
S nem látod, hogy mint készül a tor,
Hogyan ad el pár léha bitor,
És ősharagod föl nem kél.

Vigyázz, te népem, Árpád népe!
Egykor a világ ostora;
Mely napkeletről ide szállott,
Ne érjen így elalva már most
A pusztulásnak zord sora.

III.

A pór a barna hantot szántva
Mogorván néz és fenyeget,
A darvak láncát húzni látva,
A nyárnak jöttét nem kívánja,
Nem nézi bízva az eget.

Nem fűtyörész föl a darvaknak,
Őszre ő is száll majd velük,
Hol jobb emberek élnek, laknak,
Hisz itten most mások aratnak,
Másoknak van jó életük.

A törvények nagy tömkelegje
Az ő bőrére írva van,
Végtelen sorú sok kötetje
Vigyorog rája fenyegetve,
Elítélik őt biztosan.

Mások aratnak, ő csak dolgoz;
Szánt-vet és megtesz, mit tehet;
Az ország az, mit vállán hordoz,
S ha baja van, mehet a holdhoz,
Örül, ha néha kenyeret ehet.

Nincsen, kinek rá lenne gondja,
Égben, földön nincs senki sem;
Igaz, nagy eszmék héja, rongya,
Álapostola hát megrontja,
S kapkod utánuk éhesen.

Hát nem örül a munkás a nyárnak,
Nem dolgozik, de álmodoz,
Gondolati tévútján járnak
Erőszaknak, vérnek, halálnak,
S tűzvész világít álmihoz.

IV.

Házam fiai elköltöztek,
Szolgálnak kemény idegent;
Cselédink rongyosak s éheznek,
Gazdák voltak ők is s keserg'nek,
Mert gazdaságuk tönkrement.

Földünk, ez ős talaj, e biztos,
Lábunk alatt most már inog;
Aláásva pár sor írással,
Ősünk csontjával, dőlt sírjával
Idegeneké lenni fog.

Búzánk gaz lett, mert gaz üzérek
Megdézsmálják a kenyeret;
Egynéhányan azon jól élnek,
Hogy mit imában milljók kérnek,
Csalárd játékuk tárgya lett.

Házunk is lassan dől, leomlik;
Javítatlan az ős vagyon;
A község épít egy nagy házat,
Ahhoz hajtják ki a gazdákat;
Mondják, sietős az nagyon.

Házam s hazám és óh, te népem,
Óh, tönkre züllő nemzetem!
Fényes nagy házakat építesz,
Sietsz, hogy palotád, ha kész lesz,
Beléüljön az idegen.

Hogy légyen egy fényes országház,
Hol szoba álljon majd veled;
Légyen, hol az alkut megkötni,
Szabadságot, jogot megtörni
Árulóidnak majd lehet.

V.

Vendégeskednek, szónokolnak,
Tart az országos áldomás,
De nem tudják, hogy torban vannak,
Temetéskor is így szokás.

Az ezredéves nagy örökség
Elosztva, sőt elköltve már,
De hát van-e olyan bolond még,
Ki bús, míg habzik a pohár.

Kiinni a legvégső csöppet,
Ezért foly a nagy verseny még;
Nem veszni el egy röpke percet,
Míg azt nem mondják: Már elég!

Amíg a cinkos üzér titkon
Az árulók közt megjelen,
S pecsétje ott lesz élön, holton,
Végre az ősi címeren.

És künn a hősök síremlékén
Gyászolom az elmúltakat,
S olvasom minden írás végén,
Hogy árulójuk hány akadt.

Hősök! szent eszmék vértanúi
Nem áldást kérek, haragot!
Zúgó viharként ránk borulni!
Honfi haragot adjatok!

Hazámnak van még ifjúsága,
Mely még hívő, mely ártatlan,
Nem lankadt még el buzgósága,
Nem hal meg némán, szóttalan.

Óh, ifjak, kikben reményem van,
A szent hősökkel tartsatok!
Ne bízzatok az árulókbán,
Ne vigadjatok – sírjatók!

Mint az éjféli gyászos égen
Összegyűlnek a csillagok,
Gyülekezzünk a temetőben,
Történetünk olvassuk ott!

Szívünk haragban s gyászban égjen,
S a hajnalfény majd megjelen,
Hajnal vagy tűzvész, vörös fényben
Lobogjon e gyászejjelen.

VI.

Végigrobognak az országon
Füstöt okádó vonatok,
Tüzet, gőzt fújva kormos szákon,
Mint ős sárkányi fajzatok.

Szétszórják, mint a Garaboncás,
A rossz külföldi szemetet,
Óh, az mi másütt jólét, áldás,
Itt nálunk az is átok lett.

Fölkanyarognak a völgyekkel,
S ott pár szegényes gyártelep
Kéménye áll dús füst fűrtökkel,
Mint barna fűrtű szép gyerek.

A kémény áll, az ifjak, ah, ők
Lassanként már ki is vesznek,
S munkás apák, a jó családfők
Züllött alakká vedlenek.

Mert mint a marha, gyárba fogva,
Egybekössön bár éjt, napot,
Ki jó otthonhoz volt megszokva,
Ritkán kap egy jó falatot.

S ki arra készült, hogy talán majd
Házat épít, jólétre kap,
Nemzetközi vad álmokat hajt;
Honát nem látja, óh, a vak.

No és a gyáros? fizet rája,
Irigy szomszédunk zsebibe,
Azért hát pályáz munkatársa,
Verejtékére, vérire.

Barna füst-felhőn a bösz sárkány
Végigrivalg a hon felett,
Tüzet okád, s mint zúgó orkán
Majd itt tart végítéletet.

VII.

Nem kell ruhánkat széjjeltépnünk,
S nem kell reá port hinteni,
Rongyos már úgyis, s éhes népünk,
Bár munka pora elfedi.

Külföldi bálvány nagy üzerek,
Megtették régen már hazánk,
Napszámosok vagyunk! testvérek!
Vonszolva búsan gyászígánk.

Értelmiségünk vak, süket te!
De néma nem, ha enni kérsz;
Ha honfivér nem forr a szívbe',
Minek s mire a pusztá ész?

Nézed, s nem látod, mint küzd érted
Ez a rongyos nép éhesen,
Hallgatsz s nem hallod, mert nem érted,
Csak lásson el bőségesen.

Barom ha volna, ott feküdne
Igájával kidőlve rég,
Csak merthogy ember, bírja küzdve.
Mert szívében önérzet ég.

De már soká nem bírja e hon,
És sorja jó, hogy éhezzenek:
Hogy az idegen majd kitartson,
Szolgáknak lenni elkészültetek?

VIII.

Az ihlett lelkek, vezérlő nagy lángok
Szellemtársukat most nem keresik;
Vetélytársuk van csak s üzletbarátjuk,
Érdekcsoportban hasznuk úgy lesik.

Nem szállnak lelkük benső szent honába,
Hol hajnalfényben büszke templom áll,
Melynek virágzó oszlopcsarnokába
Ki belép, örök koronát talál.

Irtóznak élni itt szegény földünkön,
Mint álruhában járó istenek,
Hogy föltegyék majd koronájuk ott fönn,
Mit ne lássanak itt az emberek.

Vonzza, csábítja őket fényes élet,
– Mely pedig olyan gyászos és szegény, –
Nem tudják, mindaz, mit sorsuk elérhet,
Kincsiükhöz képest koldus szerzemény.

Szellemszárnyukat sárban megfertőzik,
Avagy szálankint pénzen adják el,
Első sikerük cégérét kitűzik,
Sátrukat vásár-téren ütik fel.

Trágár portéka, hitelbe vett árú,
Dob és trombita mellett kel ott el,
Jó, ki a haza kincséből nem árul,
És honfi szívét is nem adja el.

És csak ihlete égből szállt varázsán,
Mit a vásárban aprópénzre vált,
Csak önnön lelke éltető forrásán
Örökéletért cserél bús halált.

IX.

Tudományunknak palotája
Hirdeti fennen, hogy magyar;
Óh, de nevének álorcája
Germán szellemet óv, takar!

A nemzetnek nagy munkájához
Nem terjed innét semmi fény;
Éjben járulhatsz a nagy házhoz
Magyar építő, óh, szegény!

Éjfélkor nézem – ottan fennen
Egy ablakában rezg világ.
Hah! ott trónol egy germán isten:
Goethe! Tied itt a világ.

Szentély-fénye hull a bronzképre,
Mely palotája előtt áll,
S amint reá hull ércestére,
Megremeg az rőt lánginál.

Megremeg az érc, mintha élne,
Odanézzetek! fenyeget – –
Bronzkarja mintha emelkedne;
Ismeritek e szellemet?

Ismerjétek meg! Erélyével
Ő rázta létre nemzetét,
Ő biztatá szép jövőjével,
Minden haladás benne élt!

S őt, kit nem bírtak láncra fűzni,
Őt, ki önkénytől nem tört meg,
Kétségbeesett éjbe üzni,
Hajh, sikerülne most nektek!

X.

A lángész körülnéz a honban,
S látja, hogy néki nincs helye –
Látja, hogy itten zord éjféln van,
Közöny s önzésnek éjjele.

Bár általtör rajt őserélye,
És oszlik itt-ott a sötét,
És olthatatlan ég dicsfénye,
Gyáva baglyoknak ez nem elég.

Lidércnek, selejtes álfénynek
Csúfolnak örök csillagot,
Csak akkor hunyásznak, ha félnek,
Ha koszorút már künn kapott.

Vándorol a lángész künn búsan,
S elveszti szeme nemzetét;
Honfiszíve bár hajt még dúsan,
De könny zavarja meg szemét.

Diadala dicső hírére
Mennek és hoznák már haza,
Őt,* akit senki sem vett észre,
Fogadja önzők rút hada.

Sütkéreznek a dús fényben,
Mely homlokán föllobogott,
De töviság van már helyében,
A lángész nekünk már halott.

*A kötetben: Ot; sajtóhiba [A. Cs.]

XI.

Az egyház itt fogad a földön,
S keze a sírig elkísér,
A földi bús siralomvölgyön
Szent szava a lelkünkig* ér.

Megkeresztel, amint születünk,
És útra adja a reményt;
S hogy lélekből így újra lettünk,
Éltünk útjára gyújt szent fényt.

De kétkedés oltja ki lángját,
Amint ráfúj a tudomány,
S omladozni láthatja házát,
Szirt helyett lelkünk homokján.

Pap köti meg éltünk szent frigyét,
Tanácsa: élő szeretet.
Megígéri a mennyek üdvét,
Ha élünk jámbor életet.

De az élet e szép tanítást
Kegyetlenül letöröli,
Hisz az aranyborjú-imádás
Nagy orgiáját itt üli.

Elvész a jó! és elkísérik
A koporsóig a papok,
De azontúl csak halott nékik,
Hisz mit sem hisznek ők magok.

*A kötetben: lekünkig; sajtóhiba [A. Cs.]

XII.*

Régente az, mi lapban nyomva állt,
Sereget vert, megdöntött zsarnokot;
S az ige, mely sajtónknak szárnyán szállt,
Milljó szívben lángra gyúlt, visszhangzott.

Egy szent templom volt a sajtó minálunk,
S próféta benn, lánglelkű, minden pap;
Nem nézték, hogy hol állnak a válúk,
Egy sem nézte júdásbért merre kap.

Majd korcsma lett a templomból, «s miért ne»
Petőfi, a lánglelkű mondta már,
Ki itt belép friss üdülést keresve,
Valóságot, új hírt majd itt talál.

De a házból bünbarlangok is nyílnak,
Szemfényvesztők bennük a rendezők,
Az igazság látszatával vakítanak,
Hamiskártyásként játsz'nak ők.

A dobogón trágár játék foly egyre,
S osztozkodnak a színpal árnyiban;
S hiszik, hogy az ország egy nagy Peleske,
S nótárjusa tengernyi számmal van.

S ez mind hiszi, hogy a játék valóság
S a nyomtatott betűre esküszik,
Pedig tudja, törvényük egy: Igazság!
S ez egyetlen is sokszor megszegik.

*A kötetben: XI.; sajtóhiba. [A. Cs.]

XIII.

Párturalomnak rút jegyében
Politizál most szép honunk;
Elvakulásnak, árulásnak
Hangzatos nevet most így adunk.

Városi érdek volt ez a szó,
Míg egy-egy város volt a haza;
Most a hazának ügye mellett
Sok-sok érdekelt beszél haza.

De sok nem is jó városára,
Csak most épülő házára néz,
Ez épüljön és emelkedjék,
Mit bánja ő, hogy hazája vész.

XIV.

Műveltségünk fő-fő cégére: kártya,
Ez a jegy, melyben most forog.
És ki magát ország dolgába ártja,
Jegyezze meg: ez fő dolog!

«Salon» vagy «klub», enélkül semmi nálunk,
Zene, költészet «bagatell»,
Ha cserben hagy egy szín, a mászhoz állunk,
Célunkat majd így érzük el.

A játszma foly, számoljuk, színünk nyert-e?
S az óra zordan ott ketyeg;
Hamis kártyánk az élet besöpörte,
A játzók mindig vesztesek!

XV.

Magyar anya édes lányával
Rút német nyelven édeleg,
Magyar szív-é az, mely ezt látva,
Fájdalmasan nem döbben meg?

Magyar atya legény fiával
A gyűlölt nyelven levelez,
Szívem fájó fölindulással
Lázadva kérdi: Óh, mi ez?

Minő bűnös, hazug varázslat
Téveszti meg a szíveket,
Hogy ilyen szörnyűség támadhat,
A világon csak itt lehet!

Hát nem magyar úr e hazában?
Hol ezer éve vérezett;
Azt, kit nem törtek meg csatákban,
Megtörték, mert megéhezett?

Ha hallanám, hogy a pacsirta
Fönn a kék égen mást dalolt –
Más idegen hangú dalt sírna,
Mint ezredéve szokva volt.

Nem hinne el megborzadt lelkem
Ily lehetetlen vak varázst,
Meghúzódva avar berekben
Várná, lesné a változást.

Várom, lesem, hogy tévedt népem
E rút varászból* fölriad,
És bűnbánón, hazám! óh, térden
Kérlel megtévedt, hű fiad.

De fájó szívem honfigyással
Hallgatni, hinni kénytelen,
Hogy nyomorult megalkuvással
Nálunk ilyen igaz legyen.

Átkom rátok, kik ezt tettétek,
Átkom rátok, ti kétkedők!
Kik népem megmételyleztétek,
Átkom rátok, ti vezetők.

Vérző szívvel, amint én várom,
Hogy jó-e egy jobb fordulás,
Oly fájdalommal sújtson átkom,
Úgy égessen az árulás.

XVI.

Török, tatár honunkat járta,
S nem törhetett meg súlyos járma,
Saját karunk megvédhetett;
De nyugotnak zord germán népe,
Otthon, maguk közt is széttépve,
Nékünk mindig gáncsot vetett.

*A kötetben: varászból; sajtóhiba. [A. Cs.]

Küzdni hagyott török-tatárral,
Letörette Zrínyit az árral,
Míg ő maga erőt kapott;
Hogy aztán a vérzőknek esve,
Árulással magát ránk vesse,
Midőn erőnk már elhagyott!

Rút árulást dicsér az ének,
Mit bárdja zeng nemzetségének,
Őseinek Nib'lung dala;
Mesés kincsét ravaszágával
Szerzette meg, s rokonságával
Civódott rajt, egymást csalva.

S mert végre azt elsüllyesztette,
Nib'lung kincsét nálunk kereste,
Uralkodik hazánk felett;
Csak ravasz ős fondorlatával
Boldogul a magyar hazával,
Hazánk az ő kincstára lett.

S óh, vak, süket, megtévedt népem,
Őt imádod s majmolod éppen,
Kit a nyugat már rég megvet,
Őt, népének kidobott fattyát,
Kirúgott, megcsúfolt fajzatját! –
Gyülöljétek a németet!

Attilához eljöttek egykor,
Forrt egymásra bosszújuk akkor,
S nemzetünk vérbe fojtva lett;
Ébrednél csak föl hazám népe,
Hogy törnéd őket! fojtva vérbe,
Házat gyújtva fejük felett!

XVII.

Réges-régen az ős világban,
Tengeren túl, meseországban,
Egy rémes szörny uralkodott;
Idegenül élt egy nagy házban,
Egy tömkeleg nagy kaszárnyában,
És évenként ott jól lakott.

Dédelgették, mert ős időkben
Egy istennek képzeletében
Született és fogantatott:
Kisorsoltak pár ifjat, szüzet,
Így szerzettek hát békességet; –
Szegény ország nyugodhatott.

Mert a rút szörny így megjuhászva,
Visszavonult a szörnyű házba,
Ha kedvére már jóllakott;
Torkig telve az áldozattal,
Szunyókált és eljátszott ottan,
S egy évig nem mutatkozott.

Nálunk is él egy ilyen szerzet, –
Őrült ábránd, megtévedt végzet
Rút jegyében él s született;
Ezer fejjel e szép hazában,
Ezer szájjal, ezer nagy házban,
Uralkodik éltünk felett.

Az ősi szörny: a monda-sárkány
Lemérve jól, részét kikapván,
Elhúzódott, ha jól lakott;
Ki tudja, mit mívelt a házban,
Álmodozva rejtelmes lázban,
Talán még jót is hozhatott.

De a miénk garázdálkodva,
Idegenül itt uralkodva,
Egész évben ránk vigyorog;
Számlálatlan nyeli a népet,
Rontja tündérszép szüzeinket,
S minduntalan reánk morog.

XVIII.

Ifjúság! szemünk fénye, téged
Zord törvény rendje béSOROZ;
Kötelességed, amíg végzed,
Lelkedbe mérget is oroz.

Zord idegennek színe, hangja
Törvényerőt kap lelkeden,
Mi honfiszíved fényt adja,
Magyar voltod rejtve legyen.

Idegen bálványt mert nem tisztelt,
Dánjel verembe vettetett,
De ott is látta az égi jelt,
Hú volt és el nem vesztetett.

Nálunk, ha néha egy ifjúnak
Hazafi szíve földobog,
Ha fogcsikorgatva honfíbúnak
Szívében lángja föllobog.

És meg nem hódol más isteneknek,
Mint kit szívében hordozott,
Égben, földön, óh, nincsen ennek
Számára támasz, vigasz ott.

Kínzás vár rá s a börtön éje;
Vagy dobja el rongy életét,
Ha még nem tört meg őS erélye,
S meg nem tagadja nemzetét

Az is, kit nem fűz egybe vélünk
ŐS magyar nyelvünk szép szava,
De kivel békén együtt éltünk,
És egybefűz az őS haza:

Láthatna ottan elámulva
Egy erős hont, egy jó apát, – –
Most, zagyva érzést ott tanulva
Ellenségünkkel fordul át!

Mint Dávid egykor kis kövével
Mégölte a zord óriást,
Minden ifjúnk Dávid, s hitével
Legyőzne minden támadást.

De hah, hitét kik megöltétek,
Rátok sűtöm a bélyeget!
Mert ifjaink átengedtétek,
Gyehenna* mélyén égjétek!

XIX.

A jólét dús kikötőjében
Kinccsel rakva, büszkén és épen,
Agg bölcs hajója érkezett;
S mit szerzett a világot járva,
Kirakta ott dús garmadába,

*A kötetben: Gehenna; sajtóhiba. [B. K.]

És palotát építtetett.
Kincsenek bár nincs szere, száma,
S bizton ott van a palotába,
Mégis búsul a jó öreg,
Egymagában, palotájában,
Bezárkózva kincses házában,
Haját tépve ott kesereg.
Ott kesereg s zokog magában,
Nem él újra derék fiában,
Ki oly jó volt, de már halott;
Elhagyná vígan palotáját,
S felvinné egy koldusnak botját,
Óh, csak fia is volna ott!
S te, úri népe a hazának,
Ki éke vagy a nagyvilágnak,
Te fiaid átengeded! – –
Átengeded idegeneknek,
Idegen szónak, érzelmeknek – –
Ezt Isten sem bocsátja meg.

XX.

Magyar! külföld komédiása, majma,
De nem fizetnek érte ám!
A költséged jövő reményre róva,
Te fizeted meg, óh, hazám!
És foly a nagy komédiázás vígan,
Egymás közt adva az urat;
És vendéget hívunk hitelre, míg van,
S az rajtunk ingyen jól mulat.
Föl is öltjük ösünk ruháját néha,
Mely egykor urat s hőst fedett;

Mostan hajdúk és csúszó* szolgák: léha
Udvaronchadak rongya lett.
És foly a nagy komédiázás egyre:
Adják a magyar államot,
Külföldön meg azt mondják erre:
Uram, de furcsát álmódott.
Hisszük, hogy ha utánozzuk azt gyáván,
A külföld becsül majd s csodál;
Önmagunkban többé semmit sem bízván,
Maradunk elhányt rongyinál.
És foly a nagy komédiázás vígan,
Cigány s bor mellett hangosan,
Eh, mit! ha majd elfogyott minden, mink van,
Kitart a külföld rangosan.

XXI.

Hősök mellét fődé a mente egykor,
Zsinór virult hős szív felett;
Piros-fehér-zöld hármás színünk akkor
A hulló vérrel egyezett!

Nem üldözé sárga irigység titkon,
Nem a fekete rút halál,
Nyíltan ott volt szemben a harci síkon,
Tudta, ki tört rá és hol áll.

De lázad most a honvéd keble, látva,
Hogy rá idegen szín került,
És nem boldog a hősnek halálálma,
Ha vére azzal elvegyült.

*A kötetben *csúszómászó*; a korábbi változatban (Budapest 1900. 97. sz. 2.) csúszó állt; sajtóhiba. [A. Cs.]

XXII.

Címer-pajzsunkat, színeinket
Pénzért rakják rossz árura,
De ha eltépik, meggyalázzák,
Ha itthon lábbal eltiporják,
Ki azt megvédje, nincs ura!

Ha messze távol országokban,
Vándorol búsan a magyar,
Egyetlen egy, a szép szivárvány,
Mely zászlót bont az ég azúrján,
Hogy e nép halni nem akar.

Ha térdre esve idegenben
Imádja ezt az égi jelt,
Bámulnak rajta és csodálják,
Mint egy örültet, körülállják:
«Szegény ember jaj, ah, mi lelt?»

«Mily örület! hol van hazád, mondd
Ábrándvilágok hőse te?!»
Hisz címered a szárnyas jelvény,
Ott e palotád emeletjén.
És zászlód sárga-fekete.

XXIII.

Fegyverrel megvett vár fokára
Zászlót tűznek, győzelmi jelt;
Mely győztes nemzet tört Budára?
Idegen szín ott mit jelent?

Szemem lesütve Dunánk partján
Szégyenkezve elandalgok; –
De ah, tükrében, nyugodt habján
A gúnyos jel ott is lobog!

Sok milliónyi magyar nézi,
Tükrözi azt sok millió szem,
S lázadni vérét, hah, nem érzi!
S nem zúdul föl a lelke, – nem! –

Zúduljatok föl hát hullámok,
Ne tükrözzél tajtékzó ár! –
Tépjétek hát le vad orkánok!
Ha a magyar nem érez már.

XXIV.

Piros-fehér-zöld a mi színünk,
Az országos, a nemzeti.
Erre dobog föl a mi szívünk,
Hazánkat ez jelképezi.

Bőven hullott már a piros vér,
Mely megszerzé ezt a hazát,
Ezredéves, de annyit még ér,
Hogy megtart'ni is bírja hát.

Fehér a hitnek tiszta színe:
A honfi-hit, a tiszta kéz;
Igaz, jó annak minden míve,
Önérdékére az nem néz.

S a zöld a munka reménysége,
Mint dús vetésünk úgy virul;
Becsületes a nyeresége,
S népünk csak attól gyarapul.

Lebegj fönn, hazánk szent jelvénye!
Ha mindenütt e jel lobog,
Boldog csak úgy lesz hazánk népe,
És győzni csak e jelben fog.

XXV.

Árpád apánk egykor Keletnek
Nagy népei közt vándorolt;
Előtte ős regék lebegtek,
Mikor hazája még nem volt.

Hogy ős honát visszaszerezze,
Azért küzdött a nép vele,
S hadak útján hogy átvezesse,
Volt az égen egy szent jele.

Előtte fönn az ég azúrján
Szállott, lebegett a Turul,
Hogy maradjon a végzet útján,
És el ne térjen botorul.

Utána vad keselyük szálltak,
Hogy fölfalják a holtakat,
Kiket harcban ott lekaszáltak,
A legyőzött elhulltakat.

S hogy lábát e nép megvetette,
A turul többé nem lebeg,
S a keselyű vijjog felette,
Sőt, azóta két feje lett.

Számlálatlan nagy sokaságban
A magyar égen itt lebeg,
Lakomára vár ez országban,
Hol prédáját most kapja meg.

Óh, ha még újra visszaszállna,
Az ős Turul, mint sokszor már,
Hejh, rongyokká széjjeltépázna
Sárga-fekete rút madár!

XXVI.

Hazám mint pajzs, te óvtad, védted
Egy ezredévig Nyugatot,
Ős pajzsodon igazi lényed,
Mint egy írott kép, úgy van ott.

Rá van róva egy áldott róna,
Piros véreddel öntözött;
Négyfelé hajt négy nagy folyója,
Aranykalászos part között.

Duna, Tisza ott elvonulnak,
Áldott mező, mit habjuk mos,
Ezüst szalag gyanánt behullnak:
Lassú Száva és gyors Maros.

Mint vár, úgy áll az áldott róna,
Hegykoszorúval övezett;
A három bérc a pajzsra róva
Őrködik ott a hon felett.

Középen fõnn Tátra, a havas,
Balról a zordon Karszt hegyek,
Jobbról erdélyi nagy Fogaras,
Víhatlan bástyák mind ezek.

Hogy Isten ezt így teremtette
S népének adta örökül,
Fénylõ kereszt vagydon felette
A kék égen, szent örjelül.

A pajzs felett korona jelvény,
Mint fényes boltív domborul;
Független õs jogát jelentvén,
Magyar elõtte leborul.

XXVII.

Õs koronánk ragyogó nagy hatalma
Szép hazánkban most is ragyog,
De sok független érzés birodalma
Is fénylett itt, mint csillagok.

Az ó-világok hatalmas koronáit
Ragyogni láttam, mint napot,
Láttam mindent átölelõ ragyogványit,
De sok letűnt s kialudott.

Az új világban Államok Szövetsége,
Mint csillagtábor, úgy ragyog,
Látok ott büszke vörös-kék zászlón égve
Kigyúlni tenger csillagot.

Kiegyezhetlen kétféle õsi lényük
Csodás összhangban nálunk élt,
Elkorhadt, ingó nyugati építményünk
Újraszületést itt remélt.

Államként állott víhatlan sziklafészke
Minden megyénknek, – egy õs vár, –
Csillag s korona, s kifosztva mostan éke,
Kiégett romként árva már.

Mint örtüzek föllobbanó röpke fénye
Bérctõl a bérchez átlobog,
Ha oltva itten a honfi õs erénye,
Ott új erõvel föllobog.

Úgy élt megyénkben, itt nálunk, fölnevelve
Független érzés, õs erény,
Műveltségünk új hadával növekedve
Kigyúlt volna új csoda-fény,

De kicsúfolták s kifoszták azt merészen,
Hogy uralkodni bírjanak,
Hogy csak maguk közt osztózván az egészen,
Mindent nevükre írjanak.

S az országház, hol a nemzet s hon sorsán
Kell, hogy összhanggal döntsének,
Csak ház, mert az országot már kizárván,
Önzésükben ott vesszenek.

XXVIII.

Magányos csöndes éjszakákon
Nézem a csillagos eget,
S éjféli égen ottan látom,
És ihletetten úgy csodálom
Hadak útját, e fényívet.

Látom Keletről tornyosulni
Népek útját, mily fényesen,
Látom rajta végigvonulni,
Diadalmasan fölnyomulni
Árpád népét dús ékesen.

Keletről támad és nagy ívben
Föl Nyugatnak hozzánk betör,
Mint egy nagy híd dús ötvösmívben,
Mint éjszivarvány ezer színben
Tündérien hajlik a kör.

Ott látom Álmost és Árpádot
És a többi magyar vezért,
Arany csótáros paripákat, –
Fényes fegyvert és dús ruhákat, –
Amint Munkács bércén felért.

Göncöl szekeren dízsátorban
Jó sok tündér asszony s szűz leány,
Címeres ökrök fogva sorban;
A sok tündér most is köztünk van,
Szemük fényes csillag talán.

Lovon táltosok és regősök;
Juhász, gulyás, a csósz, kaszás,
Szerű felől kis s nagy béresek,
Szelíd lovakon a mesterek,
Táncos lányok: csillaghullás.

A száznolc had mén Pusztaszerre
Vérkötést kötni, s koronánk
Hatalma ott lett megszerezve,
Megállapítva mindörökre,
Nem Rómától hárult reánk.

Látom hős Zoltánt, Árpád-fiút,
S Taksony támad mint zivatar,
De Géza látja a népbosszút,
Ok nélkül nem kezd már háborút,
Munkához is ért a magyar.

Ott látom Istvánt a kereszttel,
S véle olasz s német papok,
Bölcsen egyez külnemzetekkel,
De hogy gyöngye volt a némettel,
Bocsánatot fönn sem kapott.

Árnyában Aba s Péter orvul,
Ölő András, pénzes Béla,
Salamon s Géza gyászban búsul;
Szent Lászlóra dús égi fény hull,
Magyar maradt s így nagy vala,

Nem akart lenni német császár,
Mint Hadúr győzhetlen vala;
Hogy újra jó, a magyar rá vár,
Elbúj majd akkor az ős Ármány,
S mennybe jutunk majd általa,

Jó Könyves Kálmán, okos, erős,
S fia István s Béla vakon,
Géza, Istvánok, László; tetterős
Béla, jó Imre, András bullás ős,
Béla, tatártört, s híve Radony.

István, az ifjú és véresen
Kun László, a kemény vitéz, –
Ki Habsburg trónját védte hősen;
Andrást kíséri Madách ősöm,
S Árpádokkal égből lenéz.

Cseh László s bajor Ottó jönnek,
S két részre vált magyar sereg,
Olasz Károly s Nagy Lajos lépnek,
Ki ura lett a lengyel népnek,
Kit hadban soh'sem vertek meg.

Márja s Károly jó, már békében,
Zsigmond császár, nálunk vendég,
Albert s Ulászló cseh népével,
Az országot, jaj, hogy tépték el!
Hunyadira ragyog az ég.

Mellette László, esküszegő;
Igazságos Mátyás király!
Császár lenni ne vágyott vón' ő,
Mint László egykor, a szent, dicső;
– László ősöm is hűn ott áll.

Erős után a Dobzse László,
És szörnyű véres nagy zavar;
Tűzvész Dózsa, Mohács, gázló,
Hol Lajos fült be s a nemes ló,
Vérár, tűzvész s pusztá avar.

Az éjben két Zápolya csillog,
Fráter Györggyel, békén most már,
S a sok hős, mint az égi csillag,
Mely hadak útján fennen villog; –
Bár lenne itt is béke már.

Bocskay jó: Thököly,
– Péter ősöm bujdos vele, –
Nagy Rákóczi s a hon védői;
Majd Károly s lánya bús hívői
És a magyar zord éjjele.

S egy rezgő halvány csillagfényénél
Kazinczy ír, buzdít, remél;
Berzsenyi dörg az ős emléknél,
Vörösmarty szól ünneplésnél,
Fejdelmi dal zeng, s a hon él.

Újra fényben a Hadak útja,
Nyugat felé újra ragyog;
Petőfi lelkes dalát fűjja,
Széchenyi, Kossuth, hős Bem útja!
S rajta fényben szent mártírok.

A Hadak útját nézem, nézem,
Amint Nyugat felé lehajt;
A könnyem hull, óh, érzem, érzem,
És szívremegve kérdem, kérdem:
Ott Keleten fölkel-e majd?

XXIX.

Kimerülne a kimeríthetlen,
Ha folyton, egyre vérzenék;
Csak a magyar nép vérzik szünetlen,
Csak Isten tudja, él-e még?

Fölfeszítették nemes szép testét,
Szívén rút vámpír szívja őt,
Tagjait orvul már lekötözték
Furfangos, ádáz cselszövők.

Megtört szemei már lezárultak,
Haldoklik-e még, vagy már halott?
Hóhérai már közelb vonultak,
S hallgatózik a sok gaz ott.

Dobog-e még a szíve, hallgatják,
Suttognak varázs-szavakat,
Honfi érzését elhallgattatják,
Elibe tartnak álmokat.

Mint a ravasz pók, úgy behálózzák
Ezer szállal, mind közelebb,
Furfangjuk bogját szorosbra húzzák,
Míg összerántják feje felett.

Körülnéznek már, hogy ki segítsen,
Ha ébred a félig halott;
Kikutatnák, ha a földön nincsen,
Ily gonosz után a poklot.

Vagy elcsábítják azt, ki hisz nekik,
Hogy segítsen ily rút csalást,
Mint Siegfriedjükről régen éneklik
A nibelungi árulást.

Vagy amint tettek, midőn fölébredt
Nagy álmából a tetszhalott:
Éjszak órjását hívták pribéeknek,
Nem bírtak véle ők magok.

Tudják: nem szabad ilyen tetemmel
Megéreztetni a veszélyt;
Tudják: szaladtak betört fejekkel,
Midőn néhányszor már felélt!

De ám varázssal, rút árulással
Nemzetük mindig boldogult;
Daluk olvassák bölcs okulással; –
Szegény magyar! Ő nem okult.

XXX.

Honnét jöjjön végre szabadulás?
Hol dobbanjon meg a nemzet szíve?
Mi költse föl, milyen földindulás?
Hisz itt fekszik, mint holt kiterítve!

Óh, nép, látod dölyfét árulóknak,
Rúgása ér büszke idegennek;
Öklid néha össze is szorulnak,
De izmaid újra elernyedtek.

Nézd! idegen zsoldosok kezében
Villog győztes, fényes ősi kardod,
És hogy megvéd, mint a barmát épen,
Te azt gyáván kegyelemnek tartod!

Hogy ő úr itt, csak a vak nem látja,
S ha megszólít néhány tört szavaddal,
Midőn csörtet, rácsapva kardjára,
Te azt kegynek tartod alázattal.

De hát kié Magyarország most már?
Türt lakó vagy, óh, nemzetem itten!
Pedig pár százada, mikor itt úr voltál,
Meggaldoltak nagy költők ihletten.

A nagy Dante akkor még megtisztelt,
Világsorba büszkén beállított,
S most, nem ösmer, kit kardod fölemelt,
Kit harcolni a magyar tanított!

Nem rohan-é a fejedbe véred,
Elhült-é az és végképp elfajzott? – –
Mohácsnál még e vérből kuruc lett,
Vérfertőt rád csak Világos hozott?

Vér! magyar vér! ha meg vagy gyalázva,
Elfajzottál, s már föl nem zúdulnál,
Folytál volna el, hajh, harcba szállva,
Végső harcba, ottan Világosnál.

XXXI.

Kossuth! száműzött, míg éltél,
Visszaadott-e hazádnak a halál?
Egész nemzeted térdelt holttestednél,
Vajon lélekben magad is itt valál?

Midőn mint anya, ez a hant
Keblet föltárva fogadott Tégedet,
Hazánk szent földje, meddig csak a hon tart,
Tested ölelve, gyönyörben reszketett.

És a lenn nyugvó vértanúk, hős szentek
Erre sírjukban ébredve mozdultak;
Föl, föl! Tégedet fogadni fölkeltek,
S hosszú sorokban síroddhoz vonultak.

Mint egy óceán hullámozott
Lenn a hon népe és fenn az örök had,
Sok-sok millió égő szem szikrázott,
S összesuttogott millió gondolat.

S mintha kínos vád készülne
Sajgó szívünkben, mint örvény támadva,
Csönd lett, és tisztán, mint harang csendülve,
Szólt lelkünkben a szent holt szózata.

«Szolgaföldbe mért tettetek?
Meg nem nyugszik itt sem lelkem, sem testem,
Vigy el, vigy messze kitörő fergeteg,
Honnét hazám is szabadnak hihessem!

Hol a férfias önérzet
Él az ébredő, fölkelő népekben,
Hol a független néplélek megértett,
S lelkem megértve él honfi szívekben.

Gyáva szolga a magyar már,
Nála rég kiveszett a honfi önérzet!
Megért a föld, a levegő, a vízár,
S vérem, nemzetem az, csak az nem ért meg!»

És a borongó felhőkön
Csodás éltének bánata fölvonul,
Végigsuhan a szentelt harcmezőkön,
S mint dús könnyzáró, hazai földre hull.

S hajt, virágozik ahová hull
Honfi érzések fakadó virága,
És az elernyedte hazára ráborul,
Miként virágok tengere sírjára.

XXXII.

Elértük szívünk józan vágyát,
– Mondják az átmítók, –
Építsük hazánk alkotmányát,
Alapja, terve jók.

Munkánk dicső nagy ünnepnapja
Majd csöndben ránk virrad
Magyar, légy sima, engedékeny,
És alázd meg magad.

Arany csipkézett palotáink
Föl-fölcsillannak már,
Ne álmodozz, de dolgozz, dolgozz, –
A cél jutalma vár . . .

De jaj, bármennyit alkudunk el,
Vár új s új áldozat;
S még alázkodva kérlelgessük
Azt, aki fosztogat!

De jaj, szakadjunk bár meg benne,
Munkánk álom csupán,
Véresen hull bár verejtékünk,
Áldás nem nő nyomán.

A szörnyű munka dús gyümölcse
Más asztalán ragyog,
Miénk csak az álom lidérce,
És erők fogyva fogy.

Oszoljon hát e csalfa álom,
Tépjük szét szálait!
Ne bízzuk többé alkuszokra
Házunknak zárait.

Álompalota ne csábítson,
És házunk megmarad;
Védjük meg ősi alkotmányunk,
E biztos ős falat.

S kapunkra föl az ősi címet,
Föl, föl, hogy lássa mind,
Fölbredtünk már mi is végre.
Magyar úr itt megint!

XXXIII.

Háromszáz éve zúznak, törnek
Erő- s csellel, amint lehet;
Nincs vége most sem az ős pernek:
Hogy megtörjék e nemzetet.

Vad ellenségünk hogyha támadt,
Vártak, míg int a győzelem,
Vártak, míg népünk holtra fárad,
Hogy koszorúnk övék legyen.

Tépett zászlóval, véres fővel
Került a sor aztán reánk;
Hogy szolgálóknak szegődjünk el,
Mert a harcban ellankadánk.

Midőn meg vészek tornyosultak
Fejük felett mint fellegek,
Vesztegetés volt, mihez nyúltak,
És hulltak az ígéretek.

És hízelegve megöleltek.
Hogy így lassan megfojtsanak;
S gyáva hívőkre mindig leltek,
S ilyenek még most is vannak.

Még most is vannak, kik remélnek,
S fátylat vonnak a múlt fölé,
Hogy népünk hősi küzdelmének
Tanúságát felejténé.

Felhőlepel az, mely az égen
Sötéten száll síkon és hegyen,
Ha nem hoz áldást, úgy keblében
Bosszúálló villám legyen!

XXXIV.

Háromszáz éve bérenc hadak
Feldúlt hazánkban pusztítanak;
Nyugat szemetjét uszíták ránk,
Az ő zsákmányuk most is hazánk.

Számúzott honfi ősi javát,
Mártírok kincsét elfoglalák,
S gyáva, áruló gyászmagyarok
Júdásbért lesve, tolongnak ott.

Ma is hatalom, rang és vagyon,
Szolgalelkeknek közel nagyon,
Holló kereng bár fejük felett,
Mint egy fekete lelk' ismeret.

Háromszáz éve kincset és vért
Ont a magyar nép pribékekért:
Ma is van sok, kit nyögve fizet.
Holló! csak károgy fejük felett!

XXXV.

Kacagnék s fojtja a torkomat
Látni pazarló szolga hadat;
Nagylelkűn – mondja – földad jogot,
Mit nem ő szerzett, nem ő adott.
Lehet nagylelkű az, ki erős,
Legyen oroslán a győztes hős;
Ha jobb kezében a győzelem,
Legyen baljában a kegyelem!
De ki honát pazalja el,
A jövődökét habzsolja fel,

Az bűnös sáfár, nem oroszlán,
Júdásbélyeg van homlokán!
Magyar oroszlán be rég pihen,
Mít rejt nyugalma, óh, Istenem?
Hallgató népem, te mély titok,
Van-é szíved, mely akarni fog?
Aranysörényed megrázod-e?
Felzúg-e hangod érczengzete?
Fölkél-e egész nagy alakod,
Minőnek ezer év alkotott?
Idő méhében te nagy titok,
Óh, boldog a szem, mely látni fog!
Boldog a szív, mely legalább óhajt,
Jelen sivarján szép virága hajt.

XXXVI.

Rút szemfényvesztés tákolt alkotmányunk,
Melynek nincs önnön élete,
Mint rónáinkon csalfa délibábunk
Fel-felcsillanó képzete.

Örök tengernek, nagynak lenni látszik,
S csak tünde fény és vak varázs,
Ég s föld alkuja, amely vélünk játszik,
Lénye észvesztő változás.

Mily változandó minden káprázatja,
Kőháznak nézed: Óh, mi jó!
Lelked ringatja, pihenni biztatja,
Sietsz felé, és már – hajó.

Hajó éltető hullámon ringatva, –
És szomjas lelked fölnevet,
A parthoz érve, habjaiba bukva,
Majd fölüdítéd testedet.

De odaérve éhen, szomjan látod,
Hogy csak kietlen sivatag,
Rejtelmes erő úzótt itt játékot,
Homokbuckája ingatag.

Tüskés katángot hajt a sívó alszél,
Úzi az ördög-szekeret,
Ragadja, hajtja és szívedben fölkél
A honfigond, a képzelet.

S a gondolat száll az országhatárra,
Lebeg az örök bérc felett,
S látja, hogy mindez önámítás, pára,
Hogy minden, minden elveszett!

XXXVII.

Kelen hegyének örök bércé
Dunánk partjánál, mint hú ör áll;
Attila, Árpád nemzetére
Néz ezredévek viharinál.
Óh, bérc! néperőnk ős szirt képe,
Ellenállásunk órjás jele,
Itt lelt a tenger vak mélysége
Már a teremés nagy éjjele.
Tenger nép látta nyugodt szirted . . .
Mind elvonult itt, de hont nem lelt;
Sziklafaladdal mind megtörted,
Hun s magyar csak, mely körülölelt.

És Te is Kárpát-karjaiddal
E hont, mint atya átöleled,
És Nyugat árját szikláiddal
Itten töröd meg, itt tereled,
Épül Városunk életlázban,
Mint egy varázslat bérced alatt,
Tarka paloták dísz sorában
Gyászban nem maradt itt, csak magad.
Mit gyászolsz, óh, szirt? – kérdi lelkem,
S az alföldi szél erre száll,
S én a hazáról elmélkedem
A vándor szellő sóhajinál.
A gondredőzött bérchomlokra
Fölszállva lelkem gondba merül,
És szertenézve szép homomra,
Mint gyászos felhő széjjelterül.
Egy ezredéve, hogy megállott
A honszerző bérced fokán,
Sastekintete végigszállott
Szabad népének táborán.
Bércfok! te hűn állsz most is ottan,
De árnyékodban az unokák,
Hűtlen sáfárok, elfajultan
Szabad hazájuk elalkudták.
E palotasor pusztá látszat, – –
Szétnyílt s föltűnik az igaz kép:
Látok sok dülő udvarházat.
Újra vándorol a magyar nép!
Vándorol, óh, ki a hazából,
Vagy le a nyomor vak mélyibe,
Lánc lett győzhetlen öskardjából,
És idegen nép jön helyibe . . .
Megremegnek a hegy mélységi,
Sóhaj rezeg át szirt kebelén . . .
S óh, nem gyászol itt senki, senki,
Csak ez az ós szirt-atya meg én.

XXXVIII.

Nem ős világok mondájában,
Itt közöttünk nemrég esett,
Itt e hanyatló ó-világban
Történt meg e szörnyű eset:

Midőn a germán, lábra kapva,
Már-már győzött a gall felett,
Bérckapujoknál összecsapva,
Egy sáncot vívni kellett.

Ágyúgolyótól sújtva hullt le
Egy gall lovastiszt feje ott,
S kardját meredten fölemelve,
A véres törzs beugratott.

Ámulva látták, s kardra kaptak
A lovasok és követék,
S a hősök, akik megmaradtak,
Emlegetik borzadva még.

A katalauni téren egykor,
Midőn vívott Kelet s Nyugat,
Holtan feküdt már alkonyatkor
Ellenséges két nagy csapat.

Éj borult a pusztá térre,
S fölkeltek a holt csapatok,
S fölkelve csonkán, csurgó vérrel,
A levegőben vívtak ott.

S még most is vívják a nagy harcot,
A népharc zúg, mint zivatar;
Egy nemzet sem vall itt kudarcot,
Csak egy hiányzik: a magyar!

És vezetőink jóllakottan,
Mint barom a jászol mellett,
Kérődznek s fálnak nagy nyugodtan,
Nem aggódnak honuk felett.

XXXIX.

Romlott Magyarország, szolgálknak szolgálja!
Soh'sem leszel már a magad ura?
Meddig tör és vérez idegen nép járma,
Öröködet mért dobtad alkura?

Őseidnek kardja, mint a villám, fénylett.
Erőszakot nem védett az soha,
A népszabadságnak vezérlő lángja lett,
S csodálva nézte nagy népek kara.

Mikor eltiportak, akkor sem hajoltál,
Élt dacba fojtva férfias erőd,
Mostan alszol-é hát, avagy már meghaltál,
Gyáván hátrálva zsarnokod előtt?

Amíg letiporva sorsodat sirattad,
Védett és gyászolt népek szent joga,
Virrasztották hüen az így eltiportat,
Hogy most feledtek, magad vagy oka!

Mint szegődött szolgát nem ismernek téged,
Óh, hogy magad így elalkudhattad;
Hol van Magyarország? Ki törődne véled,
Mióta nyakad járomba adtad.

Nemcsak idegenben, de sőt házadban itt,
Nem vagy úr már, csak túrt idegen;
Kiket eddig védtél, gyöngébb testvéreid,
Osztoznak rajtad, mint holttetemen.

Mert idegen népnek nyelvét, színét, kardját,
Amely nép tűri, az csak csócselék;
Hazám, óh, hazám te, néped ős haragját
Fölkorbácsolni mindez nem elég?

XL.

Magyar! gúnynév lesz e név a világon,
Gúnynév; szolgálk s bukott urak neve!
Kiket nem a sors sújtott bős csatákon,
Szolgákká rút, gyáva alku teve.

Hízelgünk itthon egymásnak szemébe,
Kölcsönpénzen tartunk ünnepeket;
Csak még egypár nap hagyjanak békében,
Utánunk majd a vízözön jöhet.

S jött áruló s azután rothadás;
Bár harc tüzében égtünk volna meg!
Mert rothadásban csúszó féreghad mász,
S fölötte egy gyilkos lidérc lebeg.

Pedig ott fénylett ősjogunk csillaga
A kiégett, letiprott hon felett,
Ki nem olthatta önkény erőszaka,
Föltámadás a tűzből is lehet.

S most elalkudva elrothadt már jövőnk,
És múltunk is halványult, elveszett . . .
Járomba fogták már hajthatlan ős erőnk;
Múltból élni örökké nem lehet.

Hah, rút árulók, hah, ti csúszó férgek,
Künn szolgák, óh, itthon meg kényurak,
Rettegjetek! a viharfelhők gyűlnek,
Söpörjön el lobogó népharag!

XLI.

Meglesz írva a történetben,
Olvassák jövő századok,
Hogy ezredévig éltek itten,
A Dunánál a magyarok,
A büszke, bátor magyarok.

Maguk közt urat nem ismértek.
Magyarnak meg nem hódoltak;
Úrnak idegent híttak, kértek,
S kormányozhatlan nép voltak,
Vagy szunnyadtak, vagy harcoltak.

Meg lesz írva a történetben,
Hogy őserajuk elaludt,
Lassan külföldi lett ott minden,
És egy új ország alakult,
Mert kötöttek egy rossz alkut.

Kimúlt e nemzet gyalázatában; –
Az ország nagy lett és dicső,
De új, zagyva nép támadt ottan,
Az utolsó lett köztük ő,
Hazája néki temető.

Meg lesz írva a történetben . . .
Mi lesz megírva? Halljuk hát!
Az, mit beléírsz magad, népem:
Magyar, ne adja el jogát!
Magyar, ne adja meg magát!

XLII.

Bűnös, gaz alku tetszhalottnak
Álmait küldte ránk;
Álomlátás a magyar állam!
Nem független hazánk!

Ébredjünk! Föl e tetszhalálból,
Ébredjünk, magyarok!
Dicső nagy múltunk ravatalán
Címerünk még ragyog.

Azt fölfordítani a gazoknak
Eddig nem lehetett;
Még földobbanhat újra szívünk,
Nevünk még nem vészett!

Rázzuk le álmunk rút lidércét,
Mely csalfán fogva tart;
Ismerje meg a Nyugat újra
A független magyart!

Ismerje meg, ki védelmezte,
Ki az a mesés hős;
S habár kardját most elejtette,
De karja még erős.

Tudja meg újra, mit feledni
Oly régen megszokott,
Hogy ott, hol Mátyás vára állott,
Magyar úr most is ott.

XLIII.

Földindulás rázza meg e földet,
Ha meghalni készül itt a magyar;
Ha lélekben elernyed, romlott lett,
És független lenni már nem akar.

Az őstenger legyen úr itt újra,
Ne bírja más ezt a szent hantokat;
Temetőnket más nemzet ne túrja:
Nyugodjunk egy óceán sír alatt.

Mint Attila, az Isten ostora,
Úgy düljön itt egy szörnyű, vad vihar;
Az legyen a halott nemzet tora,
Ha meghalna végképp itt a magyar.

A honfibu és honfifájdalom
Lesz az orkán, mely keblén zúg, zokog;
S amit végigkorbácsol a habon,
A honfigyász, örökké élni fog.

XLIV.

Ne hadd magad, magyar népem!
Hisz te vagy itt, ami nemes,
Amit ebben a Bábelben
Fönntartani még érdemes.

Áruló ár gyáva sodra
Fölvetheti a szemetet,
De míg szennyét továbbhordja,
Földben a mag békén lehet.

Földben a mag békén szunnyad,
Ha fagy, ha ár is borítja,
Nagy jövőnk lelkedben virraszt,
Míg virágát kivirítja.

Pusztít, csábít az áradat,
De nem győz le, el nem veszthet,
Ha megmarad, ha ép marad
Szívedben a honszeretet.

Az ár lefoly, a föld kihajt,
S te fölvirulsz a föld felett;
Egyetlenegy, ami megtart,
S ez az egy a *honszeretet!*

XLV.

Honszeretet, te édes, drága,
A szívet átható meleg:
Lobogj, lobogj! mint oltár lángja,
Mint sarkcsillag az égen állva;
Útunkon szent fényed vezet.

Erő vagy te, erő, mely éltet,
Ki érted szenved, az dicső.
A nemzetnek te adsz fönnséget,
Tőled nagy a világtörténet.
Kezet fog benned múlt s jövő.

Világpolgár sem lesz a vándor,
Honáért aki nem hevül;
Ha szívében nincs írva a hon,
Névtelen ő, és járjon bárhol,
Mint árva hullókő repül.

Az élet terhét bárhol hordjad,
Őrizd meg lelked szent hevét,
Tarsolyodban hű szívvel tartsad,
Hogy fejed a sírban rá hajtsad,
A honi földnek egy rögét.

Mert nincs sehol nyugalma annak,
S békén a sírban sem lehet,
Helyet néki mennyben sem adnak,
Kinek szívében nem lobognak
Lángjaid, óh, honszeretet.

XLVI.

Szégyenlem, hogy e korban élek,
Midőn önzés a honfícel,
Midőn már csak érdekre néznek,
És sehol eszmény már nem él.

Szégyenlem, hogy e korban élek,
Midőn gúnyolják a hitet,
És a templom legszentebbjének
Hitetlen papja is lehet.

Szégyenlem, hogy e korban élek,
Hogy lelke nézni kénytelen,
Hogy családi gyöngéd érzések
Cégére csak érdek legyen.

Szégyenlem, hogy e korban élek,
Midőn gazember is lehet
Hatalmas, tisztelt és nagy lélek,
Csak rendelkezék pénz felett.

Szégyenlem, hogy e korban élek,
Midőn a törvény kibúvó,
Szószátyárok tereferélnek,
És csak a látszat a rugó.

Szégyenlem, hogy e korban élek,
Mert már nincs igaz becsület,
Megítélik azt himpellérek,
Törvénye párbaj «kódex» lett.

Szégyenlem, hogy e korban élek.
S itt tán emléket is hagyok;
Egy vigasztal csak, hogy bűnének
Résztes cinkosa nem vagyok.

XLVII.

Hideg közönynek kőkemény falához
Arccal borulva sírok, jajgatok;
Az érzéketlen, zord, siket sziklához
Tárt karokkal is közelb nem jutok.

Nem, ah, nem enged a közöny zordsága,
Elernyedte nép nem lázad honjaért,
Nem ébred honfi vérenek buzgása,
Nem lelkesül, csak gyáva érdekért.

Alkuszok törtek hazám ős sáncára,
S minden alkujok egy nagy veszteség;
Ős alkotmányunk hurcolták vásárra,
Eladó kincsünk vajon van-e még.

Vásár ez s alku, furfangjok míg győzi,
S erőszak lesz majd, ha ez nem elég; –
És ez a nemzet közönnyel elnézi,
Mint prédálják el ősi örökét.

Az országos nagy vásárház kövére
Arccal borulva sírok, jajgatok . . .
Égbe kiált a mártírok hő vére! –
Dalomból fennen, óh, ti szóljatok.

Mint dalos koldus zsibongó vásárban
Koldulja össze pár filléreit,
Én is dalolva koldulom az árban
A honszeretet szentelt érzetét.

Míg így jajongva alkusz nép közt járok,
Pár kábult szívet tán fölzaklatok,
Érdekálmukból néhányat fölrazok,
S honszerelmünk új hajnalt gyűjteni fog.

XLVIII.

Szörnyű közönynek éjszakája
Borong, mint felhő, nemzetünk felett,
Panasztalan rab némaságba,
Mint téli hóba, jégbe ásva,
A függetlenség vágya elveszett.

Költő szívében hűen őrzött
Honfi panaszok fennen szóljatok,
Mikor az ős éj már-már győzött,
A téltől minden elrejtőzött,
Tavaszt hirdetve fennen szálljatok.

Mikor hisszük, hogy minden pusztul,
És elborít az örök éjszaka,
Sirámunkra a végzet fordul,
Egy új hajnal kél, lángra fölgyúl,
És megjelen a szép tavasz maga.

Lelkünk tüzétől olvadoznak
Áthevülve a rideg jéghegyek,
Víhatlan bástyák roskadoznak,
S dalunk hangjától sorakoznak,
S megindulnak a törhetlen kövek.

Soha, soha nem békózzák le
Az új hajnalt s az újuló tavaszt,
Ha mi nem alszunk gyáván, félve,
Egy új tavasz jő, nem remélve
Új életet és ibolyát fakaszt.

Tárogatóink ércsiráma
Rivallja túl a zagyva hangokat,
S mint végítélet trombitája,
Hívjuk csatára, végtusára
Az élőket és a halottakat.

TARTALOMJEGYZÉK

Versszám	Kezdő sor	Megjelent	Kelet	Lap- szám
I	Tűzzük ki gyász- lobogónkat	Romlott Magyarország	1898–	133
II	Midőn kint mind- dent jég borít el	"	"	134
III	A pór a barna han- tot szántva	"	"	135
IV	Házam fiai elköltöz- tek	"	"	136
V	Vendégeskednek, szónokolnak	"	"	137
VI	Végigrobognak az országon	"	"	138
VII	Nem kell ruhánkat széjjeltépnünk	"	"	139
VIII	Az ihlett lelkek ve- zérő nagy lángok	Írtam	1901. febr. 17.	140
IX	Tudományunknak palotája	Budapest pol. napilap	1904. máj. 13.	142
X	A lángész körül néz a honban	Irtam	1898. jún. 9.	143
XI	Az egyház itt fogad a földön	"	1900. febr. 12.	144
XII	Rége az, mi lap- ban nyomva állt	"	"	145
XIII	Párturalomnak rút jegyében	"	1900. aug. 31.	146
XIV	Műveltségünk fő-fő cégére kártya	Budapest pol. napilap	1903. nov. 27.	146
XV.	Magyar anya édes lányával	Romlott Magyarország	1898–	147

Versszám	Kezdő sor	Megjelent	Kelet	Lap- szám
XVI	Török, tatár honun- kat járja	Romlott Magyarország	1898–	148
XVII	Régesrég az ősz világban	"	"	150
XVIII	Ifjúság! szemünk fénye téged	"	"	151
XIX	A jólét dús kikötő- jében	"	"	152
XX	Magyar! Külföld komédiása, majma	Budapest pol. napilap	1900. ápr. 8.	153
XXI	Hősök mellét fődé a mente egykor	Romlott Magyarország	1898–	154
XXII	Címerpajzsunkat, színeinket	"	"	155
XXIII	Fegyverrel megvett vár fokára	Budapest pol. napilap	1900. jún. 3.	155
XXIV	Piros-fehér-zöld a mi színünk	"	1900. jan. 21.	156
XXV	Árpád apánk egykor Keletnek	Romlott Magyarország	1898–	157
XXVI	Hazám mint pajzs, te óvtad, védted	Budapest pol. napilap	1900. nov. 11.	158
XXVII	Őskoronánk ragyo- gó nagyhatalma	Romlott Magyarország	1898–	159
XXVIII	Magányos, csöndes éjszakákon	"	"	161
XXIX	Kimerülne a kime- rítetlen	Budapest pol. napilap	1901. okt. 20.	165
XXX	Honnét jöjjön végre szabadulás	"	1900. dec. 25.	166

Versszám	Kezdő sor	Megjelent	Kelet	Lap- szám
XXXI	Kossuth! száműzött, míg éltél	Budapest pol. napilap	1904. márc. 20.	167
XXXII	Elértük szívünk jó- zan vágyát	"	1902. márc. 30.	169
XXXIII	Háromszáz éve zúz- nak, törnek	"	1903. máj. 17.	170
XXXIV	Háromszáz éve bé- renc hadak	"	1902. jún. 1.	172
XXXV	Kacagnék s fojtja a torkomat	"	1902. dec. 14.	172
XXXVI	Rút szemfényvesz- tés tákolt alkotm.	Romlott Magyarország	1898–	173
XXXVII	Kelenhegyének örök bércé	Budapest pol. napilap	1907– Jub. Album	174
XXXVIII	Nem ősvilágok mondájában	Romlott Magyarország	1898–	176
XXXIX	Romlott Magyaror- szág, szolgáltnak	"	"	177
XL	Magyar! gúnynév lesz e név	Romlott Magyarország	1898–	178
XLI	Meg lesz írva a tör- ténethen	Budapest pol. napilap	1901. jan. 13.	179
XLII	Bűnös gaz alku tetszhalottnak	"	1900. márc. 4.	180
XLIII	Földindulás rázza meg e földet	"	1903. márc. 8.	181
XLIV	Ne hadd magad, ma-	"	1903. márc. 22.	181
XLV	gyar népem Honszeretet, te édes drága	"	1905. márc. 4.	182

Versszám	Kezdő sor	Megjelent	Kelet	Lap- szám
XLVI	Szégyenlem, hogy e korban élek	Romlott Magyarország	1898–	183
XLVII	Hideg közönynek kőkemény falához	Budapest pol. napilap	1904. dec. 3.	184
XLVIII	Szörnyű közönynek éjszakája	Romlott Magyarország	1898–	185

Kötetben meg nem jelent versek

I.*

Mint magányos, lombos hársfa

(1880. jan. 21.)

Mint magányos, lombos hársfa,
Úgy borulnék rád kedvesem,
Dús lombommal oltalmazva,
Átölelve szerelmesen.

Biztosan borulnék én rád
A viharban elfedezve;
Szárnya rémes csattogását
Csak az én lombom érezze!

Néha kebledre lehetne
Egy levélkét leejtenem. –
Ottan oly hosszan pihenne,
Mint azelőtt csókom, szemem.

Mindig melegen ölelvén
Úgy borulnék rád szeretve,
Árnyékomat elküldeném
Napnyugatra, napkeletre.

Reggel küldném napnyugatra,
Napkeletre meg majd este, –
Hogy a nap meleg sugara
Arcod aranyosra fesse.

Csak lehűttni égő lángot
Forró délben visszahínam,
S mint egy tündér kék palástot,
Vállaidra ráborítnám.

S általtörne egy sugárka
S annak kerek, játszi képe,
Mint egy rezgő tündér lámpa,
Soká a válladon égne;

Forrón, mint csókom s édesen
Rajtad lassan tovább menne,
Oly édesen, oly kéjesen, –
Lassan tovább, tovább menve.

Ó, de most gyászos sorsomban
Egy seb csupán, amit bírok, –
Reám vésve csak egy név van, –
Kis madárral néha sírok.

Ó, mint fáj e seb énnekem . . .
Heged, de nől mostanában: –
Elborítja később kérgem,
De benn lesz az élő fában.

*A négyrészes költemény megjelent: Magyarország 1881. 43. sz. (febr. 13.) 2. (Főcím nélkül.)

II.

Ah, a hosszú, hosszú éjek . . .

(1881. jan. 6.)

Ah, a hosszú, hosszú éjek,
Ah, az égő vágyódások!
Ah, a görcsös ölelések,
A tarka ábrándozások!
Égő vérem vad pezsgése,
Ereimnek gyors verése,
– Ez a csengő-bongó átok!
Hallod-e, ha felkiáltok?
Hallod-e hangom csengeni,
Néma éjben esengeni? . . . .

III.

Szeretlek!

(1881. január 11.)

Szeretlek! mint a sír halottját,
Oly hüen, oly némán, –
Mint a sír, mely régen beomlott
Szeretett halottján.
Nincs már a hanton jel: nem tudják,
Hogy mennyit sóvárgok; –
Csak amint sarjadnak, mutatják
Hő dalok, virágok!

IV.

Régen, ó, be régen lebegnek előttem . . . . .

(1880. dec. 3.)

Régen, ó, be régen lebegnek előttem
Karcsú pálmái biztató reménynek.
Régen, ó, be régen minden reggel hittem,
Hogy bár kimerülve, este odaérek.

S minden áldott este elhagyott a nappal,
A hiú káprázat, s lerogytam a pusztán,
Csakis egy vigasszal, csak egy gondolattal,
Hogy kiszenvedhetek jövő hajnalig tán.

S minden új hajnalban a csalóka képlet
Ott lebegett újra biztatón előttem,
És én felzaklatva dermedő erőmet,
A kinszenvedésnek útjára ráléptem.

Eleinte léptem, aztán összeesve
Csúsztam a fövényen, hogy mégis haladjak,
S fölemeltem fejem minden áldott este,
Hogy még egyszer lássam, azután meghaljak.

S minden áldott este eltűnik a nappal,
A hiú káprázat, s lerogyok a pusztán,
Csakis egy vigasztal, csak egy gondolattal,
Hogy kiszenvedhetek jövő hajnalig tán.

A lemondás sziklabarlangjában*

A lemondás sziklabarlangjában
Mily szomorún folynak napjaim; –
Nézem, amint arany napsugárban
Ünnepel más, dús virányain.

Bár az ünnep hangja zsong körültem,
Szívem, mint e barlang, oly sötét;
Látom a víg képet, de nem értem, –
S át nem érzem itt zsongó nesztét.

Óh, üres szív, óh, te néma barlang,
Nem vidulsz fel soha többé már?
«Majd ha nyugszik a nap», – suttog egy hang, –
«Megaranyoz a végső sugár!»

*Megjelent: Irodalom 1887. 10. sz. 3.

Órjas árvíz, bánatomnak árja . . .*

Órjas árvíz, bánatomnak árja,
Mily nyugodtan hordod csolnakom!
Önző part, mely árjaid elzárja
Törj át, törj e hitvány gátakon!

Ott körüled dús, virágzó élet,
Csak magadban gyászos fájdalom;
Boldogságuk játszani mer véled,
Törj át, törj e hitvány gátakon!

Sima tükrén fodros hullám támad,
És elindul némán, csendesen, –
Ha eléri azt az önző gátat,
Széjjelzúzza zúgva, rémesen.

Ó, nem, ó, nem! elsimult nyugodtan
És a hullám halkán így beszél:
«Múltak tündér rózsakertjét jártam,
S tükrömön ring onnét egy levél.»

*Megjelent: Irodalom 1887. 22. sz. 2.

Ilonkának*

Hiába minden! . . . nem lelek nyugalmat,
Ei nem tudom csitítani szívem' . . .
Te éltem útján az irányt megadtad,
Nem tántoríthat onnét semmi sem!

Óh! tudom én már: Érted és csak Véled
Lehet ez élet élet énnekem!
Ha megmutatott már egyszer ez élet,
Nem szabad Téged elveszítenem!

. . . És bemegyek a nyüzsgő emberárba,
Hol egy a rém csak; és e rém: a lét!
Azért, hogy lenni kell, ökölbe rázza
Ezer s ezer erőtvesztett kezét.

Ahol a szörnyű kétségbeesésnél
Csupán a mások közönye nagyobb! . . .
Vagy meggyülnél, vagy jobban szeretnél,
Ha tudnád: én is közöttük vagyok.

Rám néznek éles szemrehányó szemmel:
Te mit akarsz itt?! Kapzsi vagy nagyon!
Nem éhezel! . . . A más útját ne vedd el!
– S hogy mit akarok: meg nem mondhatom!

Nem mondhatom: hogy nem magamnak élek,
Nem mondhatom: hogy Érted küzdök én!
Nem mondhatom: hogy életem nem élet,
Ha elbukom a célok küszöbén.

*Megjelent: Irodalom 1887. 22. sz. 2–3.

Nem mondhatom meg, hogy Te már enyém vagy,
Csak nem akarlak elveszíteni . . .
Nem mondhatom: hogy céloom oly szép, oly nagy!
. . . Nem tudná senki azt megérteni.

De kikacagna érte aki boldog,
És eltiporna a boldogtalan . . .
Elrejttem titkom', s bolygok, tovabolygok,
Részvétlenül, segélytelen, magam!

Hiába minden . . . De legyen hiába!
Éretted veszttem, hogyha elveszek . . .
Bár benn vagyok a megpróbáltatásba':
Neved kiejtem, s nem szenvedhetek.

Lelkemben ez a kincs . . . köröttem árnyak,
Kik újonganak reszketésemre,
És buktomra, mint kész prédára várnak . . .
Mert nem tudják, hogy mit kell vesztenem!

Mariska*

Könny és mosoly között
A szerelem
Sok tarka álarcban
Játszott velem;

Míg föl nem ismertem,
Gyötrött, sebzett,
S most balzsamát nyújtá,
S boldoggá tett.

* * *

Sok drága gyöngyöt leltem
A tenger partjain;
Sok hölgyről énekeltem
Szerelmes dalaim.

A gyöngyöt veszni hagytam,
Elmosta azt a hab;
Tőlük, kikről daloltam,
Sok kópé csókot kap.

* * *

Amit szemedben látok,
Ha rajtam andalog,
Költőtől azt ne kérdezd,
Nem zengik azt dalok.

*Megjelent: Magyar Szalon 1887. jún. 289–290.

Nézd a virágzó erdőt,
Hol egy tavasz nevet, –
Lelkem is így virágzik,
Míg nézem szép szemed.

S lelkem e tavaszának
Fényt, bájt és illatot,
Virágzó boldogságot
Egy mosolyod adott.

A szívemre ölelnék,
Hajnalpírban égő bércek,
Ezer csókkal borítnálak,
Rám mosolygó virágszálak;

Minden csókom, ölelésem
Forrjon össze egy érzésben, –
Hogy tebenned, én kedvesem,
A világot ölelhessem.

* * *

Jó reggelt, szép kedvesem,
Álmodtál-e édesen,
Félig ébren, félig alva,
Nyugodtál-e szívemen?

«Szívemre öleltelek,
Csókolva szerettelek;
Most csak az fáj, hogy ébredve
Szívemen nem leltelek.»

* * *

Verőfényes domboldalon
Kedvesem nyújtja a karját,
Látom szemeit lesütve,
S kitalálom gondolatát.

Ott a verőfényes gyepen
Ezer virág csillog, ragyog, –
E virágok a szívéből
Szerteröpült gondolatok.

* * *

Édes vágyak vándor madarai
Röpködnek felettem,
Csoportokban újak s mindig újak
Csapongnak mellettem;

Édes daluk zeng, suttog, csicsereg,
S szárnyaik fénylenek, –
S ím, bús holló száll felém károgva,
S mind szétröppentenek.

* * *

Hozzád repülni vágyok,
Nézni hosszan szemed,
Kéz-kézben a vén hársnál,
Ábrándozni veled.

Csók kéje közt feledni
E föld rabláncait, –
Míg a vén hárs lehulló
Virága elborít.

Ott fõnn a dombtetõn
Int õsi lakom; –
Egy freskó lakoma
A vén falakon.

Csak az ara helye
Áll bús üresen;
Leszel-e arám ott,
Én kedvesem?

Minden mulandó . . .*

Minden mulandó ezen a világon:
A csillag, mely az éjben fenn lobog,
A pezsgó élet napsugáros tájon
Percig örül csak, csak percig ragyog.
S aztán kihül s leszáll a láthatáron,
S hír és boldogság elveszett, –
Minden veszendõ ezen a világon,
Csak egy örök: a szeretet.

Minden mulandó ezen a világon:
Enyészik s újul szüntelen;
Enyészet úr a bûn, a boldogságon,
Csak a szeretet végtelen.
Új életet teremt a pusztaságon,
Egy romba dõlt világ felett,
S arany mag nõ a hervadó virágon, –
Mert végtelen a szeretet.

Minden mulandó ezen a világon:
Éj lesz s nem lesznek csillagok;
A szem lezárul, melyben boldogságom
Szeretet fényében ragyog;
De fénye majd kísér a pusztaságon
S ragyog felettem szüntelen,
Mert minden múló ezen a világon,
De a szeretet végtelen.

*Megjelent: Ország-Világ 1888. 51. sz. (dec. 15.) 827.

Óh, ti, akik sírtok . . .*

Óh, ti, akik sírtok, ti azt nem tudjátok,
Mily sötéten lebeg lelkemen egy átok;
Sírtok s szíveitek könnyektől enyhülnek,
De az én könnyeim szívembe gyűlnek,
S mint sötét tengerszem szirtfalaktól zárva,
Hol nem aranyozza a nap hó sugára,
Ahol nem érinti a szellő fuvalma,
Úgy nyugszik szívemben lelkemnek fájdalma.
Olykor-olykor ébred feneketlen mélye,
Rejtélyes örvények nyugvó szenvedélye,
S háborgó hulláma nyugtát nem találja;
Ki ott áll a szirten, szédülve csodálja.
A kövirózsa, mely tükre fölé hajlik,
Alig-alig lebben, s a tó mégis zajlik,
S tajtékkal borítja a kemény sziklákat:
Elborítja lelkem végtelen búbánat.
Honnét jött? hová lesz? mért zajong oly vadul?
Talán ősanján, a tengeren vihar dúl?
Talán a hű szívek végtelen tengerén
Átrezgő fájdalmat egyszerre érzem én? –
Itt, ahol már a szív fájdalmát nem bírja,
S örület vagy halál fátyolát borítja,
Itt állok szédülve a keskeny határon,
Veszttem vagy válságom reszketve itt várom.

*Megjelent: Ország-Világ 1889. 3. sz. (jan. 12.) 43. old.

Hull, hull a hó . . .*

Hull, hull a hó sűrű pihékben,
És nesztelen mindent befed;
Száll a halál, száll, száll szünetlen
Nagyot, kicsit temet, temet.

A hópihék, fehér madárkák,
Pihennek a tar ágakon;
A tél hideg, fehér palástja
A tágas néma tájakon.

Száll a halál, száll, száll szünetlen,
Nagyot, kicsit temet, temet;
Hideg, fehér bús szemfedője,
Némán, bizton mindent befed.

Nézem s a jéghideg pihécskék
Csókdossák** égő arcomat;
Megborzadok, de megnyugodtam:
Élet szunnyad a hó alatt!

*Megjelent: Magyar Alföld 1895. 6. sz. (jan. 20.) 70., továbbá: Rejtelmes Világ 1899. 7. sz. (febr. 12.) 2.

**Az eredetiben (Magyar Alföld): csókdosság, ill. csókolgatják (Rejtelmes Világ); mindkettő sajtóhiba [A. Cs.]

Óh, voltak egykor . . .*

Óh, voltak egykor vad és barbár idők,
Mondják mosolyogva simán a Tettetők;
«Csupa boldogság mostan az életünk.»
Igaz, Tettetők, nektek, de nem nekünk!

Óh, jönnek olykor vad és barbár korok,
De eszme, érzés az, mi úgy háborog,
Bűnhődés a bűn, s nyíltan jár s véresen,
Nem mint most, rejtve s tisztességesen.

Ítéljük-e el a vad fölgeteget,
Midőn zúgva tart szörnyű ítéletet?
Szétdúlt fedél és szétszagotott virág
Áldás akkor, mert megújul a világ.

De most nincs eszme, nincsen nyílt küzdelem,
Hazug, bűnös kor, gyáva és szemtelen;
Meddő föld többé nem teremhet csak gazt,
Tüzzel, vassal kell újra feltörni azt.

*Megjelent: Magyar Alföld 1895. 13. sz. (márc 12.) 151.

Látományok*

Mint a halál ellenállhatlanul,
Mélységes árny a lelkekre borul,
S mint édes álom gyöngéd-kétesen,
Egy langy fuvallat ringat édesen.
Egy ösmert táj, egy-egy arc megjelen
Csak pillanatra, s eltűnt hirtelen.
Egy rég ismert hang halk visszhangja kél
S csak félig értett dolgokról beszél . . . .
Egy szó, egy dal, zakatolás, csengés,
S lassú morajba olvadt az egész;
Őrült sebesen egy szélvész ragad,
A város, hegység, tenger elmarad,
Körülem sűrű felhő kavargó,
Többé nem érzem már, hogy haladok,
Csak félig sejtem még, hogy álmodom,
Mozdítani egy kisujjam sem tudom.
A felhőben, mely némán kavargó,
Tűnnek s enyésznek árnyékalakok:
Egy kéz, egy arc, – most hirtelen egy más,
Megint az, – óh de mily nagy változás;
Elébb rám nézett nyugton, józanon,
Egy pillanat, s vigyorog, ím, csúfosan.
Néha egy-egy szó elhangzik, majd elhal,
Imádság, sóhaj, káromlás, víg dal.
Férfialak lép most rögtön elém,
Alig emlékszem, egykor ismerém,
Kezem nyújtnám, de nem mozdul karom,
„Mit kínzol itt! Az Istent tagadom!
Tagadom!” – súgja, s szörnyen fenyeget.
„Látod-é itt, e csúf ördögöket,

*Megjelent: Rejtelmes Világ 1898. 26. sz. (aug. 21.) 4.

Az vagyok én is, nos gyere velem!”
És torzalakká válik hirtelen.
Más jó, kezében árnyéktőr ragyog,
Vadul rám néz, s szól: „Meg nem halhatok!
Itten e vérző seb a szívemen,
És senki, senki sem gondol velem!”
Villan a tör, de árnyban nincs erő.
Bort nyújt s kacag a méregkeverő.
„Itt e rút hulla mindenütt velem,
S néz a szemembe némán, mereven,
Kínálom váltig régen, hogy igyék!”
Tajték szájában s szeme tűzben ég.
Hátulról egyik a zsebembe nyúl,
S hogy észrevettem, szépen meglapul.
„Ne bánts!” – eseng – „nem loptam eleget,
Mi rég próbálom, sohasem lehet!”
Egy halvány férfi ír idegesen,
A toll kezében perceg sebesen,
S mit írt, szakítja, tépi s égeti:
„Nem olyan még, mint az eredeti!”
Amint rohan egy másik, majd leüt
Kezek nyúlnak utána mindenütt,
„Adósságim ki nem fizethetem,
Pénzt, sok pénzt adjatok nekem!”
Egy vén utána lihegve szalad:
„Hah, te szétszórtad aranyaimat!”
Mi szende volt e lány, míg ismerém,
S most mily kihívón pillangot felém!
Táncolva jó és tánca szemtelen,
Egy kéz hátulról befogá szemem.
Ruha suhog, pohár cseng, sark kopog,
„Vigan fiúk, vigan! – Bort adjatok!”
Ismét látok már, s ím, előttem áll

*Az eredetiben: *nyult*; sajtóhiba [A. Cs.].

Derék, nagy férfi, kék pír homlokán,
Az arca ég, és a szeme meredt.
„Látod-e azt a fekete ebet?
Megint itt van, s el nem kergethetem!
Ejh, hogy a . . . mit ugatsz hát szüntelen!”
S rohan előle. Más jó hegyesen:
„No, hát nekem nem kell már semmi sem!
Fázom, de mindegy, palástom ragyog,
Csak ne rángatnák itt e pimaszok!”
És újra más jó, újra, újra más,
Arcukban néha szörnyű változás,
Égő szemeik vérben forganak,
Szájukból nőnek vadállat fogak,
Hajuk borzad, és nőnek nagy fülek,
Az orrlyukak tágulva szélesek.
A borzalomtól majd’ megdermedek;
De íme, most egy kéz érintte meg,
Végig simul az arcon, homlokon,
Egyszerre eltűnt minden borzalom.
Napfényes tájon állok. Kék hegyek
A távolból hívólag intenek,
A tónál állnak könnyű lombú fák,
A lég dalos, virágos minden ág.
Egy ér a tóhoz zengve kanyarog,
S föl- és lejárnak tündér alakok.
Mi szépek mind, csak homlokuk felett
Látok borongni egy bús fölleget,
S a föllegekben a gyászemlékezet,
A múltból nyújt a jelennek kezét.
Köztük lebegnek fényes szellemek,
Derűs szemükben szent részvét remeg,
S a részvét fénye szépen elterül,
S a barna fölleg oszlik s földerül,
S a gyötrő élő lelkiismeret
Elszenderül, s a megholt szív szeret.

Elöttem áll egy, s áldva néz felém,
Hogy élve él, már rég sejtettem én,
Midőn a csillaggyújtó éjeken
A végtelenbe hullt tekintetem.
Nyugodt szeme mi édesen beszél,
Egész valóm egy percre benne él,
És vonzva vonz, de nem nézhetem őt,
Eltűnt. Sötét lett, ím, mint azelőtt.
Sötét mélységbe gyorsan zuhanok;
Fölbredtem: a szobámban vagyok.

Resurrexit!*

Éj van még, de fön­n a torony tetejében,
Ott ragyog már a nap legelső sugára;
Föllángol a kereszt aranyos fényében,
Fölragyog szemem is, ha fölnéz reája.

Lenn a boltív alatt uralg a sötétség;
Homályban a képek, homályban az oltár.
A házakban, körül, csend és éj honol még,
Csak itt-ott világít a remény mécse már.

Csak itt-ott világít az élő hit fénye.
Hiszen már-már kihalt a nemzetek között!
De most újra éled az élet reménye,
És terjed mint hajnal, a nagyvilág fölött.

Van szív, van, mely igaz, édes vigaszt talál,
Ha könnyét kisírta a sírkereszt felett.
Tudja, el nem választ, nem öl meg a halál;
Nem halált jelent az, de egy új életet!

Ismerem a jelvényt, s azt, ki rajta meghalt;
Akkor a nap nyugtán elborult s búsongott,
Tudom, hogy föltámadt, látom az új hajnalt;
Közeleg országa, amelyet alkotott.

Áhítattal nézek föl az égbe rája:
A világ fénye Ő, az örök szeretet!
Szívemben ragyog már legelső sugára.
Íme beteljesült, ami ígértetett.

*Megjelent: Rejtelmes Világ 1899. 14. sz. (ápr. 2.) Húsvéti melléklet 1.

Utószó

Belelapozva Madách Aladár verseibe, azt gondolhatná az olvasó, hogy talán elegendő lett volna egy válogatás is ízelítőül: főlegesen ennyi verset közzétenni. Ám alaposabban elolvasva a könyvet, egyik-másik olvasó bizonyára egyet ért majd a szerkesztővel: nem annyira jók ezek a versek, hogy válogatni lehetne belőlük. Magyarán szólva: egyetlen egy említésre méltó verset sem írt Madách Imre fia. A költemények közzétételének célja tehát szükségképpen kívül esik minden esztétikai megfontoláson; érdemes eleve más szempontokat keresni. Legyünk őszinték: a mindenre, ami vers, válogatás nélkül kíváncsiak ma már meglehetősen szűk körén kívül, kézbe is csak azok vesznek ilyesfajta könyvet, akik valójában nem a versekre, sokkal inkább Madách Imre fiára kíváncsiak. S ebből a megközelítésből azért a semminél kicsit többet kapunk. A szerző más szövegeit is felhasználva, egy érdekes személy képe bontakozik ki előttünk, aki valójában sokkal érdekesebb annál, mint amilyenek unalmas versei mutatják.

A *szerelem* könyvének unalmát és érdektelenségét nem is nagyon róhatjuk fel neki: ember legyen a talpán, aki ásítózás nélkül végig tudja olvasni mondjuk a *Himfy szerelmeit*. Nagy szerzők nagy művei is végletesen avítottakká válhatnak idővel, bár a méltányosság úgy kívánja, hogy megjegyezzem: Madách Aladár versei már megjelenésükkor sem keltettek olyan izgalmat, mint Kisfaludy Sándor művei.

A szerző első – szerelmes verseket tartalmazó – kötetének olvasásakor gondoljunk arra, hogy azok nem egy kiforrott költő, sokkal inkább egy szerelmes ifjú versei. Az intellektuális lírának szánt második kötetet se tekintsük filozófiai műnek, hanem inkább egy elvont kérdések iránt érdeklődő, de elfogult, sőt talán megszállott szerző írásainak.

Kezdjük a szerelmes költővel! A kötet annak rendje s módja szerint számokkal kezdődik: a szerelmes „ifjú” nyilván napra pontosan számon tartotta vonzalmának nagy eseményeit: 1879. június 24-e talán megismerkedésük dátuma volt, de az is lehet, hogy az első vers megszületéséé; ezt már a fantáziánkra bízza a szerző. A jó fél évvel későbbi dátumnál, 1880. febr. 12-énél nem kell különösebben találgatnunk; ek-

kor dőlhetett el, vagy ölthetett testet mondjuk egy eljegyzés formájában a szerelem. Amit biztosan tudunk: Madách Aladár korai szerelmi költészetének ihletőjét, Fekete Máriát 1881 áprilisában vette nőül.

A számoknál azonban rögtön egy másfajta nézőpontot is ajánlanék: Aladár 1879. június 24-én 31 és fél éves volt, pontosan annyi, mint apja, amikor elvált anyjától. Minden, de a szerelem s mindaz, ami vele összefügg, különösképpen relatív, ezért is tettem az imént idéző jelbe az *ifjú* szót: a feleségétől váló apát, ha nem is feltétlenül öreg emberként, de azért nem is ifjúként szoktuk magunk elé képzelni.

Apa és fia azonban végtelenül távol álltak egymástól felfogásukban, gondolkodásmódjukban csakúgy, mint érzésvilágukban. Ha jobban belegondolunk, tulajdonképpen már Madách Imrének sem volt fiatal korában mondandója a szerelemtől, s ehhez mérten mégis elég sok szerelmes verset írt. Ő azonban még próbált témát találni a versekhez. Nem túl eredeti módon, az igaz, de az igyekezetét nem lehet tagadni. Fia nem is igen törekedett erre. Pedig a szerelmi költészet egyedülálló lehetőséget kínál az önáltatásra: becsapathatjuk az olvasót, becsapathatjuk önmagunkat, s ha elég ügyesek vagyunk, mindezt megtehetjük mindkét fél legnagyobb gyönyörűségére és meglegedésére. Itt van például a féltékenység. Ezt a szempontot kihagyni egy olyan könyvben, amely mindvégig a szerelemtől szól, már-már az abszurditás határát súrolja. De talán éppen ez az a pont, amely az olvasó csodálatát méltán kiválthatja, különösen akkor, ha a körülményeket is ismeri. Nem, a versek ettől nem lesznek – nem is lehetnek – jobbak, de a személy válik rendkívül érdekessé, már-már csodálatra méltóvá.

Féltékenységnek nyoma sincs a száz versben, s hogy miért nem, azt a LXVII. vers közli, meglehetősen prózai egyszerűséggel:

Soha, egy percre se féltettelek téged.
Szemeiddel minden titkod elbeszéltem.

Valóban! Miért is lenne féltékeny az, aki szerelmesének szemében a félreértés veszélye nélkül dekódolható üzeneteket lát. Aggodalmaskodjanak csak azok, akik az élet megfelelő, szemből jeleket kiolvasó tanfolyamait elfelejtették elvégezni! (Milyen kár – sajnálkozhat a jó

versek olvasására mégiscsak kiéhezett olvasó –, hogy az implicit üzenet hordozói emberi szemek, miközben maguk a versek híjával vannak minden rejtett üzenetnek!)

Az igazán különös azonban az, hogy még száz évvel később is, nemhogy egy költő, de jószérivel minden „normális ember” féltékeny lett volna Madách Aladár helyében. Amit a versekből megtudunk, az is éppen elég, de a költő már a III. versben felmenti kedvesét, mondván:

Ó, nem vagy te részes abban a nagy bűnben,
Amelyért ily szörnyen megbűnhődnünk kellett...

S hogy mi történt? Mária időközben másik partnert találhatott, legalábbis a IX. vers alapján ezt kell gondolnunk:

Vártalak szüntelen. Szívem nem veszté el
Ezt a hiú reményt.
Egyszer csak megtudtam, hogy most már másé vagy,
Hogy a bűn megtörtént.

Azt, hogy Madách Aladár még a költőkhöz mérten is meglehetősen rendhagyó módon gondolkodott, ezek a sorok is hüen tükrözik. „Normális” költőnél ez egy vers kiindulópontja lehetne, Madách Aladárnál azonban ez a vers vége. Nincs tovább. A szerelem persze folytatódik, miért is zavarná a költőt az, hogy kedvese másé, a vers azonban itt véget ér. Az apa, aki sohasem tudta elviselni, ha kedveseit mások is szerették, ezen a ponton talán méltán büszke lehetett volna toleráns fiára, aki a féltékenységen sokkal inkább felül tudott emelkedni, mint ő.

A költő diszkrécióna is figyelemre méltó. Az egyetlen hely a kötetben, ahol egy gyermekről van szó, a XC. vers, s ott is mennyi tapintattal szól róla! Íme:

Jaj, szívem! ott látom! gyermek van ölemben!

majd később:

Istenem, miért adsz szép mérges virágot!
Kis bimbóban mérget, boldogtalanságot!

A korabeli olvasónak nyilván fogalma sem volt róla, miről tudósítanak ezek a sorok, de még az ismerősök sem vethettek semmit a költő szemére, aki ilyen szemérmes formában hozta az olvasó tudomására azt, hogy Mariskának már volt egy (házasságon kívül született) gyermeke, amikor megismerkedtek. Ez a gyermek az 1875-ben született és a későbbiekben adoptált Madách Ilona volt. Nem tévedés: a kislány a feltételezhető ismeretség kezdetén négy éves. Madách Aladárt azonban nem érdekelte sem az, ami korábban történt, sem az, ami elválásuk után úgy tűnik újólá megesegett: olyan biztos volt a dolgában, mint aki nem is ebben a világban él. Talán éppen ez lehetett a titok nyitja: valóban nem ebben a világban élt.

S ezzel eljutottunk a második kötethez. A szerelmi költészet után következnek az introspekció világa: hit és tudás, s az ezzel kapcsolatos nézetek. A második kötet, a *Hangok a pusztán* erről szól, s még annyi izgalmat sem tartogat, mint a szerelmi költemények. Madách Aladárt a spiritizmus s ezzel összefüggésben a misztikus tanok kerítették hatalmukba. Ennek életrajzi hátterét részleteiben nem ismerjük, tény azonban, hogy a családi emlékezet előszeretettel kapcsolta ezeket az eszméket a költő nagybátyjához, Madách Imre sógorához, Huszár Sándorhoz, s mint látni fogjuk, az egykorú családi levelezés is ezt támasztja alá.

Madách Aladár unokatestvére, Balogh Károly azt írta visszaemlékezésében Huszár Sándorról, hogy a homeopátia lelkes híve volt, s hogy más furcsa tanoknak is lelkes pártolója. Így támogatta az íriszdiagnosztika atyját, Péczely Ignácot, sőt ő ajánlotta a 60-as évek elején már menthetetlennek látszó Madách Imrének a figyelmébe, s az érintett nyilván élt is az ajánlattal, hiszen halálos ágyánál valóban ott volt Péczely. Huszár Sándor a spiritizmusnak is nagy híve volt, sőt állítólag az ő médiuma volt Fekete Mária. Valami köze biztosan volt hozzá, de hogy pontosan mi, azt ma már csak találgathatjuk. Balogh Károly publikálatlan és jelenleg is magántulajdonban lévő leveléből idéznék, amelyet féltestvérének, Károlyi Miksáné Huszár Annának írt 1881.

április 2-án. „Aladár ügyiben irt leveledet megkaptam – te nagyon oda mondtad neki édes Annám, csakhogy te leginkább a Sándor [Huszár Sándor – A. Cs.] irányában követett eljárását kárhoztattad, <S> a dolognak pedig oly látszatja van, hogy az – a mi ugyan pszichológikus absurdum – Sándornak negédje alatt jött létre. Sándor maga dicsekedett legalább azzal, hogy ő hozta létre, hogy ez által megálazza gyermekeit, kik druszája iránt megvetést tanusítottak s midőn Madách Emanuelnak [Madách Imre öccsének, Károlynak a fia – A. Cs.] azt mondta, hogy ez még csak az első felvonás s következik nem sokára a második, mikor majd sokaknak leesik az álla – nem soká késett ezen fenyegetése kivitelével s tett egy olyan Streickot a melyre még a legélénkebb fantázia sem gondolt volna.

Egy teljesen felszerelt örökbefogadási kérvényt adott be az igazságügyministeriumnál (!) melyben örökbe fogadja s a Huszár névvel ruhazza fel – Fekete Irmát.” A kétségkívül hézagos elbeszélés alapján azt kell gondolnunk, hogy Madách Aladár vehette rá Huszár Sándort arra, hogy Fekete Mária lányát saját gyermekeként elismerje, de maga Huszár Sándor is, pusztán azért, hogy másokat bosszantson, készségesnek mutatkozott. (A név vélhetően elírás: valójában Fekete Ilonáról van szó.) A nagyon is racionálisan gondolkodó Balogh Károly már ekkor úgy véli, hogy Aladár, legalább időszakosan, nem beszámítható. Ugyanebben a levélben írja: „Annyi bizonyos, hogy Aladár tisztán szájalomra méltó s a győri utazásról oly dolgokat mondott el, de egy indifferens tanár is constatálta, hogy ezek megint csak arra mutatnak, hogy szegénynél ha nem is folytonosan, de vannak oly momentumok, mikor az emeletben nincs minden rendén.” Aladár és a spiritizmus kapcsolatáról már korábban, 1878. január 15-i levelében is beszámolt Balogh Károly Huszár Annának, a sztregovai állapotokat, ahol ekkortájt nagyanyjával, Majthényi Annával és annak társalkodónőjével, Ité Ninával élt együtt Aladár, így jellemezve: „S Aladár haza jő és idézi a szellemeket. Szegény két öregre valósággal szerencse, különösen nagymamára, hogy kora már nem csak érzékeit, hanem szellemét is fogékonytalanná tette. – Borzasztó lenne helyzetük, ha úgy látnák a dolgokat, mint valóban vannak [...] Tehát Aladár most már valóságos medium. – Én nem tehetek róla, de ezen csodálatos

dolgokkal szemben csak arra a gondolatra tudok jönni, hogy Aladár beteg, – hogy csak a dolgoknak valami nervosus állapot az alapja, melynek lehet, még az orvosi tudomány sem ismeri lényegét, de mely bizonyára megérdemelné, hogy erről az oldalról foglalkozzanak vele. Én sajnálom őt, – a dolognak még csak kezdetén vagyunk, adja Isten, hogy a folytatás ne igazolja feltevésemet. –

Múltkor a csesztvei fiúk – most már hivatalnokok – töltötték nálunk az estét, képzelheted édes Annám, hogy beszédünk főtárgyát a sztregovai állapotok képezték, s Aladár spiritismusa, ki most H. S.nak már egy szellemi titkárjával írt s ennek nevével (Nagy Mihály) aláírt levelet küldött.” A fenti levélrészletekből megállapítható, hogy a nagybácsinak mindkét szenvedélyhez: a spiritizmushoz csakúgy, mint Aladár szerelméhez köze volt, s igen logikusnak látszik az a feltevés, hogy a két szenvedély talán nem is volt független egymástól: egy vérbeli spiritiszta ugyan ki másba szerethetne bele, ha nem a médiumába?

Nem túl hálás dolog erről a szenvedélyről nyilatkozni, s talán nem is itt van a helye, a versek utószavában; Aladár prózai írásaival összefüggésben úgysem kerülhető meg a spiritizmus és az ahhoz kapcsolódó világfelfogás elemzése. Aladár második kötetének versei egyébként sem a spiritiszta hitvallás költeményei, csupán egy olyan világnézeté, amelyben a spiritizmusnak is vitathatatlanul helye van.

A legkellemetlenebb azonban tagadhatatlanul a *Romlott Magyarország* verseinek elemzése volna, ha vállalkoznék rá; de ezt inkább nem teszem. Kitérve a feladat elől, inkább arra hívnám fel a figyelmet, hogy milyen sajátos harmónia, teljesség nyilvánul meg a három kötetben. A szerelemről szóló kötetet a hitről és tudásról szóló mű követi, majd egy történeti-politikai eszmefuttatás zárja le a költői életművet. Természetesen a szerző élete nem követett ilyen szigorú életszakaszokat, írt ő szerelmes verset jóval a második kötet megjelenése után is, de azokat könyvben már nem jelentette meg, ami mégiscsak jól átgondolt koncepcióra vall.

A *Romlott Magyarország* egyébként meglepő módon arról szól, amit a címében ígér, vagyis egy ország romlásáról, sőt romlottságáról, bár nyilván lesznek, akik vitatják, hogy a „boldog békeidők” Magyarországa valóban olyan romlott volt-e, s ha igen, azért volt-e romlott,

amiért a szerző annak látta. Ezt a versciklust előszeretettel tartja majd az olvasó egy szélsőséges politikai nézet kifejeződésének, ám a tárgyilagos elemző, előítéleteit félretéve, kénytelen óvatosságot tanúsítani ebben a kérdésben is. A XIX. és XX. század fordulóján politikai szélsőségről beszélni anakronizmus. Közvéleménykutatás ugyanis még nem létezett, sőt a mai értelemben vett szabad és általános választás sem volt még, így azt sem lehet megítélni, hogy az ország lakosságának hány százaléka érthetett egyet Madách Aladár (vagy mondjuk Ady Endre) egyik vagy másik kérdésben kinyilvánított álláspontjával. Csak annyit sejtethünk, hogy a vélemények nyilván már akkoriban is a normális eloszláshoz állhattak közel, vagyis hogy a különböző szélsőségeket kevesebben, a mértéktartóbb álláspontokat többen fogadhatták el. Csak éppen azt nem tudjuk, hogy mi számíthatott a valójában soha meg nem kérdezettek körében ténylegesen szélsőségnek, s mi nem. Lehet, hogy sokan gondolkodtak Madách Aladárhoz hasonlóan, lehet hogy kevesen; ezt most már sohasem fogjuk megtudni. Elvileg a könyv sikere vagy sikertelensége nyújthatna erről közvetett információt, ám a versek meglehetősen alacsony költői színvonalával legalább úgy magyarázható az átütő siker elmaradása, mint azok politikai tartalmával.

A kötetben meg nem jelent versek nem is érdemelnék különösebb figyelmet, ha az amúgy is meglehetősen hiányos életrajzhoz nem járulnának hozzá egy újabb érdekes színponttal. A száznál is több versben vágyott Mariska engedett, s 1881. áprilisában férjhez ment Madách Aladárhoz. Ha hinni lehet az anyakönyvnek (s Aladár különös életútját figyelembe véve, az óvatosság talán nem is teljesen alaptalan), akkor tizenkét évvel később született egyetlen közös gyermekük, Madách Flóra, 1893. dec. 8-án. Nem tudjuk, hogy a két időpont között mi történt; a kívülállók általában harmonikus kapcsolatról szóltak. S nem is lenne semmi okunk a kételkedésre, ha Madách Aladár versei között nem jelent volna meg 1887-ben az *Ilonkának* című. Nem, egyáltalán nem az a meglepő, hogy a költő néhány évi házasság után máshol keres és talál vigaszt; ilyesmi nyilván más költőkkel is megesett. Ami teljesen rendhagyó – s mi tűrés, tagadás, Balogh Károlynak Madách Aladárrel kapcsolatos nem éppen hízelgő diagnózisát látszik megerősíteni –, hogy a

költő a világ tudomására hozza: immár nem a feleségéért, hanem egy másik hölgyért rajong. Azt, hogy Fekete Mária mennyire volt „normális”, nehéz megítélni, de semmi jele annak, hogy mindez zavarta volna őt. Egy meglehetősen egzaltált család különös relációinak lehetünk tehát tanúi a versek olvasása során. Vegyük csak sorra! A szegény gyermekanya vonakodik férjhez menni a fülíg szerelmes, s ha nem is gazdag, de jómódú nemes úrhoz. Végül mégis enged és egymáséi lesznek. Ám ahelyett, hogy boldogan élnének, míg meg nem halnak, a férj egy idő után más valakiért eped, sőt nemcsak eped, hiszen a szeretett lány, versének tanúsága szerint, már az övé, csupán nem akarja elveszíteni. Mindezt a nyilvánosság elé is tárja, ám ez a jelek szerint nem befolyásolja házasságát: évekkel később születik egy gyermeke a házasságából (állítólag egy másik gyermeke is, házasságon kívül), s most már valóban boldogan élnek, míg meg nem halnak. (A házasságon kívül született gyermek pillanatnyilag csak feltevés, ám az kétségtelen, hogy napjainkban is él olyan Madách családnevű személy, aki állítja, hogy Aladár törvénytelen gyermekének a fia.) Nos, nyilván nem egészen az előbbieket szerint történt minden, hézagos információinkból azonban ez a meglehetősen bizarr kép bontakozik ki.

Ma már biztosra vehető az, amit talán a racionális észjárású kortársak is láttak: Madách Aladár életművében írásai másodlagosak. Sokkal fontosabb a verseknél és egyéb írásműveknél az, hogy gondosan őrizte apja hagyatékát, s ahelyett, hogy Madách-szakértőként lépett volna fel, apjáról szinte semmit sem írt, ehelyett mindenkor készségesen és részrehajlás nélkül állt az olykor egymással is kíméletlenül hadakozó Madách-kutatók rendelkezésére (gondoljunk csak Morvay Győző Palágyi-kritikájára). Az e kérdésben tanúsított bölcsessége, mértéktartása feledtetheti az olvasóval a versek szertelenségét, s a mélyebb gondolatoktól mentes gondolati líra poétikailag is gyenge darabjait.

Andor Csaba

Tizenkét szubjektív szerkesztői-lektori, versolvasói megjegyzés Madách Aladár verseiről és Andor Csaba utószaváról

1. Madách Aladár verseinek kiadását a Madách Irodalmi Társaság természetesen nem irodalmi értéke, belbecse mián végezte el, hanem csakis és csupán az atya, Madách Imre életművének, világának teljesebb megismerése céljából, az iránta érzett tiszteletből. A fiú ugyanis nem Arany László, hanem inkább Petőfi Zoltán színvonalán lépett apja örökébe.

2. Egyetérték az utószóval annyiban, hogy M. A. gyenge költő, meglehetősen unalmas versekkel – nem hiszem viszont, hogy ez a 260 vers *egyformán* rossz és érdektelen. Lehetne jó strófákat, verssorokat, olykor szellemes, ironikus hangú mozzanatokot kiragadni, talán még egész verseket is válogatni. Persze minden válogatás szubjektív. Ám ahogy legnagyobb költőinktől is ki lehetne szűrni egy-két tucatnyi olyan költeményt, amely messze alatta marad az adott költő átlagszínvonalának, úgy az ilyen hallatlanul gyenge poéták esetében is meg lehetne hamisítani az értékrendet, ha kiválogatva legjobb alkotásaikat csak azok alapján ítélnék meg őket. Érdekesképpén összeállítottam egy M. A. vers-válogatást (persze, minden ilyen rostálás szubjektív, nem minden olvasó választana ugyanígy), s ha kötetünk olvasója a folyamatos elolvasás helyett válogatásom 25 versét olvasná el először, bizonyára nem értene egyet Andor Csaba szigorú kritikájával. Madách Aladár verseinek szerkesztői rostája a következő lenne:

A szerelem könyve c. kötetből: XXXI., LXIX., XL., LIV., LVI., LVIII., LXIV., XCVI.;

A Hangok a pusztán c. kötetből: XIII., XIV., XXXV., XXXVII., XLII., LVI., LXXVI., LXXXIII., LXXXIX., XCIV., C.;

a Romlott Magyarország c. kötetből: I., II., XLIV., XLVI.;

valamint a köteteken kívüli versekből a *Minden mulandó* című.

Persze, ha valaki tiszta képet akar nyerni, 25 helyett 262 verset olvas el, s igazat ad A. Cs.-nak Madách Aladár költői kvalitásait illetően.

3. M. A. verseskötetei 1880 és 1908 között jelentek meg. Időközben a helyesírás megváltozott, míg *A szerelem könyvé*-ben még *cz* és *a ki* áll a *c* és *aki* helyén, a *Romlott Magyarország*-ban már a mai helyesírás (hellyel-közzel). Mivel költőnk minden verse az ütemhangsúlyos, magyaros verselésben íródott, nincs jelentősége a magán- és mássalhangzók mai helyesírási normáktól eltérő eredeti írásmódjának, azok reprodukálása helyett a könyvek *könnyek* lesz, a tanít *tanít*-ra változik stb. Úgy véljük, hogy a helyesírási javítással, a központozás korrekciójával, a vesszők pótlásával, a számtalan különírt szóösszetétel összevonásával némileg olvashatóbbá, emészhetőbbé (ha jobbá nem is!) tesszük M. A. verseit. Eredeti formában hagyjuk azt a néhány költői-egyéni szóalakat, amely a vers zeneiségének, hangulatának szerves része (pl.: *imetten* = félében, *másütt* = másutt, máshol stb.).

4. A három kötet tematikája, felépítése tudatos kompozíciós eljárást sejtet. Véleményem szerint a M. A. által elismeréssel fogadott, recenzeált Palágyi-féle Madách-monográfia rendszerét próbálja követni. Palágyi Menyhért Madách-elemzésében a nemi, a nemzeti és az emberiségi eszmét emeli ki, e három kérdéskörben foglalja össze mondanóját Madách műveiről. Nos, a nemi eszmének *A szerelem könyve*, a nemzetinek a *Romlott Magyarország*, az emberiségi eszmének a *Hangok a pusztán* c. kötet lírai kompozíciója felelhet meg. Persze mindez csak tetszetős hipotézis, lehetséges az is, hogy M. A. nem kísérelte meg atyja műveinek palágyított rendszerét lírai közegbe átültetni...

5. Szellemes és érdekes, ahogyan Andor Csaba a M. A.-versek és a M. A.-biográfia összefüggéseit próbálja kibontani, olykor a sötétben tapogatózva megtalálni. Engedje meg, hogy az egyik legizgalmasabb hipotézisét tekintve tamáskodjam kissé: az *Ilonához* írt vers alapján egy házassága idején fellobbanó ismeretlen szerelem lehetőségét veti fel. Ha a verset többször elolvassuk, kétségeink ébrednek az iránt, hogy szerelmes vers-e, vagy csak forró szeretetét, ragaszkodását fejezi ki

benne Ilona iránt. Ugyanis ez az Ilona lehet egy tizenkét éves kislány is, mostohalánya, Fekete Ilona, akit adaptált.

6. Ha a M. A.-versek „formakincsét” vizsgáljuk, mind ritmikájukban, mind stílusukban, nyelvükben, képeikben meglehetősen egysíkúaknak tűnnek, főképp a Petőfi-epigonokra, olykor a magyar nóták szövegeire emlékeztetnek. Úgy tűnik: M. A.-t nem nagyon érintette meg a századvégi modernnek költészete, még barátjától, Komjáthy Jenőtől sem sikerült ellesnie semmit. Hogy legalább törekszik korához közeledni, hogy megpróbálkozik eredeti, önálló versformákat alkotni, arra azonban találhatunk példákat. A felező, páros rímű tizenkettesek, ősi nyolcasok monotoníáját megtörendő gyakran alkot összetettebb rímképletű strófákat, hosszabb-rövidebb sorok kombinációját (ld. pl. az első kötet I. versének adys strófáját: a két hosszabb, tizenkettes párosrímű sorból és egy strófazáró rövid rímtelen sorból – aax – építkező szakaszait!), gyakori, csak rá jellemző megoldás a kétféle versszak- és rímképlet egy versen belül. Az első kötet 90. (XC.) és 97. (XCVII.) verse kimondottan ötletes, zenei megoldás, amely talán még némely nyugatos formaművész költőnek is vállalható lenne.

7. Érdekes és értékes megoldás a három tematizált kötet felépítése: az első kettő 100–100 versből és bevezető mottóversből áll (istenem, csak nem Dante Commediája lebegett M. A. lelki szemei előtt?), a politikai nézeteit feldolgozó 48-ból. (M. A. tehát nem engedett a 48-ból – sajnos nemzeti érzései nacionalizmussal és olykor nyers idegengyűlölettel párosulnak ezekben a versekben.) Ha már említettük kissé durva, olykor gyermektegyűlöletét, amely még német nyelvbecsmérlésétől sem riad vissza, fel kell hívnunk a figyelmet egy érdekes ellentmondásra: ugyanez a költő második számú szerelmesvers-ciklusát először németül jelentette meg, *Marischka. Ein Gedicht* címmel Bécsben. A kötetből a Magyar Szalon c. újságban csak néhány jelent meg a költő fordításában. (Kötetünk csak ezeket közli.)

8. A *Romlott Magyarország* legnagyobb versének szánhatta költője a XXVIII. *Magányos csöndes éjszakákon* kezdősorú hosszabb költe-

ményt. A Magyarokhoz, a Himnusz és a Szózat múltidéző, nemzetébresztő strófáinak dilettáns újrafogalmazása azért érdemel említést, mert a múlt nagyjai közé M. A. becsempészi saját dicső őseit is: Radonyt, az Andrást kísérő Madáchot, Lászlót Mátyás korából, valamint a Thökölyvel bujdosó Pétert. A Martinovicsékat védő nagyapát nem említi. Szól a 19. század nagyhatású költőiről is – Kazinczy, Berzsenyi, Vörösmarty, Petőfi – , de apját leahagyja a tablóról. Miért? Nem tudom a választ... Nem a legnagyobb, de mindenesetre legjobb, legérdekesebb verse ennek az egyébként még a másik kettőtől is gyengébb kötetnek a XLVI. *Szégyenlem, hogy e korban élek* kezdősorú hétszakaszos költemény. A kezdősor minden strófa első sorában refrénként ismétlődik, a magyar közállapotok kemény, próféta hangú megítélése, a bűnök lajstroma – s a vers végén a költő elhatárolódása ettől a világtól nagyon ismerősnek tűnik számunkra. Lehetséges, hogy Radnóti Miklós olvasott valaha Madách Aladárt?

9. A *Hangok a pusztán* c. kötetnek is van olyan gyenge verse, amelyet kiemelt jobbak mellett feltétlenül ajánlatos elolvasni. Ez a XIII. *Körülöttem fontoskodnak* kezdősorú. Miért? Ismét egy utánérzés miatt: úgy tűnik, M. A. korában is létezhetett már az a kedvelt diákszokás, amely nagy verseinkből kissé idéetlen, tiszteletlen, de valahogy mégis kedves paródiákat faragnak, olyanokat, mint a Merengőhöz, vagy a Családi kör közismert átiratai. Nos, az itt említett vers Arany Családi körének világát idézi fel, ám a tudósok elleni pamfletnek szánt M. A. versikénél a diákparafrázisok jobbak, szellemesebbek.

10. Nem hagyhatjuk szó nélkül a M. A.-kötetek egységes hangnemét. Az egységesség mellett az őszinteség, egyenesség is erénye ezeknek a kompozícióknak – ugyanakkor ami hangnemük lényegét illeti, kimondottan avittan szentimentális a szerelmes versek könyve, bosszantóan didaktikus, olykor nem csak oktató, hanem fölényeskedve kioktató a másik két kötet alaptónusa. És ez nem könnyíti meg az amúgy is gyengécske versek elolvasását.

11. Végül, hogy ne a kritika pallosa, az udvariatlan, minden tiszteletet nélkülöző ledorongolás maradjon csak meg e megjegyzések elolvasói számára, hadd fejezzem ki azon meggyőződésemet, hogy érdemes, tanulságos a Madách-szeretők, Madách-kutatók lelkes táborának elolvasni M. A. verseit. Talán még az itt provokatívan kemény megjegyzések, vélemények, minősítések cáfolata céljából is...

12. Ráadás. Az OSzK Kézirattárának Levelestárában Madách Aladár leveleit olvasgatva egy 1866. szept. 9-ei, Alsósztrégován kelt, Pestre, iskolatársához és barátjához, Szalay Pálhoz címzett levélben 19. évében lévő ifjú költőnk beszámol barátjának egy már két éve tartó szerelem reményeinek, vágyainak megsemmisüléséről. (Még mindig szereti a lányt – írja.) Nem az ismeretlen kedves kiléte az érdekes, hanem az, ahogy Aladár befejezi levelét. Verssel! A felező tizenkettősökből álló hatsoros strófát valószínűleg ő írta, hiszen a levélben korábban idézett két verssorhoz gondosan lábjegyzeteli, hogy az Burns verse, a levélzárlat hat sora viszont a stílusjegyek alapján is, a hangvétel miatt is és a levélzárlat okán is úgy tűnik, Madách Aladár költeménye. S ez azt bizonyítja: talán lehetett volna nemcsak apja neve miatt is említésre méltó, olvasható költő Aladárból...

Íme a kérdéses levélzárlat és strófa:

Talán e dolog igazolni fog előtted, hogy oly böjti pofájú levelet írtam, de minő levelet írhatna az, ki joggal mondhatja:

Szememben könny, szümben remény volt s megnyugvás,
De a remény elszállt, mint bűbajos álom.
Kiszáradott könnyem, az enyhítő forrás,
Múltam nem vigasztal, a jövőt nem várom.
Hetemnek még alig telt le első napja,
De érzem, ah, érzem: nem lesz vasárnapja.

Bene Kálmán

TARTALOM

SZERELEM KÖNYVE	5
HANGOK A PUSZTÁN	77
ROMLOTT MAGYARORSZÁG	131
KÖTETBEN MEG NEM JELENT VERSEK	191
I. Mint magányos, lombos hársfa	193
II. Ah, a hosszú, hosszú éjek	195
III. Szeretlek!	196
IV. Régen, ó, be régen lebegnek előttem	197
A lemondás sziklabarlangjában	198
Órjás árvíz, bánatomnak árja	199
Ilonkának	200
Mariska	202
Minden mulandó	206
Óh, ti, akik sírtok	207
Hull, hull a hó	208
Óh, voltak egykor	209
Látományok	210
Resurrexit!	214
Utószó	

1. I. Madách Szimpózium (1995)
2. II. Madách Szimpózium (1996)
3. Fráter Erzsébet emlékezete I. (1996)
4. Imre Madách: Le manusheski tragedija (1996)
5. III. Madách Szimpózium (1996)
6. Balogh Károly: Gyermekkorom emlékei (1996)
7. Nagyné Nemes Györgyi–Andor Csaba: Madách Imre rajzai és festményei (1997)
8. IV. Madách Szimpózium (1997)
9. Andor Csaba: Ismeretlen epizódok Madách életéből (1998)
10. Andor Csaba: Madách Imre és Veres Pálné (1998)
11. V. Madách Szimpózium (1998)
12. Fejér László: Az ember tragédiája bemutatói (1999)
13. Madách Imre: Az ember tragédiája. I. Főszöveg (1999)
14. Madách Imre: Az ember tragédiája. II. Szövegváltozatok, kommentárok (1999)
15. I. Fráter Erzsébet Szimpózium (1999)
16. VI. Madách Szimpózium (1999)
17. Imre Madatsh: Di tragedye funem mentshn (2000)
18. Majthényi Anna levelezése (2000)
19. Komjáthy Anzelm: Önéletírás (2000)
20. VII. Madách Szimpózium (2000)
21. Imre Madách: Tragedy of the Man (2000)
22. Fráter Erzsébet emlékezete II. (2001)
23. II. Fráter Erzsébet Szimpózium (2001)
24. Bárdos József: Szabadon bűn és erény közt (2001)
25. VIII. Madách Szimpózium (2001)

Megköszönjük, ha személyi jövedelemadója 1%-ával támogatja a Madách Irodalmi Társaság további működését és kiadványainak megjelentetését.

Adószámunk: 18066452–1–43.

Címünk: 1203 Bp., Határ út 29.

Számlánk: Madách Irodalmi Társaság, 11707024–20345224